

Biblioteca Națională a României

**Informare și documentare:
activitate științifică și profesională
vol. XII**

2020

Biblioteca Națională a României

Informare și documentare:
activitate științifică și profesională

Vol. XII

Editura Bibliotecii Naționale a României
București

ISSN: 2734-5890
ISSN-L: 2734-5890

Colegiul editorial:

Prof. univ. dr. Elena Tîrziman
Prof. univ. dr. Mircea Regneală
Prof. univ. dr. Ionel Enache
Conf. univ. dr. Cristina Popescu
Lect. univ. dr. Gabriela Băran
Prof. univ. dr. Dimitar Vessélinov-Dimitrov
Dr. Adriana Elena Borună

Redacția:

Angela Bilcea
Dr. Adriana Elena Borună
Emil Tudor

Tehnoredactare & DTP: Florin Nistor

În 2007 a apărut cu titlul INFORMARE ȘI DOCUMENTARE.
LUCRĂRI ALE SESIUNILOR PROFESIONALE. 2007

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține autorilor.

Copyright © 2019 Editura Bibliotecii Naționale a României

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Bibliotecii Naționale a României. Nicio parte din această lucrare nu poate fi reprodusă sub nicio formă, prin niciun mijloc mecanic sau electronic ori stocată într-o bază de date, fără acordul prealabil, în scris, al editurii.

Editura Bibliotecii Naționale a României

București, Bd.Unirii nr. 22, sector 3, Cod poștal 030833
Tel.: (021)314.24.34/1002
Fax: (021)312.33.81
E-mail: biblioteca@bibnat.ro
Web: <http://www.bibnat.ro>

CUPRINS

Comportamentul de lectură al românilor și Anul Cărții în România	5
<i>Claudia MĂRGĂRIT</i>	
Scrisoarea directorului observatorului astronomic din Paris adresată primului astronom al observatorului fondat la Alba Iulia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea	15
<i>Doina HENDRE BIRO</i>	
Recenzia lui Johann Binder la opera <i>Initia Astronomica</i>	27
<i>Cristian MLADIN</i>	
Uniformizarea modului de lucru în descrierea bibliografică: privire istorică	37
<i>Aurelia MIRCESCU</i>	
<i>Wikipedia</i> în serviciile de referințe ale bibliotecii universitare din România.....	48
<i>Lenuța URSACHI</i>	
Accesul deschis la publicațiile academice în bibliotecile instituțiilor publice de învățământ superior: propuneri și activități.....	64
<i>Juan Miguel PALMA PEÑA</i>	
Utilizarea programului de modelare econometrică EViews în statistica bibliotecilor. Studiu de caz	77
<i>Mirel BERECHET; Luminița BERECHET</i>	

Table of contents

The reading behavior of Romanians and the Year of the Book in Romania	5
<i>Claudia MĂRGĂRIT</i>	
The letter from the Director of the Astronomical observatory in Paris to the first astronomer of the astronomical observatory founded in Alba Iulia at the end of the 18th century	15
<i>Doina HENDRE BIRO</i>	
Johann Binder's review of <i>Initia Astronomica</i>	27
<i>Cristian MLADIN</i>	
Uniforming the way of making the bibliographic description: a historical point of view	37
<i>Aurelia MIRCESCU</i>	
<i>Wikipedia</i> in the reference services of university libraries in Romania	48
<i>Lenuța URSACHI</i>	
Open access to academic publications in the libraries of public higher education institutions: proposals and activities	64
<i>Juan Miguel PALMA PEÑA</i>	
Using the EViews econometric modeling program in library statistics. Case Study	77
<i>Mirel BERECHET; Luminița BERECHET</i>	

Comportamentul de lectură al românilor și Anul Cărții în România

Claudia Mărgărit

Compartimentul Relații Internaționale, Serviciul Dezvoltare Instituțională
Biblioteca Națională a României
E-mail: claudia.margarit@bibnat.ro

Considerații teoretice

E greu să ne imaginăm societatea modernă fără beneficiile pe care le-a adus cartea în viața noastră, în special după apariția tiparului. Momentul în care cartea n-a mai fost doar apanajul celor bogați, când masele au avut acces la informație și cunoaștere, coincide cu începutul dezvoltării accelerate a societății, făcând astfel posibilă construirea lumii în care trăim azi.

Expresia „*Ai carte, ai parte*” și-a schimbat sensul de-a lungul timpului, evoluând de la semnificația inițială, aceea de recunoaștere a anumitor drepturi celor ce dețineau înscrisuri, la un sens mult mai larg în zilele noastre, acela de avantaj al celor învățați, de garanție a unui viitor mai bun.

Rolul complex al cărții în istoria omenirii este de netăgăduit și nu se reduce la cel educativ sau la acela de modalitate de transmitere a cunoștințelor și descoperirilor științifice, ci a fost și este un mijloc de dezvoltare a imaginației, de modelare a caracterului, a conștiinței de sine, fiind în același timp un mijloc adecvat de recreere.

Trăim un moment în care modul de raportare la informație se schimbă, pe măsură ce societatea trece într-o nouă etapă a dezvoltării sale, și anume postmodernismul. Unii teoreticieni prevăd o mutație dinspre cuvântul scris (carte) spre imagine, cumva similară revoluției aduse de apariția tiparului, pe măsură ce civilizația tehnologică și digitală se generalizează.

Sub presiunea exercitată de audiovizual, internet, de tehnologiile de tipul realității augmentate și virtuale, ne modificăm modul de gândire, percepția socială, felul în care comunicăm cu ceilalți, chiar și motivațiile care ne pun în mișcare zi de zi. Deși această schimbare este inevitabilă, rolul cărții, fie ea în format tradițional sau electronic, de păstrător al cunoștințelor acumulate de-a lungul vremii, de transmițător al informației, de instrument primordial în educație și învățare, nu va putea fi înlocuit niciodată integral prin imagine.

Chiar și în ceea ce privește rolul recreațional, aparenta „luptă” purtată de cartea de ficțiune cu filmul, televiziunea sau internetul nu va putea fi câștigată în totalitate de niciunul dintre aceste medii. Fiecare dintre aceste suporturi pentru informație sau ficțiune își are propriile valențe, caracteristici, și un transfer total în oricare dintre aceste direcții nu e nici posibil, dar nici de dorit. Depinde doar de noi să înțelegem care sunt particularitățile fiecărui mediu în parte, să îl alegem pe cel adecvat, rămânând astfel indivizi compleți, capabili de a înțelege și a procesa toată paleta de emoții specifice ființei umane.

De aceea, este foarte important de monitorizat și analizat consumul de carte sub toate formele lui, prin urmărirea unei serii de indicatori ce reflectă producția editorială, comportamentul de lectură, frecventarea bibliotecilor, în vederea luării măsurilor adecvate reazășării pe un făgaș firesc și redării locului cuvenit cărții în peisajul cultural universal.

Consumul de carte în România

Se vorbește tot mai des despre situația dezastroasă în care se găsește industria cărții în România și, din nefericire, în acest caz, nu putem vorbi de știri false sau dezinformare.

Conform *Barometrului de consum cultural 2017*, realizat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCFC), și subintitulat *Cultura în pragul Centenarului Marii Uniri: identitate, patrimoniu și practici culturale*, 42 % dintre români nu citesc nici măcar o carte pe an, în timp ce doar 4 % citesc zilnic¹.

Barometrului de consum cultural 2018 – Dinamica consumului cultural în anul Centenarului Marii Uniri consemnează la întrebarea: „Cât de des ați citit cărți în ultimele 12 luni?” un procent de 35 % de persoane care au răspuns că n-au citit niciodată și doar 9 % ca fiind cei care au citit zilnic².

Aceleași două barometre de consum cultural realizate de INCFC încearcă o radiografiere a consumului de carte prin prisma utilizării bibliotecilor: 69 % dintre respondenți chestionați în 2017 au declarat că nu împrumută niciodată cărți de la bibliotecă³, observându-se o îmbunătățire în 2018 când, la întrebarea „Ați fost la o bibliotecă publică pentru a citi sau împrumuta cărți?”, doar 52 % au răspuns niciodată⁴.

Din perspectiva cifrelor raportate de biblioteci și centralizate de Institutul Național de Statistică, în realitate situația pare să stea mult mai rău. Conform *Anuarului Statistic al României*, numărul total de biblioteci s-a diminuat în 2018 față de 2013 cu 1.697, reprezentând o scădere procentuală de 15,18 %. Totodată, numărul de utilizatori activi raportați de acestea a înregistrat o scădere de 21,77 %, iar numărul de cărți împrumutate sunt prezentate în cădere liberă, de la 50.177.000 volume în 2013 la 34.228.000 în 2018⁵.

Piața și consumul de carte la nivel european

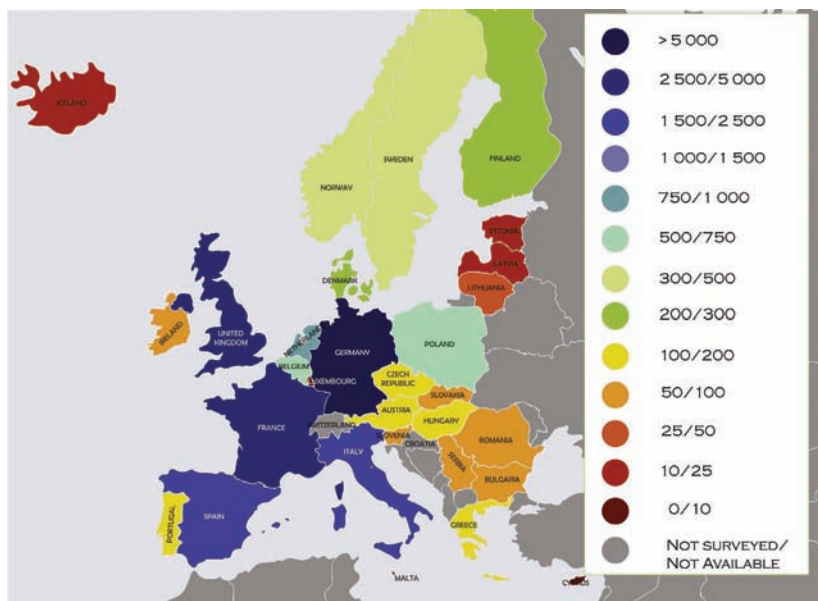
O analiză comparativă pertinentă cu privire la consumul de carte și practicile de lectură ale populației din țările Europei este dificil de realizat. În vederea armonizării sistemelor de raportare statistică folosite în diverse țări, UNESCO a publicat în 2009 un document numit *Cadru de lucru pentru statistici culturale*. Dar de la teorie la practică e cale lungă de străbătut, iar cei 10 de ani ce au trecut de la elaborarea acestui document n-au fost suficienți pentru a găsi o formulă care să se adapteze tipologiilor culturale specifice fiecărei țări în parte. Din acest motiv, există foarte puține analize statistice asupra consumului de cultură, în general, și de carte, în special, realizate la nivel european sau mondial.

Consumul cultural european a făcut obiectul unui studiu Eurostat, publicat sub titlul *Culture statistics/ 2019 edition*⁶, fiind al patrulea de acest fel, apărut la șapte ani distanță față de ediția anterioară. Studiul prezintă o selecție de indicatori referitori la întreprinderi culturale, angajați în sectoare culturale, comerțul internațional cu bunuri culturale, participare culturală, utilizarea internetului în scop cultural, patrimoniu cultural etc., dar nu cuprinde și o analiză referitoare la piața sau consumul de carte la nivel european.

Cu privire la carte, o analiză comparativă la nivel european a fost publicată în 2017 de Federația Editorilor din Europa sub titlul *The Book Sector in Europe: Facts and Figures*, care a încercat o radiografiere în evoluție a pieței de carte în perioada 2008-2015 și a modului în care aceasta a reușit să depășească criza economică declanșată în 2008. În cuvântul de deschidere, președintele Federației Editorilor din Europa, Henrique Mota, afirmă că aceasta este prima încercare de a colecta o gamă atât de complexă de informații ce vizează sectorul de carte, iar acest lucru este cu atât mai important cu cât *industria cărții este cea mai mare industrie culturală din Europa*⁷. Studiul prezintă o imagine multi-fațetată a industriei de carte, analizând nu doar cifrele de afaceri, numărul de titluri publicate, ci se concentrează și asupra cititorului, a comportamentului său în raport cu cartea, preferințe de lectură, format tradițional vs. ebook.

Cifra de afaceri a editurilor din Uniunea Europeană și din Spațiul Economic European în 2015 a fost în jur de 22,3 miliarde euro⁸, iar în ceea ce privește titlurile publicate se observă per total un trend ascendent față de anii anteriori, numărul total oscilând în jurul valorii de 575.000⁹. Însă fiecare țară are particularitățile ei culturale și economice, contribuind, astfel, diferit la aceste date, iar ecartul dintre acestea fiind în anumite cazuri îngrijorător.

Din păcate pentru România, în cifre absolute, industria de carte autohtonă în raport cu cea europeană și în comparație cu celelalte țări cuprinse în analiză nu arată prea bine. Colorând harta Europei în funcție de cifra de afaceri obținută de industria de carte în 2015, putem observa că România se găsește pe una dintre ultimele poziții între țările din Uniunea Europeană, la o distanță considerabilă de liderii europeni în domeniu, Germania, Marea Britanie, Franța, Spania, Italia.

Sursa imaginii: *The Book Sector in Europe: Facts and Figures*,
The Federation of European Publishers, 2017, p. 4.

Pe cale de consecință, nici la numărul de titluri publicate într-un an sau la tirajul mediu pentru o carte raportat la un milion de locuitori nu stăm mai bine, înregistrând valori de până la 10 ori mai mici decât în țările ce conduc clasamentul. Situația precară în care se găsește industria cărții în România se vede și mai bine din situația realizată pentru redarea cheltuielilor pe care fiecare gospodărie le alocă pentru achiziția de carte, indicator ce a fost ajustat în raport cu puterea de cumpărare standard, pentru a elimina efectele diferențelor de preț dintre țări. Conform acestui clasament, România se află pe penultimul loc cu o valoare a indicelui de 12,6, surclasând doar Bulgaria ce înregistrează o valoare de 11,6. Valoarea indicelui pentru România este de peste 8 ori mai mică decât media țărilor din Uniunea Europeană și de aproape 16 ori mai mică decât valoarea indicelui înregistrat în Luxemburg¹⁰.

O altă componentă importantă a analizei prezentată de Federația Editorilor din Europa se referă la situația lecturii în țările Uniunii Europene. Conform datelor prezentate, procentul populației care nu citește nicio carte pe an e în scădere în 2011 raportat la 2007 și acoperă o plajă ce se situează între 29,6 % și 93 % la nivelul anului 2011. România ocupă ultimul loc și în acest clasament, la o distanță considerabilă de penultima clasată, Portugalia, cu un procent de 40,5%¹¹. Ne păstrăm aceeași poziție codașă și la procentul din populație ce citește mai mult de 10 cărți pe an, în 2011 România raportând un procent de 2,8 %, în timp ce Islanda declara 35,1 %¹².

Chiar dacă acești indicatori nu reflectă în integralitatea lor realitatea, bazându-se pe date raportate de multe ori diferit sau neajustate corespunzător pentru a putea fi comparate,

poziția României în această analiză ar trebui să ne îngrijoreze pe toți, fie că lucrăm în industria cărții, în biblioteci, în unități de învățământ sau pur și simplu suntem părinți ai unor copii ce vor crește și se vor dezvolta într-o societate construită pe fundamentul unei astfel de situații.

Dacă la cele prezentate mai sus adăugăm și datele din comunicatul de presă al Ministerului Educației și Cercetării, dat publicității la 3 decembrie 2019, unde se afirmă că 40,8 % din elevii români nu înțeleg ceea ce citesc și doar 1% pot înțelege texte lungi, pot utiliza concepte abstracte, pot face diferența dintre fapte și opinii¹³, devine evident faptul că o analiză a cauzelor care au determinat această situație este absolut necesară.

Deși nu există o cercetare sistematică cu privire la cauzele care au dus la această stare de fapt, specialiștii ce activează în industria cărții au identificat câteva dintre acestea:

- lipsa unor politici active, coerente și orientate spre identificarea de soluții în domeniul cultural, în special în privința cărții și a stimulării lecturii;
- nivelul scăzut al puterii de cumpărare a unui procent important din populația țării;
- desființarea sistemului național de distribuție a cărților;
- închiderea librăriilor în multe orașe mici;
- explozia internetului și a modalităților alternative de petrecere a timpului liber;
- incapacitatea sistemului de învățământ de a stimula interesul elevilor pentru carte și lectură;
- lipsa unor campanii naționale de stimulare a lecturii și de promovare a beneficiilor acesteia, al căror mesaj să ajungă la un public cât mai variat, prin implicarea mass-media.

Fără a avea pretenția că enumerarea posibilelor cauze prezentată mai sus este exhaustivă, o altă direcție de analiză pe care Institutul Național de Statistică sau INCFRC ar trebui să o ia în calcul este modul cum au influențat acestea consumul de carte în România, pentru ca factorii de decizie să poată lua cele mai potrivite măsuri în vederea îmbunătățirii acestor indicatori.

Anul Cărții în România

Rezultatele îngrijorătoare ale statisticilor referitoare la consumul cultural și, în special, a celui de carte, în România, n-au apărut peste noapte, ci sunt efectul multor ani în care o politică culturală națională, realizată prin implicarea tuturor actorilor interesați, s-a lăsat așteptată și, de asemenea, s-au agravat pe fondul degradării sistemului educațional, al schimbărilor dese și neînspirate prin care a trecut acesta în ultimii 30 de ani.

Editurile, în nume propriu sau prin vocea asociațiilor care le reprezintă, au atras atenția, în nenumărate rânduri, asupra neajunsurilor din sistem, a necesității implicării statului în corectarea anumitor disfuncționalități, în crearea unor oportunități, în oferirea de sprijin pentru promovarea producțiilor literare și în crearea unei infrastructuri de distribuție de carte care să ajungă în toate colțurile țării.

Se vorbește despre un număr de 200-250 de librării în toată țara, concentrate în mediul urban, cu precădere în București, librării care deserveșc o populație de aproximativ 20 de milioane de locuitori. E adevărat, la acestea se adaugă și librăriile din mediul virtual, dar nu toată lumea are acces la Internet sau posedă abilitățile și cunoștințele necesare pentru a cumpăra online.

În ultimii ani, unele edituri au pornit, din proprie inițiativă, o serie de campanii și programe de promovare a lecturii, cu speranța de a atrage atenția și a da, totodată, un semnal cu privire la importanța cărților în viața noastră, a tuturor. Dintre acestea putem aminti campania organizată de Curtea Veche Publishing „*Cărțile copilăriei în fiecare casă*”, proiectul Nemira „*Prima mea carte – cartea pentru copii și tineret*”, campaniile derulate de Editura Litera „*Cartea la metrou*”, „*Liniște, copiii citesc!*”, „*Noaptea cărților deschise*”, inițiativele Humanitas „*Concursul Humanitas în licee*”, Polirom „*Librării vă recomandă*” sau proiectul Editurii Gama „*Ziua în care avem timp*”.

La fel de interesate de soarta cărții și a comportamentului de lectură al românilor sunt și bibliotecile care, în ciuda subfinanțării, a bugetelor mici sau chiar inexistente, în anumite zone, cu precădere în mediul rural, destinate achiziției de carte nouă, derulează programe și proiecte de promovare a lecturii, fie cu suportul unor bibliotecari inimoși, al voluntarilor, fie cu sprijin financiar atras din surse externe.

Serii de lecturi publice, cluburi de carte și alte astfel de evenimente se întâmplă în mod curent în mai toate bibliotecile, o încercare de enumerare ar fi imposibilă, iar alegerea unor exemple ar fi aleatoare și nedreaptă față de cele omise. Voi aminti doar două proiecte ce, prin amploare și impact, au depășit cu mult granițele județului de reședință al bibliotecilor ce le-au implementat, proiecte ce pot fi asimilate unor adevărate campanii de promovare a cărții și a lecturii: proiectul „*ZiLIT – Întâlnire Zilnică cu LITeratură*”, dezvoltat de Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov în parteneriat cu Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR) și Uniunea Editorilor din România (UER), cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) și proiectul Concursul Național de Lectură „*Bătălia Cărților*”, inițiat, în 2014, de Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj și care se derulează anual în mai multe biblioteci publice din România, sub egida Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România. Dacă mai adăugăm la acestea și evenimentul național *Nocturna Bibliotecilor*, desfășurat în fiecare an în ultimul weekend din septembrie și care se vrea o pledoarie pentru carte, lectură, cultură, o invitație pe care bibliotecile o adresează publicului mai puțin familiarizat cu serviciile pe care acestea le oferă, putem da o imagine mai clară a eforturilor pe care bibliotecile le fac pentru a apropia publicul de carte.

În ciuda acestor inițiative, din păcate, așa cum am arătat mai sus, statisticile prezintă rezultate din ce în ce mai îngrijorătoare. În acest context, Parlamentul României a adoptat un proiect legislativ care instituie oficial 2019 drept Anul Cărții în România. Textul integral al legii nr. 357/2018, publicată în Monitorul Oficial al României, în 3 ianuarie 2019, este lacunar și

îți lasă impresia că va urma o continuare, poate niște norme stufoase de aplicare, dar, acum că anul a ajuns la final, cu toții știm că obiectivul avut în vedere – dublarea consumului de carte la nivel național – a rămas însă un vis frumos. Cele trei articole sună astfel: „ART. 1 Se instituie anul 2019 ca «Anul Cărții» în România. ART. 2 (1) Cu prilejul sărbătoririi «Anului Cărții» se organizează evenimente culturale dedicate acestei inițiative. (2) Autoritățile administrației publice centrale și locale pot acorda sprijin logistic și/sau financiar, după caz. ART. 3 (1) În «Anul Cărții» se lansează Programul național «România citește», denumit în continuare Programul. Programul se va desfășura în cadrul unităților de învățământ primar și gimnazial și presupune organizarea de întâlniri săptămânale ale elevilor cu voluntari, precum părinți, personalități publice, jurnaliști. În cadrul Programului, voluntarii vor lectura împreună cu elevii fragmente din operele literare incluse în programa școlară. (2) Programul presupune și organizarea de întâlniri bianuale ale elevilor cu scriitori români contemporani, de anvergură națională sau locală, care să lectureze fragmente din propriile creații literare, în scopul încurajării lecturii și promovării acestora.“

Nu trebuie să fii expert în drept ca să înțelegi că o formulare de tipul „Autoritățile administrației publice centrale și locale pot acorda sprijin logistic și/sau financiar, după caz”, de fapt, nu spune nimic, așa cum poate să acorde și, totodată, poate să nu acorde. De altfel, dacă ar fi dorit, nimic nu i-ar fi oprit s-o facă și până la apariția acestei legi. Nici articolul 3 nu vine cu vreo noutate, pentru activitățile din școli oferindu-se soluția voluntariatului. Nu te poți baza pe voluntari, prin excelență persoane care – conform DEX, „acționează de bunăvoie, din proprie inițiativă, nesiliți de nimeni, în mod conștient, fără constrângere” – să ducă la îndeplinire o misiune pe care Parlamentul și-o asumă prin lege.

Desigur că de-a lungul anului au existat diverse inițiative ale unor școli, biblioteci, asociații neguvernamentale sau ale unor firme private, cum ar fi editurile sau librăriile, care au organizat sesiuni de lectură, la sediu sau online, în mare parte cu ajutorul voluntarilor, al scriitorilor sau al propriilor angajați, dar, probabil, multe dintre acestea s-ar fi întâmplat oricum, așa cum am arătat mai sus.

Biblioteca Națională a României a încercat să pornească o campanie de promovare a lecturii „Dă-mi startul la citit”, derulată în mediul online, lansată cu ocazia *Nocturnei Bibliotecilor* (27 septembrie 2019) și care invita bibliotecile din România să posteze un scurt film de promovare a lecturii. Startul a fost dat de Directorul General al Bibliotecii Naționale a României, doamna Carmen Mihaiu, ștafeta fiind predată mai departe, de la o bibliotecă la alta, bibliotecarii întrecându-se în formate de prezentare și recomandări.

O inițiativă asemănătoare a avut și editura Curtea Veche Publishing care, împreună cu Agenția Leo Burnett, a lansat proiectul „#impulsacitim”, proiect descris ca „un răspuns la statisticile îngrijorătoare care arată că aproximativ 20% dintre români nu au citit o carte întreagă pe parcursul vieții”¹⁴. Așa cum reiese din comunicatul de presă ce anunță campania, „Președintele României Klaus Iohannis (...) mai mulți oameni de cultură, antreprenori, sportivi și nu numai au acceptat să se lase filmați în momentele pe care le dedică lecturii”¹⁵.

Abia în ultima parte a anului, Ministerul Culturii a alocat suma de 150.000 de lei pentru programul „Acces – Anul Cărții 2019”, având ca domeniu prioritar de finanțare cultura scrisă. În cadrul apelului, au fost înscrise 18 proiecte și acțiuni culturale, șase dintre acestea primind finanțare.

Analizând aceste date la rece, putem spune că titlul celebrei piese scrise de Shakespeare *Mult zgomot pentru nimic*, descrie perfect ceea ce s-a întâmplat în 2019, ca efect al acestui demers legislativ. Deși o inițiativă laudabilă, fără o coordonare centralizată a proiectelor și acțiunilor în efortul educării tinerei generații și apropierii acesteia de carte, dar mai ales fără implicarea financiară a statului în susținerea acestor deziderate, rezultatele pozitive se vor lăsa mult așteptate. Cum cu o floare nu se face primăvară, tot așa, nici cu o lozincă, fie ea și legiferată, nu se face educație culturală, nu se promovează lectura și, categoric, nu crește consumului de carte.

Concluzii și perspective de viitor

Important e să nu ne lăsăm descurajați, să privim cu încredere spre viitor, dar, totodată, să acționăm hotărât, metodic și ținut în vederea corectării acestor dezechilibre și readucerii cărții pe locul pe care îl merită în viața noastră.

Dacă suntem în sondaje acolo unde suntem, dacă tirajele cărților sunt din ce în ce mai mici, dacă revistele culturale se desființează rând pe rând, nu sunt vinovați doar patronii editurilor sau trusturilor de presă, nici măcar statul care nu subvenționează de ajuns cultura, ci poate fi și vina noastră, a tuturor celor care, prinși în noianul de probleme al vieții de zi cu zi sau subjuogați de Internet și alte canale de divertisment mult mai facile și frivole, am abandonat încet cartea, povestea, poezia, ne-am îndepărtat până la uitare de articolele din revistele de cultură pe care altă dată le așteptam cu nerăbdare și pentru care făceam cozi la chioșcurile de ziare. Poate e timpul să ne amintim cum ne făcea să ne simțim lectura unei cărți bune, poate a venit vremea să nu ne mai plângem că ai noștri copii nu mai pun mâna pe o carte și să acționăm prin puterea exemplului. Nu trebuie să uităm că un copil va face ceea ce vede acasă și în imediata lui vecinătate.

Revenind la stat și la ceea ce ar trebui să facă guvernării și parlamentarii pentru binele nației noastre, pentru că o dezvoltare economică și socială în lipsa unei populații instruite e imposibilă, este cât se poate de evident faptul că luarea unor măsuri complexe, coerente și sustenabile se impune cu celeritate. Nu e nevoie să pornim de la zero în identificarea acestor direcții de acțiune, e mai simplu și mai eficient să ne inspirăm de la alte țări care, prin luarea de măsuri la timp, n-au ajuns în situația dezastruoasă în care se află consumul de carte în țara noastră, cel puțin așa cum reiese din sondaje și statistici.

O reformă adevărată a învățământului, care să pună accentul pe crearea de abilități, deschiderea orizontului și implicare, dar și folosirea unei alte abordări în privința predării literaturii în vederea atragerii copiilor și tinerilor spre lectură, este o necesitate. Vremea

experimentelor a trecut, e timpul ca lucrurile să fie luate în serios, să se deschidă o platformă de dialog, o consultare națională cu privire la nevoile reale ale sistemului educațional și modalitățile prin care putem obține cele mai bune rezultate.

De asemenea, realizarea unor campanii naționale de promovare a lecturii, implicarea audiovizualului în transmiterea acestora ca mesaje de interes public, facilitând astfel accesul populației la această informație, este mai degrabă o modalitate de abordare a problemei, ce necesită inițiativă de natură legislativă.

Întărirea cadrului legislativ, prin introducerea de sancțiuni pentru nerespectarea anumitor prevederi din legi existente, cum este nerespectarea specificațiilor din Legea nr. 344/2002 – *Legea bibliotecilor*, referitoare la creșterea anuală a colecțiilor din cadrul bibliotecilor publice, articole, în general, nerespectate în zonele cele mai defavorizate în privința accesului la informație și carte, nu ar trebui să sufere amânare. În orașele mici și în zonele rurale, de foarte mulți ani bibliotecile n-au mai avut în buget sume alocate pentru achiziția de carte. Totodată, stoparea închiderii bibliotecilor în mediul rural ar trebui să fie o prioritate, sancționarea nerespectării prevederilor legale în acest domeniu ar trebui mult mai ferm reglementată.

Revenirea la practica de a acorda un sprijin financiar profesorilor pentru achiziția de carte, pe bază de voucher, ar ajuta nu doar la creșterea vânzărilor de carte, prin urmare susținerea editurilor și a autorilor, dar ar avea și un beneficiu indirect, în mai buna pregătire a elevilor și studenților, ai căror profesori ar avea acces la informația actuală.

O reformă reală care să ajute industria de carte nu poate fi făcută fără o implicare a statului în susținerea autorilor, prin oferirea de burse de creație sau prin sprijinul financiar oferit organizatorilor de turnee de promovare.

Desigur, măsurile enumerate mai sus nu sunt singurele posibile și, cu siguranță, pot suporta îmbunătățiri, dar este cert faptul că în lipsa unor demersuri urgente, a unei conlucrări eficiente între Ministerul Culturii și Ministerul Educației Naționale, în lipsa unor politici culturale naționale, care să vină cu soluții concrete și bine gândite la problemele identificate, România se va confrunta, în viitorul apropiat, cu o criză fără precedent care nu va afecta doar industria de carte, ci va merge mai departe, către o pierdere a identității culturale, o sărăcire a spiritului și o carență în educație cu efecte asupra societății în ansamblul ei.

Note

¹ *Barometrul de consum cultura – Cultura în pragul Centenarului Marii Uniri*. București: INCFC, p.185.

² *Barometrul de consum cultural – Dinamica consumului cultural în anul Centenarului Marii Uniri*. București: INCFC, p. 63.

³ *Barometrul de consum cultural – Cultura în pragul Centenarului Marii Uniri: identitate, patrimoniu și practici culturale*, București: INCFC, p. 223

⁴ *Barometrul de consum cultural – Dinamica consumului cultural în anul Centenarului Marii Uniri*, București: INCFC, p. 54.

⁵ *Anuarul Statistic al României*. București: Institutul Național de Statistică, p. 356.

⁶ *Culture statistics/2019* edition, Eurostat. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10177894/KS-01-19-712-EN-N.pdf/915f828b-daae-1cca-ba54-a87e90d6b68b>

⁷ *The Book Sector in Europe – Facts and Figures*, European Federation of Publishers, p. 1. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://fep-fee.eu/-Publications->

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Idem*, p. 18.

¹² *Ibidem.*

¹³ Comunicat de presă, Ministerul Educației și Cercetării. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.edu.ro/rezultatele-elevilor-din-rom%C3%A2nia-la-evaluarea-interna%C8%9Bional%C4%83-pisa-2018>

¹⁴ [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.timpulsacitim.ro/#despre-proiect>

¹⁵ [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.curteaveche.ro/blog/2019/10/16/asociatia-curtea-veche-srijina-lectura-prin-campania-timpulsacitim/>

Scrisoarea directorului observatorului astronomic din Paris adresată primului astronom al observatorului fondat la Alba Iulia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea

Dr. Doina Hendre Biro

expert în conservarea bunurilor culturale, Ministerul Culturii

expert tehnic, Primăria Municipiului Alba Iulia

E-mail: doinahendrebro@gmail.com

Documentul în care Observatorul astronomic de la Alba Iulia, parte a Bibliotecii Batthyaneum, apare ca obiectiv științific european este (și) scrisoarea de răspuns trimisă de la Paris de către Lalande¹ lui Antonius Mártonfi, la data de 26 martie 1796 (Arhiva Bibliotecii Batthyaneum, nr. inv. 12340). Aceasta face parte din corpusul de documente care i-a aparținut episcopului Ignác Batthyány, preluate, după moartea sa, de Arhivele capitulare ale Transilvaniei de la Alba Iulia², înregistrate de Antonius Beke la sfârșitul secolului al XIX-lea³ și depozitate, în 1912, în custodie, în camera blindată, în care se păstrează și în prezent. Descoperită în urmă cu câțiva ani, în timpul cercetării aspectelor legate de tipografia episcopală, scrisoarea în limba franceză face obiectul acestui articol, datorită importanței ei documentare, dar și pentru că iminenta restituire a fost semnalată într-un alt articol apărut recent⁴.

Astfel, voi reda într-o primă etapă traducerea textului integral al scrisorii, copia și transcrierea textului în limba franceză aflându-se în anexe, urmată de o scurtă analiză a conținutului, asociată cu textul altei scrisori din fondurile Bibliotecii Observatorului astronomic din Paris. Iar pentru o mai clară înscriere a Observatorului de la Alba Iulia în contextul științific al Europei secolului al XVIII-lea, voi prezenta succint activitatea a două mari personalități cu rol determinant în istoria astronomiei, alese întrucât au avut, fie și tangențial, prin scrisori, o legătură cu actuala Bibliotecă Batthyaneum.

Concluzia rămâne aceasta: instituția fondată la sfârșitul secolului al XVIII-lea nu poate fi valorificată decât prin corecta ei raportare la istoria politică, religioasă și științifică a Transilvaniei, în care au fost create, de-a lungul secolelor, adevăratele premise ale evoluției culturale și științifice, prin schimburi europene de valori morale și materiale. Un îndemn reiterat odată în plus: Batthyaneum-ul, ca obiectiv cultural occidental, merită și trebuie să fie restituit ca atare.

Scrisoarea trimisă de la Paris, la 26 martie 1796, urmată de un scurt comentariu

Sunt foarte sensibil, domnule și stimat confrate, la grija pe care ați dovedit-o de a mă informa despre înființarea observatorului contelui de Batthyány în Albe Iulie. (Aș fi) foarte impresionat să vă primesc observațiile pentru a le publica în **Connaissance des temps**⁵! să știu în ce constă instrumentele dumneavoastră, în ce locuri au fost realizate, care este metoda dvs. de a trasa un meridian, dacă aveți un instrument pentru a proteja (prosTEGER) un ecuator, pentru a căuta comete și pentru a observa thalerii Soarelui, dacă observați ocultații de stele, aș fi fericit să le calculez pentru că sunt atât de obișnuit, încât îmi ia (doar) două ore ca timp.

Vă rog să îmi spuneți câți locuitori există în capitala dvs. și să îmi faceți raportul, cel puțin aproximativ, dintre greutate și să măsoarați lungimea, suprafața și capacitatea solului din țara dvs., raportându-le la cele din Viena, în Austria, pe care le cunosc. Dacă vă parvin **Connaissance des temps** sau **Ephémérides du Berlin**⁶ veți vedea în ele studiile noastre astronomice, care aici sunt în mare activitate. Circumferința meridianului, pe care l-am urmărit de la Dunquerque la Barcelona, și (calculele) pentru stele, de care am trecut deja de 34 de mii. Rămân cu cea mai deosebită considerație sluga Dumneavoastră foarte umilă și prea plecată.

Semnat: Delalande director al Observatorului din Paris și inspector la Collège de France.

Verso: nu am putut să vă citesc bine numele: vă rog să îl scrieți în CAPITALE.

Adresa: Domnului // Domnul Mártonfi, astronomul bathyanian.

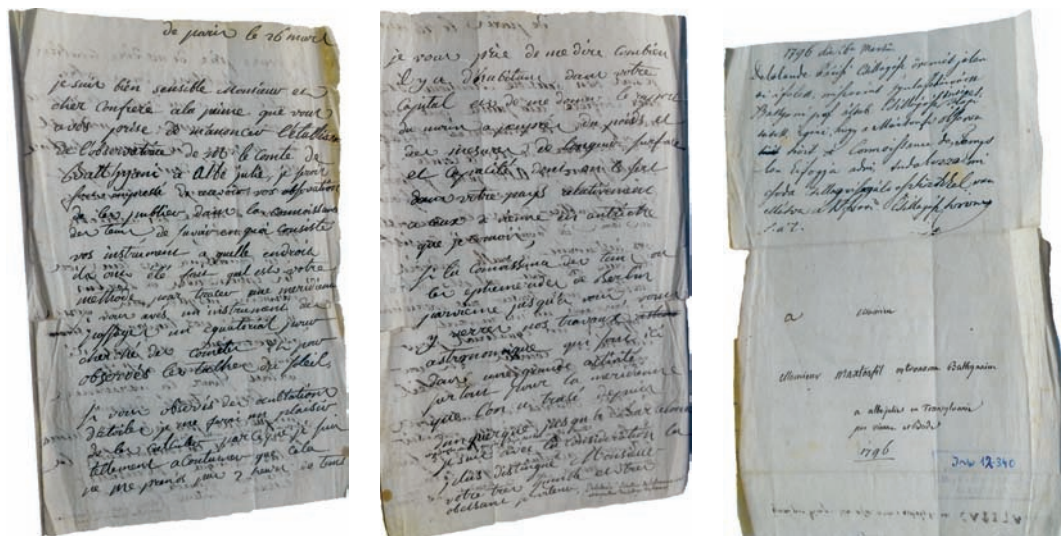

Fig. 1. Scrisoarea lui Lalande către Antonius Mártonfi, retro-verso și regeste (conținutul pe scurt), în maghiară [Sursa: Arhiva Bibliotecii Batthyaneum, nr. inv. 12340]

Dincolo de politețea care transpare din această scrisoare, caracteristică secolului al XVIII-lea, am descoperit în ea, în primul rând, atitudinea celui mai mare astronom al momentului, care conducea catedra de astronomie de la Collège de France și Observatorul astronomic din Paris, membru a mai multor academii de științe din Europa, și care scria cu entuziasm unui modest și începător astronom, dintr-o provincie îndepărtată și dintr-un oraș, cu siguranță necunoscut în Franța, despre care tocmai aflase. Este vorba despre curtoazia de a răspunde, chiar succint, celui care i-a scris, doar unui tânăr astronom, în plus, canonic, și nu contelui episcop de același rang cu el.

Din primele rânduri transpare bucuria de a fi aflat despre apariția unui nou observator, însoțită de generozitatea ofertei lansate lui Mártonfi de a colabora la periodicul parizian pe care îl coordona, fiind o șansă de lansare, echivalentă cu o onoare pentru tânărul astronom. Mai departe, se dovedește interesat de instrumentele din dotarea Observatorului și de locul de achiziție a acestora, de metodele de cercetare utilizate în diferite observații astronomice, pentru ca, din nou, să repete oferta de colaborare, manifestând interesul și pasiunea de a se implica în calculele stelare, domeniu în care îi era recunoscută competența.

Interesul acestuia este exprimat prin solicitarea coordonatelor geografice ale orașului, chiar și numărului de locuitori, pentru a reveni apoi la aspectele științifice. De data aceasta, dorește să afle dacă în oraș ajungeau periodicele de astronomie din Paris și Berlin la care scria, probabil pentru a se asigura de buna difuzare a rezultatelor științifice, din care nu uită să citeze la finalul scrisorii. În fond, odată cu aceste rezultate își difuza propriul renume.

Semnătura, deși clasică – *al vostro umil servitor* –, este o exemplificare perfectă a stilului și a conținutului scrisorii. Pe verso apare adresa institutului batthyánian – *Albe Iulie en Transylvanie par Vienna et Buda* – și numele destinatarului – *Monsieur Mantonfil*, pe care îl ruga, într-o mențiune separată, să-și scrie (data viitoare) numele în capitale, întrucât nu l-a înțeles.

La prima vedere, este o scrisoare de secol XVIII, ca multe altele. O analiză mai exigentă, raportată la cunoscuta personalitate a lui Lalande și la controversele din mediul savant, duce la următoarele supoziții: că astronomul nu avea (încă) date despre Mártonfi și că nu îi era cunoscut, poate, nici faptul că fusese format la Viena de către Maximilian Hell, fost colaborator și rival, decedat în 1792.

Pe parcursul unor cercetări, am observat un important număr de scrisori ale episcopul fondator către studentul, apoi astronomul, Antonius Mártonfi. Prelucrarea științifică a acestora, ca și a scrisorilor primite sau adresate unor astronomi sau unor instituții, precum academiile de științe, și asocierea acestora cu scrisori ale acelorași personalități, aflate în arhive europene, în primul rând în arhivele vieneze, maghiare și slovace, ar permite restituirea multor date inedite. Chiar și această scrisoare va fi

valorificată efectiv numai după raportarea ei la rezultatele obținute în urma cercetării colecțiilor arhivistice, a celor de manuscrise și chiar a celor de carte, conservate în Biblioteca Batthyaneum, având drept tematică astronomia.

Însemnatul fond de manuscrise, deși semnalat de Ileana Dârja în studiile privind istoria bibliotecii, publicate în diferite periodice, rămâne prea puțin studiat, deci valorificat științific⁷. O dovadă este și faptul că, deși există mai multe volume de manuscrise conținând observații consemnate de astronomul Antonius Mártonfi, între 1794 și 1799 (a se vedea lista acestora în anexe), data demarării activității în Observator este încă incertă, dacă nu chiar controversată.

Câteva informații despre Observatorul de la Alba Iulia și despre episcopul fondator, conservate la Observatoire de Paris

Se pot găsi date inedite despre funcționarea Observatorului astronomic de la Alba Iulia și în arhive europene, un exemplu fiind fondul de 90 de scrisori, mai exact „*fișierul Seguin*”, ale cărui materiale au fost publicate în 2007⁸. Acesta conține o parte din corespondența baronului Franz Xaver von Zach cu Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande, omologul său francez, dintre 1792 și 1804, păstrată la Observatorul din Paris. Proveniența acestor scrisori este consemnată astfel: *Doamna văduva Laugier a donat Observatorului diverse manuscrise ale soțului ei, domnul E. Laugier, membru al Institutului și al Biroului de Longitudini, o serie de manuscrise care au aparținut lui Delambre și un pachet de scrisori scrise de baronul de Zach către Jérôme Lalande, în anii 1792 până în 1804*⁹.

Prima scrisoare din acest fond, care va fi redată în câteva rânduri, dovedește existența unor informații valoroase, care ar putea completa datele istorice și muzeistice necesare elucidării unor comentarii mai vechi sau mai noi. Și aceasta, pentru că cei doi astronomi au comunicat cu și despre Observatorul de la Alba Iulia.

Deși, în prima parte a enunțului, este înregistrată ca scrisoare a baronului Franz Xaver von Zach către Joseph Jérôme Le François de Lalande, din partea a doua a înregistrării aflăm că este copia unei scrisori a lui Zach adresată, la data de 22 iunie 1796¹⁰, lui Picot.¹¹

Am căutat și reținut, încă de la prima lectură, aspectele interesante, unele inedite (care trebuie, totuși, verificate și completate cu alte surse), tocmai pentru că evidențiază relația astronomului cu episcopul Batthyány. Iată câteva aspecte pe care Zach i le relatea lui Picot:

1. Episcopul i-a cerut un cronometru (cu un) cerc întreg/(*chronometre au cercle entier?*) și un sextant de Hadley, pe care urma să i le procure de la Londra. Mi se pare extraordinară această informație, pentru că elucidează, fie și parțial, nu atât proveniența, cât mai ales modalitatea de procurare a unor instrumente și aparate pentru observator.

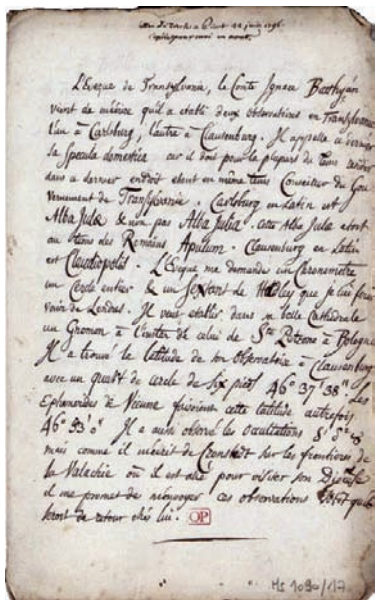

Fig. 2. Scrisoarea lui Zach către Picot

[Sursa: <https://bibnum.obspm.fr/ark:/11287/1g5c0#?c=&m=&s=&cv=&xywh=131%2C576%2C550%2C400> <https://www.observatoiredeparis.psl.eu/archives?lang=fr>]

2. Episcopul „vrea să instaleze în frumoasa-i catedrală un gnomon, asemenea celui a lui Petrone din Bologna”. Într-una din scrisorile de la Batthyaneum găsisem informația despre această intenție de instalare a gnomonului, în care era indicată până și piatra din care trebuia să fie făcut, fiind preferat modelul italian pe care dorea să îl preia, iar acest fapt nu ne surprinde, cunoscându-i parcursul legat de studiile sale în Italia.

3. Monseniorul îi comunicase (deci, calculase) latitudinea observatorului din Cluj: $46^{\circ} 37' 38''$ față de efemeridele vieneze, $46^{\circ} 53' 0''$.

Alte două informații de interes istoric, deja cunoscute, sunt confirmate și prin această sursă: în primul rând, că trebuia să locuiască la Cluj, datorită funcției (suplimentare) de consilier al guvernului Transilvaniei, iar în al doilea rând, că în momentul redactării scrisorii, episcopul se afla la Brașov, *aproape de frontiera cu Valahia*, exersându-și atribuția religioasă, efectuând, de fapt, o nouă *visitatio canonica*. Avem date și despre o altă *visitatio canonica* efectuată tot la Brașov, la 2 octombrie 1782, sursa fiind catalogul de manuscrise redactat de Robertus Szentivanyi, în care consemna pentru două manuscrise, unul din secolul al XV-lea (ms. I 83) și al doilea din secolul al XIV-lea (ms. II 28), cu proveniența Corona/Kronstadt, faptul că acestea au fost primite în dar de episcop, cu ocazia vizitei amintite.

Tot în prima parte a scrisorii, Zach îi transmitea lui Picot și informația despre existența celor două observatoare: „*l'un est a Carlsburg, l'autre a Clausenburg*”, denumirile ambelor orașe fiind rediate exact. Totuși, subliniază că „*en latin Alba Iula et non Alba Julia*”. De precizat că, în acel moment, denumirea oficială a orașului era în latină Alba Carolina și că ambele versiuni se regăsesc în documente. Apoi, oferă un

detaliu important: „*cette Alba Julia etait au temps de Romains, Apulum*”. Ar fi interesant de comparat această scrisoare cu sursele prezentate de Cristian Mladin în recentul articol citat, cu atât mai mult cu cât, se pare, că Zach a reluat în scrisoarea adresată lui Picot o bună parte a conținutului scrisorii lui Batthyány din 30 mai 1796, citată de autor. Astfel de reluări pot explica unele erori. Un exemplu ar fi informația despre tipărirea la Sibiu¹² a cărții lui Mártonfi, *Specula...*, care este inexactă, întrucât cartea a apărut la Alba Carolina, chiar în tipografia episcopului¹³.

Raportul dintre doi mari astronomi ai secolului al XVIII-lea: Lalande și Hell

Deși cei doi astronomi se cunoșteau și se respectau reciproc, între prima scrisoare a lui Lalande către Hell, care a fost trimisă de la Paris (10 mai 1761), și elogiul acestuia la moartea lui Hell (1792) s-a instalat tăcerea. În scrisoarea de la Paris, Lalande îi mulțumea pentru semnalarea unei erori în calculul celui de-al doilea satelit al lui Jupiter: „*Felicit astronomii și chiar Astronomia pentru că au un coleg atât de precis, de laborios și de harnic, precum sunteți, un corespondent atât de demn al Academiei de Științe, pe care mi-l doresc să-l avem într-o zi asociat al academiei noastre. Este un rang, pe care nu-l prezicem de fel, el este rezervat unor persoane cu reputația și cu meritul Dumneavoastră*”. După desființarea Companiei lui Isus, în 1773, Hell și-a păstrat funcția de astronom imperial și regal, precum și titlul de membru corespondent al Academiei Regale din Paris, fapt ce îl menține formal în contact cu Lalande.

Relațiile dintre cei doi s-au răcit, corespondența fiind semnalată sporadic abia la începutul anului 1780. De aceea, este cu atât mai surprinzător elogiul scris de Lalande la moartea lui Hell, survenită în 1792: „*[...] a găsit, de fapt, una dintre cele cinci observații complete, făcute la distanțe mari și unde distanța de Venus, schimbând cel mai mult durata trecerii, ne-a făcut să cunoaștem adevărata distanță de Pământ a Soarelui și a tuturor planetelor; o epocă remarcabilă în istoria astronomiei, de care va fi legat pe bună dreptate numele părintelui Hell, ale cărui observații au fost la fel de fructuoase, de curioase și la fel de dureroase ca cele referitoare la Marea Sudului, California și Golful Hudson, întreprinse cu ocazia acestui celebru pasaj al lui Venus peste Soare*”¹⁴.

Nemaiamintind despre conflictele anterioare, reputația lui Hell a fost restaurată, în cele din urmă, de unul dintre principalii săi adversari¹⁵.

Și câteva date biografice, pentru mai buna înțelegere a diferendelor

Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1732–1807), membru a 20 de Academii de Științe, inspector și profesor la Royal College, apoi director al Observatorului din Paris și secretar al Bureau des Longitudes, a fost și editor al periodicului *Connaissance*

des Temps și autor al unui tratat despre astronomie, apărut în trei volume. Și-a început cariera științifică la Berlin, având misiunea primită din partea Academiei de a măsura paralaxa Lunii, pe baza observațiilor efectuate la Capul Bunei Speranțe. În 1761 și 1769 a urmărit cele două pasaje ale lui Venus în fața Soarelui, valoarea calculată pentru distanța de la Soare la Pământ fiind considerată multă vreme etalon. Alte contribuții au fost predicția privind data de întoarcere a cometei Halley și redactarea catalogului stelelor, pentru care a efectuat măsurătorile pozițiilor stelare.

Maximilian Hell (1720–1792), format în instituții iezuite, a fondat un prim observator astronomic la Cluj¹⁶, unde a și predat astronomia. După ce a primit de la împărăteasa Maria Tereza titlul de *astronomus caesareo-regius*, a preluat la Viena direcția noului observator astronomic și a catedrei universitare de astronomie, calitate în care a format viitori astronomi, printre aceștia pe Antonius Mártonfi, trimis la studii de Episcopul Batthyány. Rezultatele activităților de observare au apărut în publicația editată de el, *Ephemerides Astronomicae ad Meridianum Vindobonensem*. Cea mai importantă acțiune desfășurată împreună cu János Sajnovics, astronomul observatorului din Trnava¹⁷, a fost observarea trecerii planetei Venus, în 1769, și publicarea rezultatelor obținute în cadrul expediției de pe insula Vardø (Wardoe), subvenționată de regele danez¹⁸.

În istoria științei astronomiei din secolul al XVIII-lea, pasajele planetei Venus, din 5 iunie 1761 și 3 iunie 1769, au fost studiate în contextul primelor expediții științifice internaționale în care au fost implicați și cei doi astronomi. Dacă Hell era deja foarte cunoscut, Sajnovics s-a impus doar ca și coordonator al expediției de pe insula Vardø, în care a reușit să observe trecerea planetei Venus, dar ale cărei rezultate au fost respinse de către colegii străini, mult mai influenți, în frunte cu Lalande. S-a ajuns până acolo încât, după moartea lui Hell, s-a afirmat că *manuscrisele ar conține dovezi că observațiile de la Vardø sunt frauduloase*. La mai bine de un secol după observarea lui Hell, astronomul american Simon Newcomb¹⁹ a dovedit că Hell avusese dreptate. Acesta a dovedit că Hell a fost cel mai aproape de adevăr pentru paralaxa solară²⁰: folosirea opțiunii de respingere a observației lui Planman, care făcuse măsurătorile la Kajaani (8.43”), s-a dovedit a fi fost o idee bună, spre deosebire de opțiunea greșită a lui Lalande (8.50”) de a o accepta, în defavoarea celei de la Vardø. Astfel, s-a dovedit că astronomii care au optat ulterior în favoarea rezultatului de la Vardø (8.70”) au găsit pentru paralaxa orizontală medie următoarele valori: Hornsby²¹ de 8,78, Pingré²² de 8,80 și Duséjour²³ de 8,81. Răspunsul dat de astronomia contemporană este 8,794. Newcomb își încheie cartea astfel: „*Requiescant in pace Hellius et Lalandius!*”.

În încheiere, formulez o întrebare la afirmația lui Cristian Mladin din articolul citat: nu cumva la aceste controverse, susținute în mediile academice ale sfârșitului de secol XVIII, făcea referire von Zach atunci când utiliza expresii dure la adresa

astronomului Antonius Mártonfi, discipol și, cu siguranță, apărător al rezultatelor lui Maximilian Hell, decedat în 1792? Poate tocmai de aceea (să-mi fie scuzată lipsa cunoștințelor de astronomie necesare!) am adăugat și acest ultim pasaj. Ca pe o contextualizare a atmosferei mediilor academice europene de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în care se înscrie, fie lăudat (a se vedea scrisoarea lui Lalande), fie asociat unor controverse, și numele lui Antonius Mártonfi, primul astronom al observatorului de la Alba Iulia, fondat de contele episcop de pioasă amintire, Ignác Batthyány.

Anexa 1

Scrisoarea de răspuns, adresată de Lalande lui Antonius Martonfi la data de 26 martie 1796

De Paris le 25 mars 1796

Je suis bien sensible Monsieur et Cher confrère a la peine que vous avez prise de m'annoncer l'établissement de l'observatoire de Monsieur le Comte de Batthyány a Albe Iulie je (serais) forte impressionné de recevoir vos observations de les publier dans la *Connaissance des temps* de savoir en quoi consiste vos instruments dans quels endroits ont été faits quelle est votre méthode pour tracer une méridienne, si vous avez un instrument de (profiler) protéger (prosstege) un équateur pour chercher des comètes et pour observer les thalers du soleil, si vous observez des occultations d'étoile je me ferai un plaisir de les calculer parce 'que je suis tellement accoutumé que cela ne me prend pour deux heures de tems (temps). Je vous prie de me dire combien il y a des habitants dans votre capital/e et de me donner le rapport du moins à peu près du poids et de mesurer longueur, surface et capacité dont on le sol dans votre pays relativement à ceux de Vienne en Autriche que je connais. Si la *Connaissance des temps* ou les *Ephémérides du Berlin* parviennent jusqu'à vous vous y verrez nos travaux astronomique qui sont ici dans une grande activité. Pourtour pour la méridienne que l'on a tracée depuis Dunquerque jusqu'à Barcelone (et pour les étoiles que j'ai déjà parti à 34 milles). Je suis avec la considération la plus distinguée Monsieur votre très humble et très obéissant serviteur.

Delalande directeur de l'Observateur de Paris et inspecteur du Collège de France / Verso : Je n'ai pas bien pu lire votre nom: écrivez-le en CAPITALES.

Adresse: A Monsieur // Monsieur Mantonfil l'Astronome Bathyanien, *Albe Iulie en Transylvanie par Vienna et Buda.*

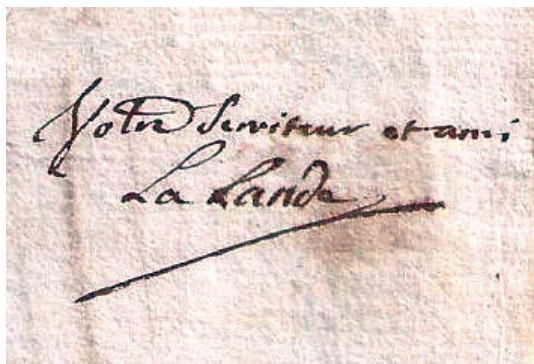

Fig. 3. Semnătura lui Lalande

[Sursa: https://fr.wikipedia.org/wiki/Joseph_J%C3%A9r%C3%B4me_Lefran%C3%A7ois_de_Lalande]

Anexa 2

Activitatea Observatorului Astronomic în manuscrise ale Bibliotecii Batthyaneum

Preluate din studiul: Ileana DÂRJA. Din istoria Bibliotecii Naționale a Românie, filiala Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia, (1826-1961). În: *Apulum*, nr. 44, 2007, p. 497-514. Disponibil pe Internet la adresa: www.ceeol.com

1. Mártonfi Antonius. *Observationes Astronomicae*, 1794-1797, Ms. IX 221.
2. Mártonfi Antonius. *Diarium observatorii Batthyaneum Anni 1795-1796*, Ms. IX 175.
3. Mártonfi Antonius. *Varia notitia astronomica. Anni 1795, 1796, 1797*, Ms. IX 179.
4. Mártonfi Antonius. *Observationes astronomicae. Anni 1798*, Ms. IX 178.
5. Mártonfi Antonius. *Observationes astronomicae*, 1799, Ms. XII 11.
6. *Observationes astronomicae ex annis 1796-1811 et observaționes meteorologicae ex annis 1843, 1844, 1860-62 in specula Alba Carolinensis factae*, Ms. IX 158.
7. *Miscellanea astronomica speculae A.C.*, 1798-1855, Ms. VIII 67.
8. *Varia scripta speculae astronomicae Alba Carolinensis et S. Jesu A. Carolina*, 1792-1856, Ms. VIII 68.
9. *Observationes astronomicae ex annis 1796-1811 et observaționes meteorologicae ex annis 1843, 1844-48, 1860-62 in specula A. Carolinensis factae*, Ms. X. 158.
10. [Bede]: *Continuatio observatum astronomiarum factarum in observatorio Albensis Anni 1799, 1800, 1801*, Ms. IX 177.
11. [Bede]. *Observationes meridiem ad gnomen factae in observatorio A. Carolinensi Anni 1803-1804*, Ms. 103a.
12. *Diarium observationum factarum in specula A. Carol. Anni 1805*, Ms. X 103b.

13. *Diarium observationum astronomicorum in specula Batthyianiana A. Carolina per decursum anni 1806*, Ms. X 103c.
14. *Observatio meridi ad gnomem (Notitia astronomica)*, 1807, Ms. X. 103d.
15. *Observatio ad gnomem anni 1809-1810*, Ms. X 103e; *Notitia astronomica anni 1811-1812*, Ms X 103f; *Ibidem. Observationes astronomicae anni 1817-1842*, Ms. X 104-109.
16. *Rationes Instituti astronomici: 1815, 1816, 1817*, Lad. XXXVII, Doc. 203/16.07.1817, ABB.
17. *Rationes de Preceptis et erogatis fundi Astronomici 1a Augusti 1817*, Lad. XXXVII, Doc. 227, ABB.
18. *Notitia astronomica anni 1813-1816*, Ms. X 103.
19. *Notitia astronomica anni 1817-1819*, Ms. X 104.
20. *Notitia astronomica anni 1820-1822*, Ms. X 105.
21. *Notitia astronomica anni 1823-1826*, Ms. X 106.
22. [Keserü Mózes]. *Notitia astronomica anni 1827-1834*, Ms. X 107.
23. [Keserü Mózes]. *Notitia astronomica anni 1834-1838*, Ms. X 108.
24. *Notitia astronomica anni 1838-1843*, Ms. X 109.
25. *Diarium aliquarum observationum in Specula Astronomica Alba Carolinensi ab anno 1843-1845*, Ms. XI 223.
26. *Libellus observationum in Specula Astronomica Alba-Carolinensi ab anno 1846-1848*, Ms. XI 222.
27. *Miscellanea astronomica speculae Albae Carolinensis, A.-Carolina*, 1800-1851, Ms. VIII 66.
28. *Steruerbüchel der Sternwarte von Karlsburg, A. Carolina*, 1854-1884, Ms. VIII 69.
29. *Varia astronomica*, sec. al XIX-lea., Ms. XI 345.
30. *Vorlesung über Astronomie* (manu Joh. Emil Buczy), Ms. XI 169.
31. *Anleitung zur praktischen Astronomie mit nötingen theoretischen Erläuterungen zum Selbststudium* von Moyses Keserü, Ms. XI 116.
32. *Mathematica et Astronomia*, Moyses Keserü, Ms. XI 168.
33. *Anleitung zur praktischen Astronomie, I-II*, Moyses Keserü, Ms. XI 174 et 175.
34. *Diarium aliquorum observationum in specula astronomiae Albae-Carolinensi anni 1843-1845*, Ms. XI 223.
35. *Libellos observaționum speculae Albae-Carolinae*, 1876, Ms. XI 222.

Activitatea de meteorologie (1940-1955) în manuscrise ale Bibliotecii Batthyaneum

1. *Observationes meteorologicae ex anniis 1840, 1843, 1862-63, 1864 in specula Albo-Carolinensi factae*, Ms. X. 163.
2. Avéd Jákó. *Meteorologiai észleletek/Meteorologische Beobachtungen*, A.I., 1875-1882, Ms. XI. 430.
3. *Meteorologiai észleletek/Meteorologische Beobachtungen*, Ms. XI. 431.
4. *Observationes astronomicae ex annis 1796-1811 et observationes meteorologicae ex annis 1843, 1844-48, 1860-62 in specula A. Carolinensis factae*, Ms. X. 158.

Manuscrise și tipărituri de astronomie donate de episcopi ai Transilvaniei

1. *Studii de astronomie intrate în bibliotecă în secolul al XIX-lea prin donațiile episcopilor Transilvaniei*, Ms. XI. 441.
2. *Annalen der kais. Kön. Sternwarte in Wien. 22ter Theil in 4° 1843.*
3. *Astronomische Nachrichten* herausgegeben von H.C.Schumacher 20ter und 21ter Band Altona 1843, et 1844, in 4°.
4. *Berliner Astronomisches Jahrbuch* pro a. 1845, 1846, 1847.
5. *Berliner Astronomischer Jahrbuch für 1849-50*; nr. 145.
6. *Berliner Astronomischer Jahrbuch für 1849-50*; nr. 154/Jun./: *Obs. Astronomische Monachiense*, vol. XV, nr. 155/5.
7. *Annalen der Königl Sternwarte bey München*; nr. 154/7.
8. *Observationes Oesterreichisches Botanisches Wochenblatt* 1 Jahrgang; nr. 158.
9. *Annalen der k.k. Sternwarte in Wien.*/129.
10. *Annalen der k. k. Sternwarte in Wien*; nr. 130/14 nov.
11. *Resultate des Magnetischen Observations in München* 1846.1; nr. 132.
12. Struve, *Etude d'Astronomiee relaire*; nr. 133.
13. *Annalen der Wiener Sternwarte Neuer Folge*. VIII. Band.; nr. 145.

Note

¹ Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1732-1807), cunoscut și sub numele de Jérôme Lalande, ortografiat și De La Lande sau Le Français de la Lande.

² *Capitlu* = instituție de administrare a Bisericii catolice, care avea printre atribuții și pe aceea de a colecta arhiva documentelor diecezei. Prin extensie, avea și calitatea de *loc de adevărire*.

³ În registrul Arhivelor, 1796 die 26 a martii: *Delalande Parizsi csillagasz oromet jelenti afelett miszerint Gyulafehérvart Batthyany Grof altal Csillagasz intezet alapitatt igeri bohly a Martonffi obszervatort a Connaissance des Temps ban ki fogja adni.*

⁴ Cristian MLADIN. Observatorul institutului batthyánian invita Minerva. În jurul unei recenzii critice de epocă la *Initia Astronomic*. În: *Apulum*, 2019, p. 144, urmând a fi publicată de subsemnata (datată 25 martie 1796).

⁵ *Efemeridele* lui Lalande, periodicul pe care îl coordona și în care își publica rezultatele observațiilor sale.

⁶ Ca membru și al Academiei de Științe din Berlin, publica și în periodicul berlinez.

⁷ Ileana DÂRJA. Din istoria Bibliotecii Naționale a României, filiala Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia, (1826-1961). În: *Apulum*, nr. 44, 2007, p. 497-514. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: www.ceeol.com

⁸ Simone DUMONT, Suzanne DÉBARBAT. *Deux correspondants du vieil astronome Lalande: Honoré Flaugergues et Franz Xaver von Zach*. Presses universitaires de Rennes, 2007, p. 149-164.

⁹ În Raportul anual privind starea Observatorului de la Paris pentru anul 1897, p. 27.

¹⁰ Disponibil pe Internet la adresa: <https://bibnum.obspm.fr/ark:/11287/1g5c0#c=&m=&s=&cv=&xywh=131%2C576%2C550%2C400>, <https://www.observatoiredeparis.psl.eu/archives?lang=fr>

¹¹ Pierre Picot (1746-1822), pastor protestant și colaborator al Observatorului astronomic din Geneva.

¹² Cristian MLADIN, *op. cit.*, p. 142.

¹³ Antonius MÁRTONFI. *Initia Astronomica Speculae Batthyianianae Albensis in Transilvania, cujus I. Originem, et adjuncta. II. Adparatum astronomicum. III. Rectificationem instrumentorum*. Albae Carolinae, Typis Episcopalibus, 1798. Ill. Mich. Gros, G. Mark, J.B. Simon.

¹⁴ LALANDE. *Bibliographie astronomique, avec l'histoire de l'astronomie depuis 1781 jusqu'à 1802*. Par (...). [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k96149w.texteImage>

¹⁵ Per Pippin ASPAAS. *Le Père Jésuite Maximilien Hell et ses relations avec Lalande*. © Presses universitaires de Rennes, 2010, p. 129-148. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.openedition.org/6540>

¹⁶ Din păcate, Observatorul din Cluj, utilizat și de Batthyány până în 1798, când a ars, a fost reconstruit abia în 1805. În *Protocollum Speculae Astronomicae Claudiopolitanae in Transilvania in anno 1832*, manuscris în vechea bibliotecă a liceului.

¹⁷ La Universitatea din Trnava (Nagyszombat) au studiat Maximilien Hell și János Sajnovics, dar și Batthyány Ignác, viitor episcop al Transilvaniei și fondatorul Observatorului de la Alba Iulia.

¹⁸ *Observatio transitus Veneris ante discum Solis die 3 iunii anno 1769. Wardoehusii, auspiciis Potentissimi ac Clementissimi Regis Daniae și Norvegiae, Christiani VII, facta și Societati Regiae Scientiarum Hafniensi praelecta a RP Maximiliano Hell è SJ Hafniae, 1770.*

¹⁹ Simon NEWCOMB. On Hell's alleged Falsification of his Observations of the Transit of Venus in 1769. În: *Monthly Notices of the Royal Astronomical Society*, nr. 43, mai 1883, p. 372-381; *Discussion of Observations of the Transits of Venus in 1761 and 1769*. În: *United States Nautical Almanac, Astronomical Papers*, vol. II, nr. 5, p. 259-405.

²⁰ Paralaxa diurnă a unui corp din sistemul solar, de exemplu, Luna, este unghiul din care am putea vedea de la acest corp jumătatea diametrului Pământului, ceea ce face posibilă deducerea distanței de la Pământ la acest corp. (Thomas HORNSBY. *Philosophical Transactions*. LXI. I, pour l'année 1771, (1772), p. 574-579.)

²¹ Gui Alexandre PINGRÉ. *Histoire de l'Académie Royale des Sciences avec les Mémoires de mathématique et de physique tirés des registres de cette Académie*. Mémoires, part. I. 1772, (1775), p. 419; a făcut observațiile în insula Rodrigue din Oceanul Indian, în 1761.

²² Dionis DUSÉJOUR. *Histoire de l'Académie Royale des Sciences avec les Mémoires de mathématique et de physique tirés des registres de cette Académie*, 1781 (1784), p. 297-336, ici p. 330 („paralaxa orizontală polară” de 8,84” la Duséjour, valoarea este egală cu 8,81 pentru paralaxa ecuatorială. Duséjour avea serioase îndoieli asupra fiabilității observațiilor lui Hell, cf. *Ibidem*, p. 328-329).

²³ Simon NEWCOMB, *op. cit.*, p. 372-381; *Discussion of Observations of the Transits of Venus...* p. 259-405.

Recenzia lui Johann Binder la opera *Initia Astronomica*

Dr. Cristian MLADIN

Filiala Biblioteca Batthyneum, Biblioteca Națională a României

E-mail: cristian.mladin@bibnat.ro

Johann Binder (1767-1805), autor de limbă germană din Transilvania luminilor, își începe studiile la Sighișoara și la gimnaziul evanghelic din Sibiu, al cărui rector ajunge în 1804. Și le continuă apoi la Universitatea din Göttingen, avându-l ca profesor pe marele filolog Heyne, al cărui prieten devine. În 1791, primește un premiu din partea Universității pentru volumul *De politia veteris urbis Romae*. Cele mai importante contribuții sunt *Über die Sprache der Sachsen in Siebenbürgen* (1795) și *Beiträge zur mathematischen Geographie von Siebenbürgen*.

Anton Mártonfi (1748-1799), născut în Misentea, s-a format la academiile din Cluj-Napoca, Buda și Trnava. A fost numit doctor în filozofie și *Baccalaureus* în teologie în Trnava. A fost apoi desemnat profesor de teologie în Cluj și Alba Iulia. Între anii 1782 și 1788, a fost profesor de drept canonic al Seminarului din Alba Iulia. Sub directa conducere a lui Ignatius Batthyány (1741-1798), episcopul Transilvaniei și fondatorul Bibliotecii care îi poartă numele, Mártonfi publică lucrarea *Initia astronomica speculae Batthyanianae Albensis*, care ar fi trebuit să fie prima lucrare dintr-o lungă și complexă serie de șase volume. Tot prin decizia lui Batthyány, Mártonfi devine primul director al Observatorului astronomic de la Alba Iulia, consacrat prin testamentul și actul fondator din 31 iulie 1798.

Aceasta este a doua traducere a unei recenzii de epocă pe care o publicăm. Prima traducere a apărut în revista Bibliotecii Naționale a României, *Informare și documentare: activitate științifică și profesională*, nr. 11, 2018. Este vorba de traducerea recenziei, tot la volumul *Initia* a lui Mártonfi, a Baronului Von Zach, publicată în 1799, în *Allgemeine geographische Ephemeriden*. Cititorii vor avea, astfel, ocazia să observe diferențele de abordare a celor două recenzii față de lucrarea lui Mártonfi, dar și impactul acesteia în comunitatea științifică și relevanța ei pentru spațiul cultural al Transilvaniei, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Recenzia lui Binder, prin multele exemple matematice și tehnice, este cu atât mai surprinzătoare cu cât formația sa este una de filolog. În contrast total, cu un puternic iz personal, este recenzia lui Von Zach, astronom de profesie, din partea căruia ne-am fi putut aștepta la o abordare similară cu a lui Binder. Despre legătura lui Mártonfi cu Batthyány însuși, trimitem cititorii la articolul

nostru, în curs de publicare, *Observatorul institutului batthyánian* – invita Minerva. În jurul unei recenzii critice de epocă la *Initia Astronomica*.

Din nou, și pentru această traducere trebuie să îi mulțumim lui Dan-George Uza, membru fondator al Societății Române pentru Astronomie Culturală (SRPAC). Traducerea de față ar fi rămas complet ininteligibilă în lipsa prețioaselor remarci făcute de Dan-George Uza, a completărilor terminologice făcute explicațiilor tehnice din traducere, dar și a ajustărilor aduse anumitor expresii în limba română.

Traducerea de față a fost făcută după recenzia de epocă din volumul *Siebenbürgische Quartalschrift*, vol. 7, 1801, p. 152-175, din original. Volumul poate fi accesat online ca open source (https://books.google.ro/books?id=UuZGAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Siebenb%C3%BCrgische+Quartalschrift,+1801&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjI0_OZn9vdAhUQZ1AKHbjCBiUQ6AEIKTAA#v=onepage&q=batth&f=false). Cu litere vor fi marcate notele traducătorului, iar cu numere arabe, notele autorului.

*

[152]¹ Primele începuturi astronomice ale unui Observator în Transilvania constituie o apariție neașteptată. Dar așa și trebuie să se petreacă lucrurile, dacă se vrea ca știința să prospere în Transilvania. „Zelul ardent pentru însușirea cunoștințelor, hărnicia neîntreruptă și neobosită trebuie să fie însoțite de circumstanțe propice, dar și de acea generozitate sufletească de a sacrifica o parte importantă a averii dacă [153], în lipsa totală a încurajării și a susținerii, cineva și-ar dori, într-adevăr, ca oricare dintre științele noastre să reușească ceva remarcabil. Din fericire, toate aceste circumstanțe favorabile se întrunesc la Excelența Sa, Episcopul Transilvaniei, contele *Ignățiu de Battyan*” – în acest fel scria, cu câțiva ani în urmă, un colaborator al acestui Jurnal trimestrial, pe când recenza una dintre cărțile binecuvântatului Domn Episcop, iar autorul acestei recenzii este obligat să repete aceleași cuvinte în privința cărții de față. De mult timp deja, vastele cunoștințe diplomatice și istorice ale Binecuvântatului i-au conferit acestuia un loc privilegiat în rândul savanților, după cum și bogatele stocuri de carte, manuscrise, minerale și monede, achiziționate cu mari cheltuieli și eforturi, însoțite de o supremă disponibilitate de a împărtăși tuturor toate acestea, i-au câștigat un loc încă și mai hotărâtor în rândul promotorilor științelor din Transilvania: dar zelul său nobil, plin de entuziasm, pentru tot ceea ce este știință, a fost dirijat, în ultimii ani ai vieții, către un plan care i-a asigurat acest rang sub forma unui monument trainic și benefic pentru viitor.

[154] În anul 1781, acesta era preocupat de înființarea unei societăți savante: dar supraveghetorul de atunci al Școlii Normale Transilvănene, domnul Joseph Mártonfi, i-a propus o cale de a folosi banii, ctitorind acest institut, incomparabil mai importantă și mai potrivită pentru dezideratul patriei noastre, cu aceleași resurse pe care Binecuvântatul le-ar fi folosit. Ceea ce Janosi, Hell și Hartmann doar au început, Contele a putut să împlinească. (Cei trei profesori de matematică pomeniți de la Academia din Cluj au încercat ei înșiși, în parte, să contribuie la receptarea astronomiei și, parțial, au și reușit. Hell a pus fundamentul unui muzeu și al unui

Observator, în camerele în care acum se află arhiva gubernială; dar când a fost chemat la Viena în anul 1756, nu s-a mai întâmplat mare lucru, până în clipa în care Hartmann s-a angajat, în 1770, să continue efortul lui Hell. El a obținut un cvadran mobil, un ceas astronomic și diverse telescoape pentru Academie, prin mijlocirea domnului Joseph Mártonfi care, la acea vreme, se ocupa de aceste științe la Viena.) – Proiectul se apropia de primele rezultate; dar pentru că domnul J. Mártonfi a fost promovat după câțiva ani în guberniul transilvănean, episcopul l-a ales, pentru a-i continua munca, pe fratele acestuia, părintele Anton Mártonfi, pe care l-a întreținut 4 ani la Viena, pentru a se bucura el însuși [155] de educația în astronomie, construind sub administrația sa un Observator pe care l-a prevăzut cu instrumente admirabile, semnând pe 30 iulie 1798² un document solemn prin care dăruia spre folosul comun al patriei Observatorul, dar și colecțiile sale de cărți, manuscrise, monede și minerale, pe lângă fonduri totale de 38.200 de guldeni, pentru întreținerea acestora. Aceste fapte nu mai au nevoie de vreun comentariu. De aceea, la ce bun un lung elogiu, unde invidia însăși disperă? Vorbele deșarte în privința veniturilor Binecuvântatului și bârfele despre *manus mortuas* trebuie să amuțească. Domnul Joseph Mártonfi, funcționar al guberniului, a ajuns acum Episcop în locul binecuvântatului Conte Episcop. Se poate spera, cu temei, că un asemenea Institut, inițiat de către aceștia cu atâta pasiune, nu va avea de pierdut prin această înlocuire.

Cartea de față este primul rezultat al acestor intenții binevoitoare, iar în cuvântul înainte, planul autorului este cu bătaie lungă.

Un al doilea volum este menit să expună arta observațiilor astronomice și să o lege de teoria ei corespunzătoare; al treilea, să lege astronomia practică [156] cu geografia și geometria; al patrulea, să corecteze vechea cronologie prin determinarea mai precisă a observațiilor; al cincilea, să trateze aplicarea astronomiei pentru transportul maritim, iar al șaselea volum, în fine, să derive din astronomie temeiurile de bază ale științei naturale. Observațiile întrebuintate vor fi adăugate ulterior.

Primul volum, cel de față, cuprinde considerații generale asupra *Apparatus astronomicus* și stocul Observatorului batthyanian, în special.

Cap. I. Originea și ridicarea Observatorului batthyanian. Contele Ignațiu Batthyáni, episcop al Transilvaniei, a ctitorit Observatorul în Alba Iulia, în punctul cel mai înalt al pământului de lângă Mureș, unde este ridicată pe colină cetatea la o înălțime de 108 de picioare vieneze. Luând și această înălțime în calcul, Observatorul se ridică la 216 picioare peste nivelul Mureșului. Latitudinea lui este stabilită de domnul Mártonfi, din diferite observații, la $46^{\circ} 4' 21,2''$; iar la Est, diferența sa meridională față de Viena este la $28^{\circ} 47,4'$, în timp³, așadar, arcul ecuatorial fiind $7^{\circ} 11' 51''$. [157] (Diferența meridianelor vieneze și pariziene este $14^{\circ} 2' 30''$. Astfel, longitudinea Observatorului, socotită din primul meridian prin Ferro, ar fi $7^{\circ} 11' 51'' + 14^{\circ} 2' 30'' + 20^{\circ} = 41^{\circ} 14' 21''$; ceea ce diferă de cărțile apărute până în 1793, care preiau Efemeridele lui Hell. În privința acestei determinări, totuși, observația legată de trecerea lui Mercur peste discul solar din 7 mai 1799 nu este luată în considerare, după cum i s-a comunicat

autorului acestei recenzii. Orizontul este cu totul liber, dacă se omite înălțimea neînsemnată a munților dinspre apus. Trăinicia clădirii este asigurată. Fundația are o adâncime de 15 picioare în pământ și o lățime de 7 picioare. Deasupra solului, zidul se îngustează cu 1,5 picioare și, după o dispunere pe patru nivele, se ridică la o înălțime de 101 de picioare [158]. La primul nivel se află tipografia și atelierile mecanicilor, la mijlocul clădirii se află biblioteca, lângă locuința astronomilor, iar sus se află Observatorul; planul și perspectiva acestora din interior și exterior sunt anexate cărții, căci fără aceste ilustrații, indicațiile date aici ar fi neinteligibile. Zona liberă pentru manipularea instrumentelor este un pătrat cu latura de 36 de picioare. Sub cvadrantul mural există o depresiune prin care se pot observa, stând în picioare, cele mai mari înălțimi ale corpurilor cerești, dintr-o poziție stabilă și confortabilă. Cele două mici turnuri, alături de cel mare, ale cărui dimensiuni tocmai au fost indicate, conțin, pe de-o parte, spre dimineață, sectorul ecuatorial, pe de altă parte, spre seară, instrumentul de pasaj. Din ambele, se pot auzi bătăile de pendul ale ceasurilor fixate în colțurile turnului central. Pentru observații verticale sau de mare înălțime, prin intermediul unui mecanism simplu, plafonul și acoperișul pot fi deplasate. Există două camere obscure; într-una dintre ele se află un anemometru. Pe pereții laterali și pe plafoane sunt pictate imagini cu astronomi celebri și cu promotorii astronomiei, din timpuri vechi și noi, lucru prin care întregul câștigă în frumusețe.

Cel de-al doilea capitol cuprinde fondul de instrumente pe care îl deține acest Observator [159] și remarci generale despre acestea. Înainte de toate, aici se găsesc gnoioane, ceasuri, cadrane, sextante, sectoare, verniere, micrometre, telescoape, barometre, termometre, anemometre, higrometre, pluviometre și altele asemenea. Înălțimea gnoioanelor care se află aici, calculată de la deschiderea peretelui prin care pătrunde imaginea soarelui până la podea, este de 19 picioare pariziene, 43 de țoli și $3\frac{1}{2}$ linii, iar lungimea bazei este de 32 picioare, 103 țoli și $1\frac{1}{2}$ linii, așa încât imaginea soarelui aflat la culminație, în punctul său de maximă apropiere de pământ, chiar și în condițiile lungimii acestei podele, urcă dincolo de ea, până pe peretele opus⁴.

[160] Există două ceasuri cu pendulă (un al treilea, folosit de binecuvântatul episcop pentru observațiile sale din Cluj, este adus acum în Alba Iulia), ambele realizate de meșteri vienezi. Unul este realizat de Johann Sachs în stilul lui Graham, iar celălalt de Phil. Fertbauer, diferit de cel în stilul lui Graham și prin faptul că mișcarea nu este temperată printr-o ancoră sau un cârlig englezesc, ci perpendiculara trece printr-o elipsă, care are în partea superioară, la capete, două limbi ce agață una după alta roata dințată.

Inegalitatea bătăilor de pendul poate fi corectată prin șuruburi care prind elipsa de un paralelipiped (ultimul nu a întrunit cu totul așteptările). Raza cvadrantului mobil are 40 de țoli vienezi, fiind prevăzut cu un cerc azimutal și un telescop de 6 picioare, prin care se văd clar petele solare și sateliții lui Jupiter, precum și cu două micrometre. Noniusul, despre care vorbește H. V. la pagina 57, este cel de-al doilea fel de vernier al lui Kästner (Astron. Abhandlungen II. Slg. S. 150.). Pentru a evita inconveniențele vernierului, dar pentru a fi

totuși în măsură să prevadă diviziuni de grad atât de mici, domnul Mártonfi a adăugat un micrometru extern cu șurub (*micrometrum externum*). [161] Șurubul face pe cvadrant 3 rotații, de la 0 la 90 de grade, 1798, revenind astfel unui grad $19 + 58/60 + 52/60^2$. Pentru a putea reda aceste părți, pe capul șurubului, perpendicular pe ax, este fixat un indicator; iar discul atașat la piuliță este împărțit în 60 de părți egale, ale căror subdiviziuni pot fi încă recunoscute. Mai mult, pentru a putea produce o mișcare atât de fină, filetul șurubului nu afectează în niciun fel cursorul (așa numește domnul Mártonfi partea instrumentului al cărui arc poate fi deplasat paralel cu arcul cvadrantului, la stânga și la dreapta, la care este atașat și indicatorul), ci mișcă un obiect cu formă de pană, al cărui plan înclinat imprimă cursorului o mișcare cu atât mai lentă, cu cât mai înclinat este planul. Dacă șurubul se oprește din mișcare, un arc elastic puternic împinge cursorul înapoi. Prin acest instrument, domnul Mártonfi a rectificat gradația cvadrantului mobil. Această explicație laborioasă a fost cu atât mai necesară, ținând cont de faptul că respectiva combinație este invenția proprie a autorului, și anume legarea micrometrelor externe, descrise de Kastner în Astr. Abhandlungen, H. Smlg. p. 215, de arcul și pana elastică⁵. Despre micrometrele interne [162] și cele cu obiectiv, ultimele denumite și heliometre, despre forma, diferența și iluminarea lor se tratează în carte de la paginile 69 la 106; cele spuse rămân, dintr-un motiv practic, întotdeauna o contribuție binevenită la subiectul detaliat de domnul Kasner în cel de-al șaptelea tratat astronomic menționat.

Cvadrantul mural are raza de 6 picioare pariziene, iar pe lângă diviziunea obișnuită, are împărțirea lui Bird și pe cea ecuatorială. Axa lungă de 4 picioare pariziene a instrumentului de pasaj (*culminatorium*) este rezemată pe o parte a coloanei din piatră, zidită în perete, înaltă de 7 picioare; pentru cealaltă, suportul este mai puțin rezistent. Pentru abaterile orizontale și verticale mai mici și pentru ajustarea lor, s-au luat măsuri; iar pentru a preveni îndoirea lor, sunt așezate greutăți de ambele părți. Telescopul de 6 picioare are două lentile, în ale căror puncte focale comune este prevăzut un micrometru de sticlă cu gradații. Pentru măsurarea unghiului de înălțime la deplasarea telescopului, servește un cerc întreg de 20 de țoli în diametru, prevăzut cu un indicator.

Raza sectorului este de 12 picioare pariziene, iar arcul de cerc de 16° . Pe telescopul acestuia [163], pe o parte, este montat un mic tub care stă perpendicular pe axă, prevăzut cu ocular prin care o oglindă metalică, înclinată la 45° , proiectează ochiului imaginea, pentru a evita pozițiile altfel foarte problematice ale corpurilor, pentru observațiile făcute în punctele extreme. Axa verticală a sectorului se sprijină pe o piatră susținută de un arc solid de zidărie; deasupra, ea este fixată de tavan, dar poate fi mișcată prin șuruburi așezate vertical, pentru a putea aduce sectorul însuși pe direcția amiezii.

Despre caracteristicile telescoapelor bune, despre forma, proporția și dispunerea oglinzilor și a lentilelor, se vorbește mai întâi la modul general, iar apoi, în mod special, se vorbește despre telescoapele astronomice newtoniene, gregoriene și herscheliene, dar și despre telescoapele dioptrice acromate; în privința proporției componentelor lor, se dau două tabele

din Hertel și La Lande. În nota de la pagina 127, în privința formei lentilelor, ar fi trebuit probabil să apară *lentibus ellipticis et hyperbolicis*, în loc de *parabolicis et hyperbolicis*. Lentilele parabolice nu au fost propuse de Descartes. Deoarece axa parabolei este infinit de mare, iar al doilea său punct focal este infinit de departe de primul [164], în cazul parabolei, distanța dintre cele două puncte nu se poate afla în aceeași relație cu cea dintre sinusul unghiului de incidență și sinusul unghiului refractat. Dar acest lucru este posibil pentru eliptoizi și hiperboloizi; însă nici aceștia nu sunt utilizați, din cauza motivelor invocate de autor. În primul rând, sunt extrem de dificil de realizat și, în al doilea rând, aceștia doar unesc razele care cad paralel cu axa, așa încât lentilele divergente ar trebui să facă un spațiu de difuzie mai mare decât în cazul lentilelor sferice. În plus, din cauza refracției diferite a razelor de lumină, abaterea nu poate fi corectată de către nicio formă a lentilelor.

Observatorul are două telescoape newtoniene; distanța focală a celui mai mare este de 6 picioare, 5 țoli, iar distanța celui alt este de 4 picioare, 10 țoli.

Este descris cel mare cu stativ. Observatorul nu deține încă unul de tip Herschel; însă deține mai multe dioptrice acromate de 6, 10, 12 și 22 picioare; dintre acestea, cele mici, cu distanța focală de 6 picioare sau mai mică, au micrometre cu obiectiv. Stativele pentru cele mai mari sunt prevăzute cu cercuri verticale și azimutale. La primele, un indicator arată unghiul de înălțime deasupra orizontului.

[165] Unul dintre principalele instrumente ale acestui Observator este cel ecuatorial (*Aequatoriale universale*), descris la p. 146-154, creat de Dollond în Londra, pe care acesta îl mai numește și *Observatorium portatile*. El este descris pe ultima tablă de cupru. La bază are fixat un disc ale cărui margini țin locul unui cerc orizontal sau azimutal. Perpendicular pe acest disc se află cvadrantul cercului de latitudine. Peste acest cvadrant se află un cerc ecuatorial, împărțit în 24 de ore, așezat pe patru picioare fixate de patru șuruburi azimutale. Orele sunt împărțite în câte două minute, adică în 30 de părți, iar acestea sunt împărțite în câte 4 secunde cu ajutorul unui nonius. Acest cerc, care de fapt este și un disc, se răsuțește cu ajutorul unui filet, putând fi așezat la ecuator sau în planul paralel cu acesta, potrivit cu ajutorul noniusului, astfel încât piciorul așezat perpendicular pe disc să indice pe cvadrantul latitudinilor înălțimea polului la locul observațiilor; după care, înclinația discului față de cercul azimutal indică înălțimea ecuatorială sub formă de complement a înălțimii polului, discul însuși fiind astfel paralel cu planul ecuatorului. Perpendicular pe discul ecuatorial se află o jumătate de cerc de declinație, care este împărțit în două părți, de câte 90° de grade.

El indică declinația [166] stelei, atunci când cercul ecuatorial pe care se găsește este orientat paralel cu planul ecuatorului; iar înălțimea stelei, atunci când cercul este în plan orizontal.

Telescopul, cu lungimea de 17 țoli, cu o apertură de 2 țoli, se reazămă pe jumătatea cercului de declinație, are un obiectiv de sticlă acromată și oculare de diferite mărimi. Două tuburi oculare au fiecare câte 2 lentile, iar al treilea are 4 lentile: primele pentru observarea

cerului, cele din urmă pentru observații terestre. Un alt tub ocular are la capătul unei deschideri laterale o oglindă metalică cu axul înclinat la 45° de grade; el este utilizat pentru observațiile verticale.

Acestui telescop îi mai corespunde un micrometru cu obiectiv sau heliometru, care are 2 segmente acromate, și un vernier, prin care un țol englezesc este împărțit în 500 de unități; astfel încât se poate măsura cu mare precizie diferența dintre diametrele solare aparente, la perigeu și apogeu, precum și distanțele mici de pe cer, în general.

Acest avantaj, alături de cel prezent în observațiile și determinările de înălțime, declinație, azimut și unghi orar al astrilor [167], cu condiția să fie cunoscută înălțimea ecuatorului, îi conferă acestuia dreptul la numele dat de Dollond.

Următoarele secțiuni ale acestui capitol se referă la aparatul barometrului și termometrului, la anemometrul, pluviometrul, higrometrul și manometrul Observatorului. Se vorbește mai întâi, în general, despre poziționarea acestor instrumente și se pomenește aici de lucruri legate de ele; de exemplu, cum, din cauza refracției, este necesară cunoașterea poziției superioare sau inferioare a locului de observare și a calității aerului. Anemometrul se află pe turnulețul nordic al Observatorului. Înăuntru, la etajul superior pe plafon este pictată roza vânturilor; iar prin centrul său și prin tavan trece o tijă de fier care este pusă în mișcare de un triton, în funcție de direcția vântului.

La capătul său inferior, un indicator în același plan cu tritonul indică regiunea lumii spre care suflă vântul. Descrierea anemometrului se compune din împărțirea vânturilor, iar pentru pluviometru, din teoria corespunzătoare acestui instrument, care ar trebui să completeze citirea. Din tablă sau din fier se realizează un vas prismatic N , al cărui bază este un pătrat, [168] latura fiind V ; deci, suprafața bazei este V^2 . Înălțimea este h . Într-unul dintre colțurile bazei este prevăzută o deschizătură cu un tub prin care ploaia și zăpada topită se pot scurge într-un vas de cupru. Dacă h este împărțită pe o parte a vasului în țoli și linii, atunci deschizătura superioară poate fi, după ploaie, obstrucționată, iar apoi apa rămasă poate fi din nou turnată, remarcând nivelul, și se continuă tot așa până când este turnată toată apa. Înălțimile, înregistrate de fiecare dată, adunate dau nivelul apei de ploaie căzute, după cum este h divizat. Dar, pentru că prisma este destul de mare, iar atunci când plouă continuu, ar fi mai bine să stea locului, se poate folosi la măsurare un mic cub cu oarecare mărimi determinate, iar apoi, prin compararea lui cu N , se poate afla nivelul apei de ploaie printr-un calcul simplu. Lucrurile depind, astfel, de următoarele:

Fie u o parte a cubului, care va fi folosit pentru măsurare, atunci $v^2/u^2 = s$ determină numărul de pătrate care acoperă baza vasului mai mare. Dacă a căzut atâta cât să măsoare s cuburi, atunci înălțimea u a cubului arată, totodată, și nivelul [169] ploii căzute în vasul N . Dacă ploaia măsoară doar n cuburi, atunci nivelul apei de ploaie se obține înmulțind înălțimea cubului cu n/s , sau $n/s \cdot u$. Dacă se dorește exprimarea acestei fracții în anumite părți mai mici, m unități de u , atunci în loc de u , se poate pune $m \cdot u$, iar acum expresia devine $n/s \cdot mu$ sau $n \cdot mu/s$, unde pentru anumite vase valoarea pentru mu/s poate fi găsită odată pentru totdeauna,

iar apoi se poate multiplica mereu cu n , numărul găsit al cuburilor. Dacă ar fi ca $s = r \cdot mu$, atunci pentru a afla nivelul, ar fi suficient ca n să fie divizat mereu cu r . Se înțelege că n poate însemna și o fracție, chiar și una supraunitară, unde, totuși, numitorul este redat cel mai convenabil în multipli și în părți ale lui m^6 .

[170] Autorul stabilește în locul literelor, următoarele numere: $v = 24$ țoli; $h = 8$ țoli; [171] $u = 2$ țoli; $m = 12$ linii; din care devine clară mărimea pluviometrului. [172]⁷ Drept rezultat, $s = 144 = r \cdot 24$; așadar, $r = 6$, divizorul constant al lui n . Drept exemplu de calcul, dacă $n = 66$, atunci înălțimea dorită nivelul căutat este $66/6 = 11$ linii.

Pentru a nu trebui să se măsoare atât de des cu cuburi mici, se utilizează un al treilea vas oarecum mai mare, de dimensiuni cunoscute, de exemplu 10 cuburi, și se măsoară cu cubul doar ceea ce nu se umple.

Din ceea ce s-a spus până acum, este limpede faptul că autorul nu s-a limitat doar la ceea ce este, de fapt, propriu Observatorului batthyanian, ci a adăugat și ceva din teoria, utilizarea și manipularea instrumentelor în cauză. Multora dintre cititori, mai ales celor din străinătate, li se vor părea acestea din urmă cu totul inutile și vor aștepta, în schimb, nimic mai puțin decât poziționarea Observatorului, un inventar al instrumentelor și observațiile realizate până acum de autorul însuși, în cel mai bun caz, completat cu niște informații istorice. [173] Însă cei care nu au avut posibilitatea de a vedea alte observatoare din străinătate și nici să învețe teoria instrumentelor din cărți scumpe, dar care, totuși, doresc să prețuiască și să aprecieze, într-o oarecare măsură, o asemenea instituție, vor considera extrem de folositoare o astfel de introducere în cunoașterea instrumentelor unui Observator și este de sperat că toți cei care vor să vadă Observatorul albaiulian, ar face bine să se familiarizeze puțin cu aparatele acestuia; în care privință, partea din carte ce descrie dotarea astronomică este aici redată cam neclar. **Iar descrierea celui de-al treilea capitol urmează să fie cu atât mai scurtă.**

Acesta se referă la necesitatea de a testa aparatura astronomică la regulile și ordinea acestei testări pentru gnomoane, ceasuri, micrometre, cvadrante mobile și murale, instrumentul de pasaj, sectorul astronomic, instrumentul ecuatorial, telescoape, barometre și termometre. Drept exemple, se fac din când în când observații care trebuie să fie binevenite pentru astronomi; se dau unele sfaturi [174] și pentru arta observației. Cartea se încheie cu instrucțiuni privind măsurarea altitudinilor cu ajutorul barometrului și al termometrului; pentru aceasta, se oferă presiunea barometrică medie pentru unele regiuni din Transilvania, în speță:

- pentru Alba Iulia, 27 țoli parizieni, $7\frac{1}{2}$ linii;
- Cluj, 27 țoli, 8 linii;
- Cavnic, la granița de nord a Transilvaniei, 27 țoli, 9 linii ;
- Brașov, 27 țoli, 6 linii.

Există motive pentru a crede că aceste informații au nevoie de o examinare mai riguroasă, deoarece, în Sibiu, poziția medie a barometrului cade între 7 și 10 linii peste 26 de țoli.

Treburile presante și urgente nu i-au permis autorului să se îngrijească el însuși de corectarea tipăriturii, din care cauză au rămas multe greșeli de tipar, cum ar fi *Κρόμα*, în loc de *Χρῶμα*, *acromatica*, în loc de *achrom.*, *cymeliis*, în loc de *cim*. etc. Alte greșeli sunt menționate de cartea însăși. În plus, se poate afirma cu voce tare, fără teama de a spune prea mult, că autorul, d-nul Mártonfi, Canonicus al Capitulului de Alba Iulia, sub conducerea căruia a avut loc construirea Observatorului și, conform afirmațiilor sale, prin atenția personală acordată acesteia pentru amenajarea Observatorului pe de-a-ntregul, și-a făurit un monument trainic, după priceperea și gustul său [175]. Chiar și acum meșterii mecanici lucrează cu succes sub îndrumarea sa, căci micrometrul descris mai sus, prevăzut cu arc și pană, este realizat în Alba Iulia.

Recenzia de față s-ar fi putut încheia exact în forma în care a fost pregătită pentru *Jurnal* încă de anul trecut, însă, din păcate, un incident nefericit ne obligă să facem și următoarea remarcă. Domnul Anton Mártonfi și-a încheiat cu abnegație viața, atât de intens trăită pentru promovarea și diseminarea astronomiei în patria noastră, pe 19 noiembrie 1799. S-a născut în Misentea în anul 1748, s-a format la academiile din Cluj, Buda și Trnava, iar în cel din urmă loc a fost numit doctor în filozofie și *Baccalaureus* în teologie. Mai apoi, a fost desemnat profesor de teologie în Cluj și Alba Iulia; dar înclinația sa deosebită a rămas întotdeauna pentru matematică. Îndrumările lui Hell și ale lui Triesnecker i-au slujit în mod sublim. Prea devreme destinul l-a smuls patriei.

Johan Binder

Note

¹ În paranteze drepte vom trece numărul paginii din original. (n.t.)

² Este o eroare a autorului. Testamentul episcopului, aflat în original în Biblioteca Batthyaneum, este semnat pe 31 iulie 1798. (n.t.)

³ Specificarea latitudinii apare la p. 336; însă, diferența de meridian i-a fost împărțită în scris de către domnul Mártonfi recenzentului. În Efemeridele vieneze pentru anul 1800, la p. 354, din observațiile trimise de domnul Mártonfi legate de ocultății, domnul Triesnecker a găsit diferența de meridian în timp între Alba Iulia și Viena la $28' 47,3''$. Diferența între Viena și Paris este de $56' 10,0''$; așadar, cea dintre Alba Iulia și Paris este $1^h 24' 57,3''$. De aici, longitudinea Observatorului față de primul meridian exprimată în arc ecuatorial, $41^{\circ} 14' 20''$.

⁴ În timpul iernii, soarele este în perigeu și are o abatere sudică față de ecuator. Scăzând aceasta din înălțimea ecuatorului pentru locul Observatorului, se obține înălțimea astrului diurn pentru un anumit moment. Din relația, regăsită în tabelele trigonometrice, dintre sinusul și cosinusul unghiului care dă sus-numita înălțime, este ușor de aflat dacă baza gnomonului este suficientă pentru fiecare culminație sau dacă cosinusul devine relativ mai mare în raport cu sinusul lui decât baza față de înălțimea gnomonului. Efemeridele vieneze precizează înălțimea soarelui în cercul meridian pentru fiecare zi, din care, după o reducere corespunzătoare la orizontul de observare, se poate determina durata pentru care lungimea bazei unui gnomon de înălțime dată este suficientă.

⁵ Vezi *Jurnalul*, trim. VII, an 2.

⁶ Cine dorește să măsoare nivelul ploii căzute, fără a avea un aparat ca cel descris aici, poate să se folosească de un vas prevăzut cu o deschidere mai mare, al cărui volum cubic și deschidere să le cunoască. Presupun că cineva ar putea să-și dea seama ușor de volumul cubic prin faptul că apa reținută în vas

ar putea fi turnată într-un alt recipient cu o formă aproximativ cubică sau de un volum bine cunoscut: căci a stabili volumul unei anumite forme nu ar fi în puterea geometriei comune; după cum stabilirea volumului unei farfurii presupune de obicei măsurarea spațiului unui hiperboloid. Presupun și faptul că știe conținutul oricărei părți a vasului său, prin turnarea apei în altul. Dacă, acum, se strâng împreună n cuburi în vas, unde latura cubului este u , acestea se pot transforma într-o prismă sau un cilindru, al cărui bază este egală cu deschiderea vasului în care se strânge apa; iar înălțimea corespunzătoare x acestei prisme sau cilindru reprezintă nivelul apei de ploaie căzute. Dacă deschizătura vasului este un cerc al cărui diametru $2r$ poate fi ușor de măsurat, atunci ecuația pentru cilindru este $u^3 n = r^2 \pi x$; astfel, $x = u^3 n / r^2 \pi$; pentru un paralelipiped ale cărui laturi de bază sunt a și b , $x = u^3 n / a b$. Dacă suprafața de bază este un pătrat cu latura a , atunci $x = u^3 n / a^2$. În general, prismele și cilindrii trebuie divizate prin bazele lor pentru a găsi înălțimile lor.

Spre exemplificare poate servi următorul exemplu: se expune ploii o cupă, a cărei deschidere este de 14 țoli în diametru, adică 7 țoli pe raza r . Măsura transilvăneană (Kupa, vezi *Jurnalul trimestrial*, p. 150) are **71, 335** (vechi) țoli parizieni cubici: așadar, dacă se știe cât anume este măsura transilvăneană a ploii colectate (iar aceasta se află prin măsurare directă), atunci se poate găsi imediat câți țoli parizieni cubici are. Să presupunem că ploaia colectată ar avea un seidel, atunci am avea $71, 335 / 4 = 17,83375$ țoli cubici. Acum, dacă am transforma aceasta într-un cilindru, cu raza bazei de 7 țoli, atunci înălțimea cilindrului ar da nivelul de ploaie. Suprafața de bază a cilindrului este $r^2 \pi$, deci aici $7^2 \cdot 3,14\dots$

Înălțimea sa x nu este la îndemână, dar poate fi găsită dacă numărul de țoli cubi de ploaie **17,83375** este echivalat cu măsura cilindrului. Astfel, $17,833 = 7^2 \cdot 3,14x$; așadar, înălțimea $x = 17,833 / 7^2 \cdot 3,14 = 0,116$ țoli parizieni. Ceea ce trebuie măsurat, pentru un vas rotund, este diametrul deschiderii și cantitatea de ploaie colectată, sau r și n . Mai exact, dacă latura cubului este stabilită la 1, atunci ecuația $u^3 n / r^2 \pi = x$ se transformă în $n / r^2 \pi$ sau $n / r^2 3,14 = x$, care reprezintă pentru exemplu dat $17,83375 / 49 \cdot 3,14159 = 0,116$ țoli parizieni, exact cum s-a dovedit mai sus.

⁷ Diferența atât de mică dintre pagini se explică prin faptul că notele sunt extrem de lungi. Așadar, în formatul paginii nota ocupă aproape toată pagina. (n.t.)

Uniformizarea modului de lucru în descrierea bibliografică: privire istorică*

Drd. Aurelia Mircescu

Serviciul Prelucrarea colecțiilor, Biblioteca Națională a României

E-mail: aurelia.mircescu@bibnat.ro

Biblioteca, acest spațiu magic al cunoașterii, a apărut ca o nevoie a omului de a ști și de a împărtăși cunoaștere. Alberto Manguel, în lucrarea *Biblioteca nopții*, spunea că „*până la înființarea Bibliotecii din Alexandria, bibliotecile lumii antice erau fie colecții private, compuse din manuscrisele unei singure persoane, fie depozite guvernamentale, unde manuscrisele juridice și literare erau păstrate în scopuri consultative*”.

Biblioteca din Alexandria reprezintă un punct de răscruce: aici se strâneau și se copiau manuscrise, iar cărțile care ajungeau în portul din Alexandria erau confiscate, copiate și restituite proprietarului. Astfel, s-au adunat 400.000 (700.000) de documente, de la manuscrisele lui Homer și până la cărți de gătit.

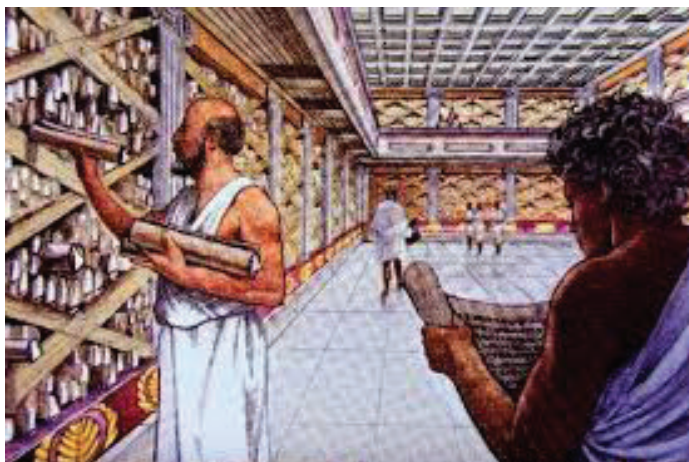

Fig. 1. *Biblioteca din Alexandria*

[Sursa: <https://istoriiregasite.wordpress.com/2011/03/20/biblioteca-din-alexandria-tezaur-spiritual-al-antichitatii-greco-latine-si-al-lumii/>]

* Lucrare prezentată la Conferința Națională Asociației Bibliotecarilor din România, ediția a XXIX-a cu tema „Bibliotecile - patrimoniul cultural și digital al viitorului”, Sibiu, septembrie 2018.

Și pentru ca aceste documente să fie regăsite, eruditul Callimach din Cyrene a creat, în secolul al III-lea î. Hr., un catalog: a realizat 120 de „Pinakes” (liste) volume/rulouri de papirus în care a înregistrat toate volumele existente în bibliotecă. În aceste volume, Callimach a trecut titlurile, toate copiile unei lucrări, dar și datele biografice ale autorului. Interesant este faptul că a organizat volumele existente, potrivit domeniilor cunoașterii: Retorică, Lege, Scrieri diverse, Poezie, Filosofie, Istorie, Medicină, unele dintre ele având și subdiviziuni. De exemplu, Poezia era subdivizată în: Epic, Liric, Tragedie, Comedie. Putem vorbi de un catalog complex, sistematic.

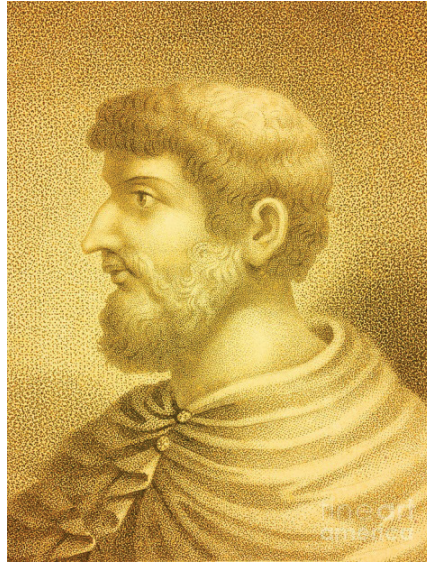

Fig. 2. *Callimach din Cyrene*
[Sursa: <https://fineartamerica.com>]

Cataloagele continuă să evidențieze documentele existente în colecțiile mănăstirești, nobiliare, și ale universităților, bibliotecari meticuloși transcriind titlurile manuscriselor și cărților aflate sub supravegherea lor.

Antonio Panizzi (1797-1879)

Anul 1841 aduce o schimbare majoră în descrierea lucrărilor existente într-o bibliotecă: apar primele reguli care standardizează catalogarea, anume cele 91 de reguli ale lui Panizzi.

Sir Antony Panizzi (16 septembrie 1797 – 8 aprilie 1879) s-a născut la Brescello (Italia, regiunea Modena). Numele său complet este Antonio Genesisio Maria Panizzi. A absolvit Dreptul la Universitatea din Parma (1818), devenind avocat, dar și membru al unei societăți secrete care a luptat pentru unificarea Italiei. Arestat, reușește să evadeze, fugă în Elveția, apoi în Anglia (1823), unde se stabilește. Se angajează bibliotecar asistent la British Museum, în 1856 devenind director la British Museum și bibliotecar principal.

Fig. 3. *Sir Antony Panizzi*

[Sursa: <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw04853/Sir-Anthony-Panizzi>]

Ca bibliotecar la Departamentul de cărți tipărite, Panizzi redactează *Rules for Compilation of the Catalogue*, care a apărut în *Catalogue of Printed Books in the British Museum*, vol. 1, pp. v-ix. Cele 91 de reguli au reprezentat un punct de plecare pentru codurile de catalogare ulterioare. Sunt redactate clar și detaliat, menționându-se punctuația și tipul de caractere cu care vor fi notate anumite caracteristici.

Exemple: „*Regula 4: Lucrările suveranilor sau ale prinților vor avea intrarea la numele lor creștin sau la primul nume, în forma engleză.*”

Regula 10: Numele persoanelor care ar fi putut fi modificate prin folosirea lor în diferite limbi să fie înscrise în limba maternă, dacă apare vreun caz în care aceste persoane le-au folosit în oricare dintre publicațiile lor tipărite. În ceea ce privește locurile, forma engleză este preferată.

Regula 31: O ediție princeps este desemnată prin cuvintele ED. PR., cu litere mari, italice, la sfârșitul titlului.”

De asemenea, specifică foarte clar ordinea așezării traducerilor (Regula 52: „*după lucrarea originală, cu menționarea limbii versiunii, cu caractere italice*”), înregistrarea trimiterilor (Regula 55), lucrările unui autor (Regulile 70-76), cărțile Bibliei (Regula 79) etc.

Sir Panizzi a analizat fiecare tip de document și a alcătuit regulile astfel încât oricine le-ar citi să poată organiza un catalog, astfel încât cititorul să găsească toate operele unui scriitor, aflate în bibliotecă, să facă diferența dintre diferitele ediții, traduceri etc., dar și să găsească la un loc toate edițiile unei lucrări.

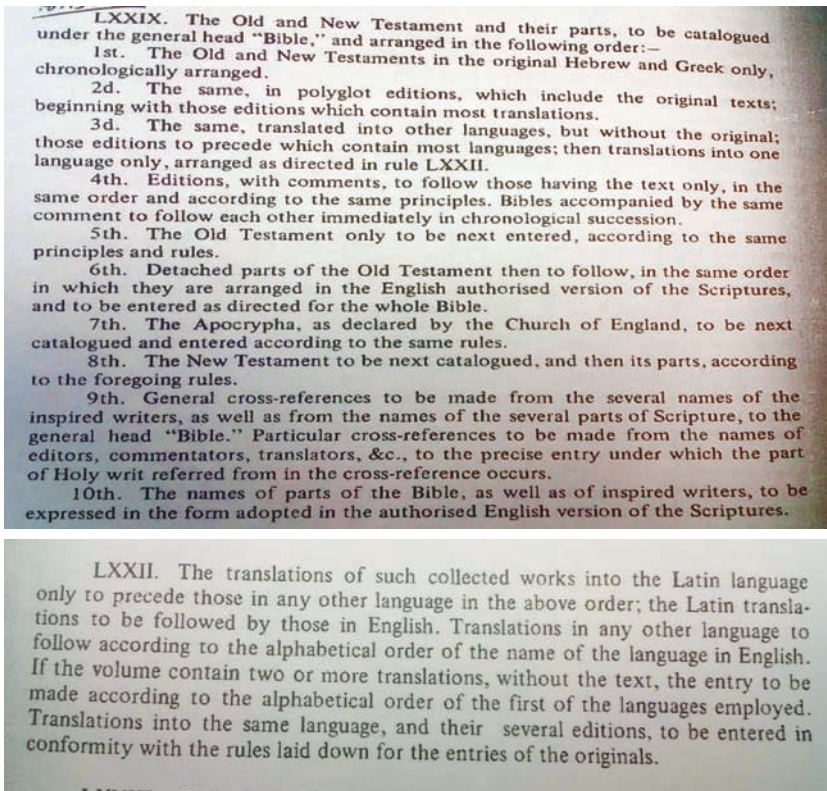

Fig. 4. Rules for Compilation of the Catalogue

Charles Ammi Cutter (1837-1903)

Un alt moment important în istoria catalogării îl reprezintă apariția lucrării lui Charles Ammi Cutter, *Rules for a Printed Dictionary Catalogue*, în anul 1876.

Charles Ammi Cutter s-a născut 14 martie 1837, la Boston, Massachusetts și, prin cercetările sale, poate fi numit personalitatea secolului al XIX-lea în lumea biblioteconomică. Învăță la Harvard Divinity School și se angajează ca bibliotecar asistent. După absolvire, continuă să lucreze la Biblioteca de la Harvard, unde organizează catalogul și realizează un index pentru autori și unul pentru subiecte, utilizând fișele.

Din 1868, timp de 25 de ani, lucrează la Boston Athenæum Library. Nemulțumit de catalogul existent, reface munca predecesorului său și a asistenților acestuia, iar în 1876, cu ocazia Centenarului, scrie un raport despre situația bibliotecilor, partea a doua a acestuia fiind deosebit de importantă pentru catalogatori. Este denumită simplu *Rules for a Printed Dictionary Catalogue*, deoarece stabilește funcțiile catalogului și regulile de descriere bibliografică.

Astfel, obiectivele unui catalog sunt:

1. Să permită unei persoane să găsească o carte după autor, titlu sau subiect.

În afara preocupărilor de catalogator, Ch. A. Cutter introduce cardurile de împrumut, care vor fi puse într-un buzunar lipit pe coperta interioară, pune bazele unui program de împrumut interbibliotecar și crează tabelele de autori, pentru a facilita regăsirea publicațiilor.

Seymour Lubetzky (1898-2003)

Fig. 8. *Seymour Lubetzky*
[Sursa: <https://www.ranker.com/list/famous-male-librarians/reference?page=6>]

Teoretician al catalogării, o minte luminată și vizionară, S. Lubetzky a scris trei lucrări de catalogare: *Cataloging Rules and Principles* (1953), *Code of Cataloging Rules* (1960) și *Principles of Cataloging from the University of California* (1969) și numeroase articole și a participat la importante conferințe, care au pus bazele codurilor de catalogare moderne.

În lucrările sale găsim ideea că resursele, indiferent de tip, sunt manifestări ale lucrării unui autor, iar catalogul trebuie conceput astfel încât să identifice autorul și opera reprezentată de exemplar și să facă legătura nu numai cu diferitele opere ale autorului, dar și cu variatele ediții și/sau traduceri ale operei.

Principiile de Catalogare – aplicabilitate și funcțiile catalogului

	Paris, 1961	Frankfurt, 2003	2009	2016
Aplicabilitate	Se aplică doar alegerii și formei vedetelor și cuvintelor-intrare.	Sunt aplicabile tuturor tipurilor de resurse și se referă la toate aspectele înregistrării bibliografice și de autoritate.	Se aplică datelor bibliografice și de autoritate și cataloagelor actuale de bibliotecă.	Se aplică datelor bibliografice și de autoritate și, în consecință, cataloagelor actuale de bibliotecă, bibliografiilor și altor fișiere de date create de bibliotecă.
Funcțiile catalogului	<i>Să stabilească:</i> 1. dacă biblioteca <i>deține</i> o anume carte, specificată prin: (a) autorul și titlul ei sau (b) doar titlul ei, dacă autorul nu este nominalizat în carte sau (c) un substitut convenabil pentru titlu, dacă autorul și titlul sunt inadecvate sau insuficiente pentru identificare. 2. (a) care lucrări ale unui anume autor și (b) care ediții ale unei anume lucrări se află în bibliotecă.	<i>Să regăsească</i> resurse bibliografice într-o colecție (reală sau virtuală); <i>să localizeze</i> o resursă sau seturi de resurse; <i>să identifice</i> o resursă bibliografică sau un agent; <i>să selecteze</i> o resursă bibliografică adecvată cerințelor utilizatorului; <i>să achiziționeze</i> sau <i>să obțină</i> acces la un exemplar descris; <i>să navigheze</i> într-un catalog.	<i>Să regăsească</i> resursele bibliografice într-o colecție, ca rezultat al căutării; <i>Să identifice</i> o resursă bibliografică sau un agent; <i>Să selecteze</i> o resursă bibliografică adecvată cerințelor utilizatorului; <i>Să achiziționeze</i> sau <i>să obțină</i> acces la un exemplar descris; <i>Să navigheze</i> într-un catalog.	<i>Să găsească</i> resurse bibliografice într-o colecție, ca rezultat al căutării; <i>să identifice</i> o resursă bibliografică sau un agent; <i>să selecteze</i> o resursă bibliografică adecvată cerințelor utilizatorului; <i>să dobândească</i> sau <i>să obțină</i> acces la un exemplar descris; <i>să navigheze</i> sau <i>să exploreze</i> într-un catalog.

ISBD (International Bibliographic Standard Description)

În urma Conferinței Internaționale asupra Principiilor de Catalogare, a apărut primul standard de descriere bibliografică a monografiilor – ISBD (M). Ulterior, s-au creat standarde asemănătoare pentru diferitele tipuri de resurse bibliografice: ISBD (S), ISBD (A), ISBD (CP), ISBD (CM), ISBD (PM), ISBD (CF), ISBD (NBM). De-a lungul timpului, standardele și-au schimbat denumirea sau au fost reunite.

Cronologic, în anul 1974, apar ISBD (M) revizuire și ISBD (S). Trei ani mai târziu, în 1977, sunt elaborate ISBD (CM), ISBD (NBM), iar ISBD (S) este revizuit. Iar în 1978 este revizuit ISBD (M).

Odată cu dezvoltarea resurselor electronice, a fost elaborat un standard de descriere a acestora. Astfel, în 1990 apare ISBD (CF) care și-a schimbat denumirea, șapte ani mai târziu, în ISBD (ER). Schimbările de concept apar și în cazul publicațiilor seriale care se transformă în resurse în continuare (în 2002).

Anul 2010 aduce o schimbare majoră: apariția draftului ISBD – ediția consolidată. IFLA supune dezbaterii publice acest document și anul următor postează pe site documentul integral. Deosebit de importantă, ediția consolidată reunește regulile pentru toate tipurile de resurse bibliografice, astfel încât un catalogator să aibă un singur standard care răspunde oricărei întrebări. În 2013, IFLA vine cu un plus de informație, și anume Exemple pentru mai multe limbi. Astfel, catalogatorul din orice parte a lumii poate găsi exemple potrivite pentru soluționarea unei descrieri mai complicate.

În România, în anii '80 s-au tradus aceste standarde sub formă de STAS-uri pentru a fi mai ușor de utilizat la vremea respectivă. În prezent, acestea sunt perimate și au fost propuse pentru eliminare de către CT 229 Biblioteconomie, Documentare.

Anul acesta, IFLA a propus Comitetului pentru Revizuirea ISBD un Plan de măsuri pentru perioada 2018 – 2022, deoarece:

- Standardele trebuie revizuite periodic pentru a răspunde cerințelor utilizatorilor.
- Trebuie să includă toate tipurile de resurse, inclusive cele nepublicate.
- Se urmărește alinierea cu modelul conceptual LRM (Library Reference Model).
- Trebuie să țină seama de noile principii ale Declarației Internaționale (2016): interoperabilitate, deschidere și accesibilitate.

Acest Plan de măsuri are patru pași:

1. Alinierea ISBD, concentrându-se pe entitatea Manifestare. Corelarea elementelor ISBD cu atributele manifestării.
2. Analizarea elementelor ediției consolidate privind obligativitatea: obligatorii, obligatorii dacă sunt informații sau opționale.
3. Alinierea elementelor obligatorii sau obligatorii dacă sunt informații cu entitățile și/sau relațiile LRM.

4. Corespondența elementelor opționale care nu sunt obligatorii dar sunt necesare pentru o descriere completă ISBD, cu atributele, entitățile și/sau relațiile LRM.

AACR (Anglo-American Cataloging Rules) și RDA (Resource Description and Access)

Prima ediție a AACR (Anglo-American Cataloguing Rules) a apărut în anul 1967 și a fost adoptată în toate bibliotecile din țările vorbitoare de limbă engleză, fiind o lucrare comună a American Library Association (ALA) și British Library Association. Ediția a doua, cunoscută ca AACR2, a fost adoptată în anul 1978 și a impus noi reguli de descriere bibliografică și de alegere a punctului de acces pentru colectivități și titluri uniforme.

Anul 2009 a adus o schimbare majoră: apariția Draftului RDA (Resource Description and Access). Construit pe baza modelului FRBR, RDA a adus o serie de modificări în regulile „clasice”. Se vorbește, astfel, de *lucrare*, *manifestare*, *expresie* și de modalitățile de alegere a elementelor care definesc aceste concepte. De asemenea, a adus schimbări majore față de ceea ce era încetățenit în lumea catalogatorilor, precum:

- pot fi enumerați toți autorii, împreună cu informațiile adiționale care îi însoțesc, sau numai primul;
- nu este obligatoriu ca editorii, contributorii sau ilustratorii să fie menționați; fac excepție ilustratorii cărților pentru copii;
- nu sunt acceptate alte prescurtări în afara celor din Anexa B:
 - N.T. (25.18A2 AACR2) devine Noul Testament (RDA 6.23.2.9.1);
 - V.T. (25.18A2 AACR2) devine Vechiul Testament (RDA 6.23.2.9.1).
- prescurtările din latină de tipul s.l., s.n., s.a. sunt înlocuite cu expresiile integrale în limba catalogului: locul publicării neidentificat, editura neidentificată, anul neidentificat;
- când avem cărțile Bibliei, grupurile de cărți și Apocrifele, se înregistrează numele potrivit din listă ca subdiviziune a titlului preferat pentru Biblie și nu ca subdiviziune a Testamentului, așa cum prevedeau regulile AACR 2.

RDA se concentrează pe:

- nevoile utilizatorilor, pentru *a găsi*, *a identifica*, *a selecta* și *a obține* materialele de care au nevoie;
- informațiile necesare pentru a descrie resursa, nu pe modul de afișare a informațiilor.

Modelele conceptuale: FRBR, FRAD, FRSAD, LRM

Apariția noilor tehnologii și tipuri de resurse au impus modificarea constantă a standardelor de descriere bibliografică. Astfel, au apărut modelele conceptuale, cele care impun acele „cerințe funcționale” și care reunesc, sub un concept, toate manifestările unei lucrări astfel încât să vină în întâmpinarea nevoii de informare a utilizatorilor.

În anul 1990, la Seminarul asupra Înregistrărilor Bibliografice de la Stockholm, în cadrul Programului de Control Bibliografic Universal și MARC Internațional (UBCIM) al IFLA și a Diviziei de Control Bibliografic IFLA, s-a cerut realizarea unui studiu care să stabilească un cadru pentru asocierea atributelor și relațiilor dintre entități cu cerințele utilizatorilor. Prin urmare, a apărut FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records – 1998), modelul conceptual care stabilește un nivel minim de funcționalitate pentru înregistrările bibliografice. Se vorbește despre lucrare, manifestare, expresie și exemplar (entitățile de Grupa 1), relațiile pe care le stabilesc acestea cu persoana, colectivitatea și familia (entitățile de Grupa 2) și subiectele produselor intelectuale sau artistice: concept, obiect, eveniment și loc (entitățile de Grupa 3).

Pornind de la FRBR, s-au dezvoltat FRAD (Functional Requirements for Authority Data – 2009) și FRSAD (Functional Requirements for Subject Authority Data – 2010).

Pentru a facilita munca bibliotecarilor, IFLA a reunit, în august 2017, cele trei modele funcționale într-unul singur – LRM (Library, Reference Model), care se vrea a fi un punct de plecare pentru codurile de catalogare. Deoarece se dorește armonizarea termenilor, s-a creat un tabel de echivalențe pentru conceptele utilizate: *Transition mappings: user tasks, entities, attributes, and relationships in FRBR, FRAD, and FRSAD mapped to their equivalents in the IFLA Library Reference Model.*

Noul model conceptual este centrat pe nevoia de regăsire a informației din punctul de vedere al utilizatorului. Astfel, un capitol se referă la utilizator și sarcinile acestuia (Capitolul 3), care sunt, de fapt, Funcțiile catalogului, așa cum se găsesc în Principiile Internaționale de Catalogare, încă din anul 2003: *să găsească* una sau mai multe resurse de interes, căutând după orice criteriu relevant; *să identifice* (să înțeleagă clar natura resurselor găsite și să facă distincția între resurse similare), *să selecteze* (să determine adecvarea resurselor găsite, pentru a putea fi acceptate sau respinse), *să obțină* acces la conținutul resursei și *să exploreze* (să descopere resurse, folosind relațiile dintre ele și locul resurselor în context).

Concluzii

Activitatea într-o bibliotecă presupune cunoașterea normelor de lucru, atenție la detalii, capacitatea de a regăsi rapid informația cerută în multitudinea de resurse. Tocmai de aceea, din cele mai vechi timpuri bibliotecarii au simțit nevoia de a face ordine, impunând reguli care de-a lungul vremii s-au schimbat, așa cum și resursele s-au diversificat, de la tablite și papirusuri până la resursele electronice.

Standardizarea descrierilor bibliografice vine în ajutorul tuturor – utilizatori, bibliotecari de referințe, catalogatori –, eficientizează activitatea catalogatorilor și face posibil schimbul de date, în sensul că reușește să impună respectarea regulilor de descriere bibliografică și de alegere a punctelor de acces, astfel încât regăsirea informației să se realizeze rapid și eficient.

Bibliografie

Monografii

CARPENTER, Michael; SVENONIUS, Elaine. *Foundations of Cataloging: A Sourcebook*. Littleton, Colorado: Libraries Unlimited, 1985.

CHAN, Lois Mai. *Cataloging and classification: an introduction*. Lanham, Maryland: The Scarecrow Press, 2007.

MANGUEL, Alberto. *Biblioteca nopții*. București: Editura Nemira, 2011.

MIKSA, Francis Louis. *Charles Ammi Cutter: Nineteenth-Century systematizer of libraries*: dissertation. Chicago, Illinois, 1974.

Tratat de biblioteconomie. Vol. 1-3. București: Editura Asociația Bibliotecarilor din România, 2014-2017.

Resurse web

BĂLAȘA, Adriana. *Biblioteca din Alexandria, tezaur spiritual al antichității greco-latine și al lumii*. [online]. [Accesat la: 20.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://istoriiregasite.wordpress.com/2011/03/20/biblioteca-din-alexandria-tezaur-spiritual-al-antichitatii-greco-latine-si-al-lumii/>

Callimachus of Cyrene. [online]. [Accesat la: 20.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://portfolio.du.edu/downloadItem/94679>

CUTTER, Charles Ammi. *Rules for a Printed Dictionary catalogue*. [online]. [Accesat la: 21.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://archive.org/details/cu31924029518978>

Declarația de Principii Internaționale de Catalogare. [online]. [Accesat la: 20.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.cimec.ro/Metodologice/Catalogare/FrankfurtPrinciples-Romanian.pdf>

Functional Requirements for Bibliographic Records = Cerințe funcționale pentru înregistrările bibliografice: Raportul final. [online]. [Accesat la: 20.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.cimec.ro/Metodologice/Catalogare/FRBR-RaportRomana.pdf>

IFLA Library Reference Model. [online]. [Accesat la: 18.05.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712.pdf

ISBD Review Group (ISBD RG). *Proposed work plan for ISBD revision 2018-2022*. [online]. [Accesat la: 12.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbdrg/proposed_work_plan_for_isbd_revision_2018-2022.pdf

LUBETZKY, Seymour. *Cataloging rules and principles; a critique of the A.L.A. rules*. [online]. [Accesat la: 30.08.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015033890131;view=1up;seq=7>

Panizzi's 91 Rules for Standardizing the Cataloguing of Books. (1841). [online]. [Accesat la: 20.06.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=2426>

PIP, Stromgren. *Charles Ammi Cutter: Library systematizer extraordinaire*. [online]. [Accesat la: 20.07.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://forbeslibrary.org/info/library-history/charles-ammi-cutter/>

Wikipedia în serviciile de referințe ale bibliotecii universitare din România

Drd. Lenuța URSACHI

Universitatea din București, Facultatea de Litere

E-mail: lenuta.ursachi@drd.unibuc.ro

Considerații generale

Bibliotecarul de referințe (BR) are un rol fundamental în rezolvarea cererilor de informare ale utilizatorilor. Prin apropierea de utilizator, medierea de informații relevante și atitudinea proactivă bibliotecarul de referințe poate asigura servicii și oferi soluții la un standard ridicat.

Literatura de specialitate demonstrează că proiectele *Wikimedia* pot aduce valoare adăugată serviciilor de bibliotecă contribuind la aprofundarea studiului digital și culturii media¹. Raportul elaborat de IFLA și *The Wikipedia Library* (TWL), *Opportunities for Academic and Research Libraries and Wikipedia* arată că Wikipedia poate atrage colaborări între bibliotecari sau alți „actori” implicați în răspândirea informației în întreaga lume. Activitățile desfășurate în cadrul unor astfel de proiecte vizează editarea și adăugarea de referințe, sarcini tehnice, crearea de legături între date deschise, coordonarea de proiecte, publicarea rapidă, suportul pentru predare, învățare și cercetare². Studiul IFLA descrie oportunitățile bibliotecilor de cercetare și a celor universitare de a colabora cu *Wikimedia* în cadrul proiectelor-surori *Wikipedia* (enciclopedia), *Wikimedia* (depozit pentru imagini, fișiere audio și media), *Wikidata* (depozit de date deschise) ș.a.

Campania 1Lib1Ref a devenit deja o tradiție și se desfășoară anual, pe o perioadă de aproape trei săptămâni (în anul 2019, s-a desfășurat în perioada 15 ianuarie – 5 februarie). Obiectivul principal al acesteia constă în mobilizarea bibliotecarilor din întreaga lume, cu scopul de a contribui cu o referință bibliografică în *Wikipedia*³. Potrivit statisticilor furnizate de Alexa, companie aflată sub umbrela Amazon, *Wikipedia* ocupă locul 5 în topul accesărilor pe internet⁴. Iată de ce bibliotecarul de referințe, în calitate de profesionist în știința informării, trebuie să se implice și să contribuie la dezvoltarea și îmbunătățirea calității conținutului de pe *Wikipedia*.

Introducere

O analiză atentă a *Wikipediei* demonstrează faptul că bibliotecile universitare din România au o prezență slabă în enciclopedia liberă. Unele pagini ale bibliotecilor au un conținut foarte sumar și folosesc foarte puțin sau deloc elementele caracteristice unei pagini wiki: secțiuni, legături wiki, imagini, caseta cu informații, elementul *Wikidata* etc. Pentru exemplificare, în momentul realizării acestui studiu, s-a constatat că cele patru biblioteci centrale universitare și-au creat pagini wiki: Biblioteca Universității „Transilvania” din Brașov este descrisă doar „în cifre” în cadrul unei secțiuni pe pagina wiki a universității, Biblioteca Universității „Ovidius” este menționată într-o frază în cadrul secțiunii „Baza materială”, tot pe wiki-ul universității. Alte biblioteci universitare care apar în *Wikipedia* sunt: Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (fără secțiuni, imagini, legături wiki, caseta cu informații), Biblioteca Universității Politehnica din București (o singură secțiune, fără caseta cu informații), Biblioteca Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia (o singură frază, caseta cu informații descrisă foarte sumar).

Campania 1Lib1Ref a constituit, pentru Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” din Galați (BUDJG), prilejul de a crea și dezvolta o pagină *Wikipedia* despre bibliotecă. În cadrul atelierului de lucru „Wikimedia și bibliotecarii”, organizat de Biblioteca Națională a României în anul 2019, bibliotecari din toate tipurile de biblioteci au fost instruiți în legătură cu editarea în *Wikipedia* și adăugarea de imagini în *Wikimedia*.

Lucrarea de față evidențiază impactul pe care l-a avut această campanie asupra bibliotecarului de referințe și soluția identificată de acesta, folosind instrumentul colaborativ *Wikipedia*. Proiectul descrie pas cu pas crearea unei pagini wiki pentru biblioteca universitară, accentul punându-se pe elementele cele mai importante care o caracterizează: citarea referințelor, legăturile cu alte pagini wiki, inserarea de imagini *Wikimedia*, caseta cu informații succinte, elementul *Wikidata*.

Descrierea proiectului wiki⁵

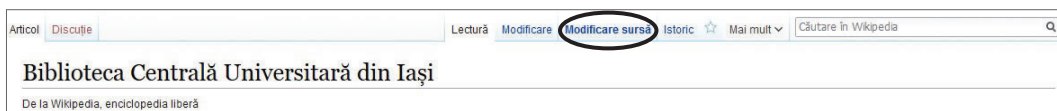
O pagină wiki care nu a fost creată anterior poate fi dezvoltată dintr-un cont personal sau sub o identitate anonimă. Avantajele editării dintr-un cont personal în *Wikipedia* sunt⁶:

- obținerea unei identități în spațiul *Wikipedia*, spre deosebire de adresa IP, în cazul anonimatului;
- publicarea de comentarii și participarea la discuții prin intermediul cărora contributorul se face cunoscut;
- conținutul publicat de contributor va fi unul de încredere, odată ce identitatea este publică;
- posibilitatea de a crea pagini noi, de a schimba titlurile paginilor, de a încărca imagini;
- accesul la unele facilități specifice utilizatorilor *Wikipedia* (modificări recente, afișarea datei și orei sau a imaginilor) etc.

Crearea contului *Wikipedia* implică completarea unui formular online, numele de utilizator fiind acceptat sau nu de *Wikipedia* (este respins, dacă acesta apare deja înregistrat în sistem). Bibliotecarul de referințe efectuează o căutare pe *Wikipedia*, pentru a se asigura că pagina care urmează a fi creată nu există deja. Dacă nu sunt găsite rezultate, apare un mesaj de atenționare în acest sens și bibliotecarul este direcționat, prin intermediul unui link, către o pagină nouă. Într-o fereastră *Wikipedia* separată sunt căutate pagini similare, rezultatele sunt analizate cu atenție și se ia o decizie privind pagina care va fi folosită drept model. De exemplu, pentru crearea unei pagini wiki despre bibliotecă, a fost aleasă drept model pagina „Biblioteca Centrală Universitară din Iași”.

Prin apăsare pe link-ul „Modificare sursă”, plasat în partea de sus a paginii, deasupra titlului, utilizatorul (BR) are drept de editare asupra conținutului găsit.

La pasul următor, este copiat textul codului sursă din pagina care a fost folosită drept model.

Acest text este inserat în codul sursă al paginii nou create (în cazul de față, Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” din Galați).

Editarea articolelor *Wikipedia* reprezintă activitatea de bază. Aceasta se poate face cu editorul vizual sau cu wikitext (editare clasică). Prima soluție va fi cea agreată de bibliotecar, întrucât este asemănătoare cu redactarea în orice editor de text.

Modificarea paginii wiki din codul sursă (wikitext)

Modificarea paginii wiki din editorul vizual

Pagina wiki trebuie să respecte un anumit tipar: să conțină o introducere, să fie scrisă într-o manieră inteligibilă și clară pentru publicul general, să includă legături către alte pagini interne sau externe și să furnizeze referințe. Introducerea trebuie să fie prezentată succint, în maximum trei paragrafe. Încă de la prima frază, textul trebuie să atragă atenția cititorului și să definească clar tema/subiectul prezentat (titlul temei, scris cu caractere aldine, trebuie să iasă în evidență)⁷.

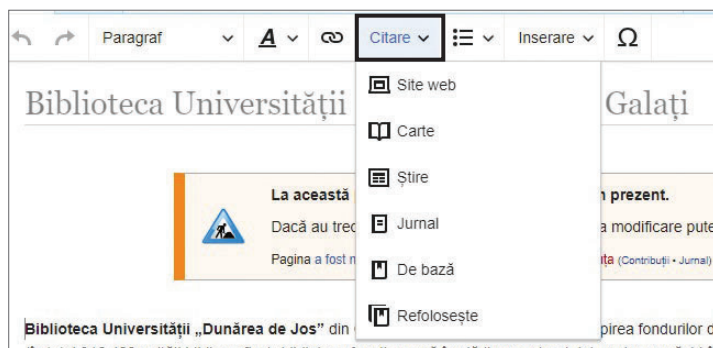
Tratarea unui subiect trebuie să se facă din punct de vedere enciclopedic: să includă toate aspectele notabile, să analizeze suficient și în profunzime subiectul, fără a se pierde în detalii (legăturile către alte proiecte-surori wiki pot oferi informații suplimentare)⁸. Scrierea unui articol wiki se poate face online (din contul *Wikipedia*) sau offline, cu ajutorul unui editor text (versiunea finală a conținutului paginii redactat cu editorul de text este copiată și adăugată ulterior în pagina wiki). După cum s-a precizat, editarea în *Wikipedia* se face ca în orice editor de text, meniul furnizând informații legate de paragraf, caracterul folosit (aldin, italic, normal), legături (interne sau externe), citări, numerotare și inserare formate, tabele, grafice, imagini etc. Textul paginii poate conține legături către alte pagini wiki (*wikilinks*) sau legături externe, care vor direcționa utilizatorul în „afara” *Wikipediiei* (alte pagini Internet). Diferența dintre acestea este vizibilă în text, legăturile wiki fiind „colorate” cu albastru iar cele externe, diferit, acestea din urmă fiind însoțite și de un simbol specific.

Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” din Galați (BUDJG) sprijină formarea educațională și cercetarea științifică din Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați Sediul central al bibliotecii se află în clădirea rectoratului, iar cele 6 filiale sunt amplasate pe lângă facultățile de profil.

Legăturile se creează, în mod asemănător ca în orice editor de text, prin selectarea textului, apăsarea pe simbolul „legătură” din meniul situat deasupra casetei cu conținutul paginii, completarea adresei Internet în câmpul dedicat (este activată „legătura externă”) și apăsarea pe butonul „Realizat”.

Inserarea citărilor în text presupune aceleași comenzi ca în editorul de text: în meniul de sus, se apasă pe „Citare” și se alege tipul documentului.

Elementele bibliografice ale sursei citate se completează în fereastra care se deschide, salvarea realizându-se prin apăsarea butonului „Inserează”. Pentru resursele web se respectă formatul de scriere a datei când au fost accesate.

Revocare	Carte	Inserează
	an	
	<input type="text" value="[1991]"/>	
	editură	
	<input type="text" value="Porto-Franco"/>	
	Numele autorului	
	<input type="text" value="Brezeanu"/>	
	Pagină	
	<input type="text"/>	
	Prenumele autorului	
	<input type="text" value="Ioan"/>	

Cazul citării unei cărți

Revocare	Site web	Aplică modificările
	Format ce introduce o citare dintr-o sursă on-line	
	<i>S-ar putea să mai fie și alte informații despre formatul "Citat web" în pagina lui.</i>	
	URL *	
	<input type="text" value="http://www.ugal.ro/informatii/despre/istoric"/>	
	Data accesării	
	<input type="text" value="23 aprilie 2019"/>	
	Numele complet al autorului	
	<input de="" din="" dunărea="" galați"="" jos"="" type="text" value="Universitatea "/>	
	Titlu *	
	<input type="text" value="Istoric"/>	

Cazul citării unei resurse web

Referințele inserate în text direcționează utilizatorul la toate sursele de informare utilizate, pentru dezvoltarea paginii wiki. Inserarea aceleiași citări se face cu opțiunea „Refolosește” din meniul „Citare”, alegând din listă sursa care a mai fost citată.

Detaliile acestor referințe se regăsesc în cadrul secțiunii „Note” (sau „Bibliografie”) și sunt plasate la sfârșitul paginii.

Note

1. ↑ ^{1.0} ^{1.1} ^{1.2} ^{1.3} ^{1.4} ^{1.5} Brezeanu, Ioan ([1991]). *Universitatea din Galați: istorie și tradiții universitare 1948-1990*. Porto-Franco. [Verificați datele pentru: |date= \(ajutor\)](#)
2. ↑ ^{2.0} ^{2.1} ^{2.2} ^{2.3} „Istoric - Biblioteca Universității Dunărea de Jos” [↗](#). Accesat în 29 ianuarie 2019.
3. ↑ Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați. „Istoric” [↗](#). Accesat în 23 aprilie 2019.
4. ↑ „Cult 1 BUDJG 2017” [↗](#) (PDF). Accesat în 30 ianuarie 2019.

Adăugarea unui tabel se face folosind opțiunea „Inserează-Tabel”. Prin apăsarea pe săgețile plasate la capăt de rând sau de coloană, se pot face o serie de operațiuni specifice lucrului tabelar (adăugare, mutare, ștergere de rând/coloană).

<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 20px; height: 20px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin-bottom: 5px;">></div> <p>Colecțiile bibliotecii</p>	<ul style="list-style-type: none"> fond existent: 459242 volume de bibliotecă (cărți, enciclopedii, dicționare, reviste, microfșe, CD-ROM-uri, STAS-uri, brevete de invenții) creșterea anuală a colecțiilor: 3062 documente în acces liber la raft: 53055 documente electronice: 1976 resurse online gratuite: 5172 abonamente baze de date: ScienceDirect, SpringerLink, Scopus, Web of Science, Derwent Innovations Index, Journal Citation Reports 	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 20px; height: 20px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin-bottom: 5px;">v</div> <ul style="list-style-type: none"> Inserează înainte Inserează după Deplasează înapoi Deplasează după Șterge coloana
--	--	--

Pagina wiki este structurată pe secțiuni care vor genera automat cuprinsul. Formatul acestor secțiuni se găsește în meniul „Paragraf” și face referire la titluri și subtitluri.

Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” Galați

De la Wikipedia, enciclopedia liberă

Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” din Galați (BUDJG) sprijină formarea educațională și cercetarea științifică din Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați [↗](#). Sediul central al bibliotecii se află în clădirea rectoratului, iar cele 6 filiale sunt amplasate pe lângă facultățile de profil. Biblioteca răspunde cerințelor educaționale și științifice ale studenților, masteranzilor, doctoranzilor, profesorilor și cercetătorilor. Cele 7 săli de lectură dispun de un număr total de 347 locuri, sunt cu acces liber la raft iar organizarea colecțiilor din aceste spații este în conformitate cu [Clasificarea Zecimală Universală \(CZU\)](#).

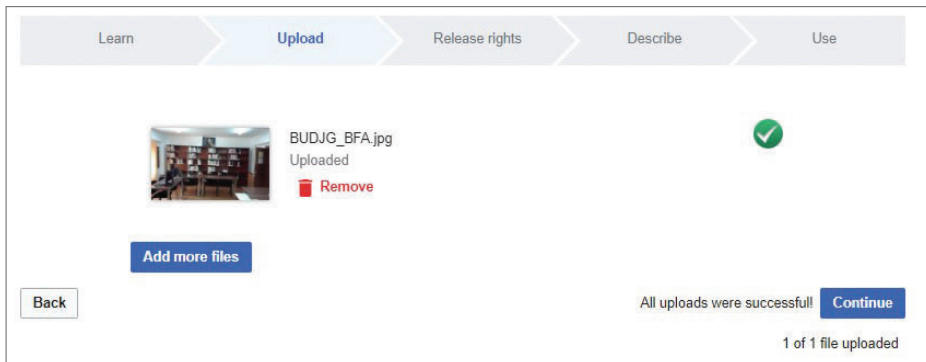
Colecțiile bibliotecii includ publicații din toate domeniile educaționale ale universității, dezvoltarea colecțiilor respectând planurile de învățământ. Tipologia documentelor este variată cuprinzând cărți, periodice, standarde [↗](#), brevete de invenții [↗](#), documente electronice și baze de date online [↗](#). Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați [↗](#) este membră în cadrul consorțiului Anells Plus [↗](#), prin intermediul căruia este posibilă achiziția partajată privind accesul la bazele de date online.

Cuprins [ascunde]

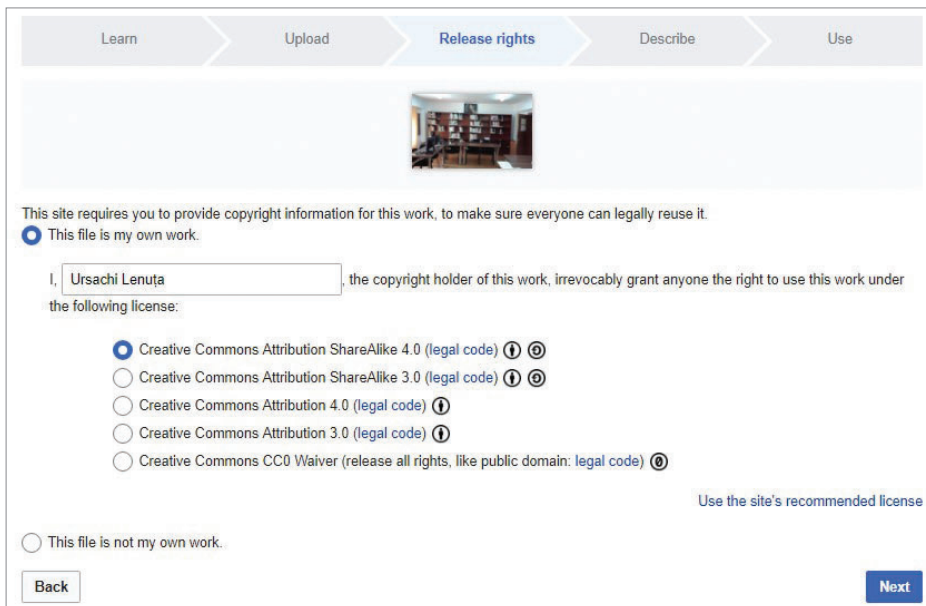
- 1 Istoric
- 2 Filialele bibliotecii
- 3 Proiecte
- 4 Biblioteca în cifre
- 5 Aplicații software utilizate
- 6 Note
- 7 Legături externe
- 8 Vezi și

Adăugarea de imagini într-o pagină wiki

„Popularea” cu imagini se face prin intermediul *Wikimedia Commons* și face ca aspectul paginii wiki să fie mult mai atractiv. Încărcarea imaginilor se face dintr-un cont creat în *Wikimedia* după un algoritm foarte simplu și intuitiv. Prin acțiunea „Upload a file”, se încarcă la primul pas unul sau mai multe fișiere.

La pasul următor este aleasă una dintre licențele deschise *Creative Commons*.

Pasul trei se referă la completarea unor câmpuri obligatorii prin care se face o scurtă descriere a imaginii încărcate.

Learn
Upload
Release rights
Describe
Use

Remove

Image title

Create a unique descriptive title using plain language with spaces. Omit the file extension, if any.

Caption

Add a one-line explanation of what this file represents, including only the most relevant information. *Optional*

+ Add a caption

Description

Provide all information that will help others understand what this file represents.

Romanian
v

G

+ Add a description in another language

Date work was created or first published

Choose the date this work was created or first published.

📅

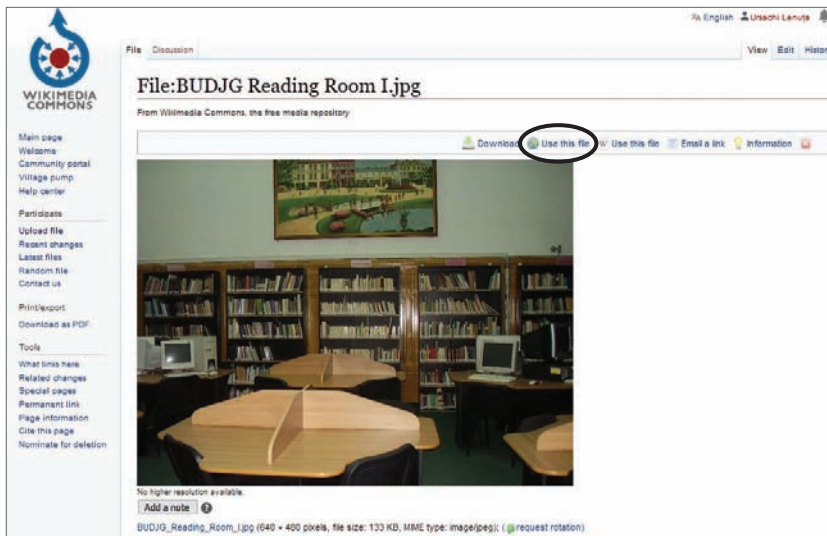
✎

În subsolul paginii se află informații legate de licența *Creative Commons* aleasă. Prin apăsarea pe butonul „Publish”, utilizatorul permite publicarea imaginii pe *Wikimedia*.

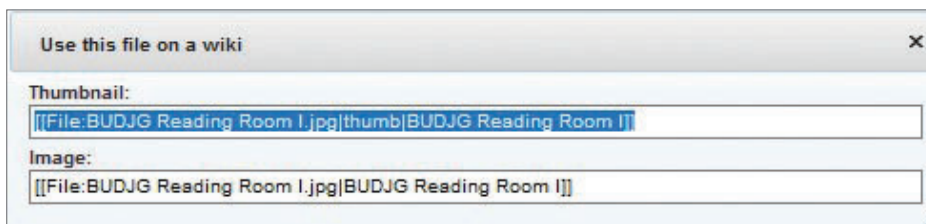
 <p style="font-size: 10px; color: #0070c0; margin-top: 5px;">BUDJG LII.jpg</p>	<p>To use the file in a wiki, copy this text into a page:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="[[File:BUDJG LII.jpg thumb]]"/> <p>To link to it in HTML, copy this URL:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BUDJG_LII.jpg"/>
 <p style="font-size: 10px; color: #0070c0; margin-top: 5px;">BUDJG SEU.jpg</p>	<p>To use the file in a wiki, copy this text into a page:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="[[File:BUDJG SEU.jpg thumb]]"/> <p>To link to it in HTML, copy this URL:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BUDJG_SEU.jpg"/>
 <p style="font-size: 10px; color: #0070c0; margin-top: 5px;">BFD BMF.jpg</p>	<p>To use the file in a wiki, copy this text into a page:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="[[File:BFD BMF.jpg thumb]]"/> <p>To link to it in HTML, copy this URL:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BFD_BMF.jpg"/>
 <p style="font-size: 10px; color: #0070c0; margin-top: 5px;">BUDJG LIT.jpg</p>	<p>To use the file in a wiki, copy this text into a page:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="[[File:BUDJG LIT.jpg thumb]]"/> <p>To link to it in HTML, copy this URL:</p> <input style="width: 95%; border: 1px solid #ccc;" type="text" value="https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BUDJG_LIT.jpg"/>

Cazul încărcării simultane a mai multor fișiere

Pentru a adăuga o imagine din *Wikimedia* într-o pagină wiki, se apasă pe link-ul „Use this file”.

Se copiază textul afișat în câmpul „Thumbnail” (miniatură).

Textul copiat este inserat în modul de editare wikitext al paginii wiki, în locul în care se dorește plasarea imaginii.

Caseta cu informații (infobox)

Altă caracteristică a paginilor wiki de acest tip o constituie caseta care conține o serie de informații sumare: titlu, imagine, țară, tip, domeniu etc. Aceasta este plasată în partea dreaptă a ecranului. Prezența ei conferă paginii wiki un aspect mai profesionist și furnizează date utile.

Această casetă trebuie să respecte un anumit tipar, motiv pentru care sunt disponibile mai multe modele, organizate pe diverse categorii: nume de persoană, clădiri etc. Lista completă a acestor modele este disponibilă la adresa: https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:List_of_infoboxes. Pentru bibliotecă a fost ales unul dintre tiparele dedicate acestei categorii, accesibil la adresa: https://en.wikipedia.org/wiki/Template:Infobox_library

Practic, este copiat codul sursă al modelului ales, iar textul este adăugat în spațiul dedicat codului sursă al unei casete proprii (folosind opțiunea „Sandbox”). Noua casetă se personalizează, aplicând modificări pe câmpuri specifice legate de titlu, imagine, țară, tip, domeniu etc.

Personalizarea casetei cu informații

Prin apăsarea butonului „Show preview” se pot vizualiza modificările făcute înainte de publicare. Dacă totul este în regulă, se apasă pe butonul „Publish”.

Codul sursă al acestei casete este copiat și inserat în proiectul wiki, înainte de textul de introducere.

După publicare, proiectul wiki va arăta ca în imaginea prezentată mai jos, caseta cu informații fiind plasată în partea dreaptă a ecranului.

Tara	România
Tip	bibliotecă universitară
Domeniu	enciclopedic
Înființare	1948
Adresă	Str. Domneasca nr. 47, Galați 800008
Coordonate	 45°28′27″N 28°03′22″E﻿ / ﻿45.4741667°N 28.0561111°E﻿ / 45.4741667; 28.0561111
Filiale	7
Obiecte colecționate	Colecție cărți, note de doctorat, reviste, standarde, brevete de invenție, documente electronice, baze de date online
Mărimē	459242 vol. (2018) Acces și utilizatori
Circulație	26566 vol. (2018)
Populație	cadru didactic, personal universitar

Elementul Wikidata

În partea stânga jos a paginii *Wikipedia* se află link-ul către „Elementul Wikidata”. *Wikidata* este locul unde sunt stocate anumite tipuri de date specifice pentru nume de persoane, organizații etc. Elementelor *Wikidata* le sunt asociate etichete (de exemplu, „Dunărea de Jos” University Library of Galați) și identificatori alfanumerici (de exemplu, Q61355503); acestea conțin date și informații, care pot fi utilizate de proiectele *Wikimedia* și permit legătura cu acestea (este și cazul *Wikipediei*).

Wikidata

Item: Discussion Răsi View history Search Wikidata

"Dunarea de Jos" University Library of Galati (Q61355503)

academic library in Galati, Romania ✎ edit

BUDJG

In more languages Configure

Language	Label	Description	Also known as
English	"Dunarea de Jos" University Library of Galati	academic library in Galati, Romania	BUDJG
Romanian	Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” Galați	No description defined	
French	No label defined	No description defined	
Spanish	No label defined	No description defined	

Statements

instance of ✎ edit

academic library ✎ edit

- 0 references + add reference

+ add value

part of ✎ edit

University of Galati ✎ edit

- 0 references + add reference

+ add value

Wikidata project links:

- Wikipedia (1 entry) ✎ edit
- Wikipedia (1 entry) ✎ edit
- Wikibooks (0 entries) ✎ edit
- Wikinews (0 entries) ✎ edit
- Wikiquote (0 entries) ✎ edit
- Wikisource (0 entries) ✎ edit
- Wikiversity (0 entries) ✎ edit
- Wikivoyage (0 entries) ✎ edit
- Wiktionary (0 entries) ✎ edit
- Other sites (0 entries) ✎ edit

Adăugarea galeriei foto

O altă secțiune a proiectului wiki se referă la adăugarea unei galerii foto. Aceasta se face din meniul „Inserare”, alegând opțiunea „Galerie foto”. Se efectuează o căutare după un cuvânt-cheie (de ex., BUDJG).

Revocare Galerie Inserază

Imagini Opțiuni

Q **BUDJG**

BUDJG SEU BUDJG LII

BUDJG BFA

BUDJG LIT BUDJG BFD BUDJG Reading Room I

+ Adaugă imagine nouă

Se selectează imaginea, se completează câmpul „Descriere” și se apasă, opțional, pe „Adaugă imagine nouă” (stânga, jos) sau „Inserează” (dreapta, sus), dacă se dorește încheierea acțiunii.

Revocare
Galerie
Inserează

Imagini Opțiuni

 BUDJG LII.jpg (pagina de descriere a fișierului)

Descriere

↶ ↷ **A** ▾ 🔗 Citare ▾ Inserare ▾ Ω

Sala de lectură II (Sediul central)

Text descriptiv alternativ

Text descriptiv alternativ

 Șterge imaginea

+ Adaugă imagine nouă

După publicare, imaginile alese pot fi vizualizate în cadrul galeriei foto. Utilizatorul are posibilitatea de a afișa imaginile în ordinea dorită.

Galerie foto

						
Sala de lectură I (Sediul central)	Sala de lectură II (Sediul central)	Sala de lectură (Filiala de științe economice și umaniste)	Sala de lectură (Filiala Facultății de Medicină și Farmacie)	Sala de lectură (Filiala Facultății de Litere)	Sala de lectură (Filiala Facultății de Științe Sociale, Juridice și Politice)	Sala de lectură (Filiala Facultății de Arte)

Ultimele secțiuni ale proiectului sunt predefinite și fac referire la alte pagini *Wikipedia*, care au legătură cu proiectul creat (*Vezi și*), și la alte pagini web utile pentru utilizator (*Legături externe*).

Legături externe [[modificare](#) | [modificare sursă](#)]

- [Site-ul oficial](#) al Bibliotecii Universității Dunărea de Jos
- [Asociația Bibliotecarilor din România](#)
- [Asociația Anelis Plus](#)
- [Catalogul colectiv al bibliotecilor din România ROLINeST](#)
- [Catalogul online al Bibliotecii Universității "Dunărea de Jos" din Galați](#)
- [Depozitul digital instituțional ARTHRA](#)
- [Depozitul național AnelisPlus](#)
- [Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării](#)

Concluzii

Studiul de față dezvăluie una dintre multiplele fațete ale *Wikipediei*. „Parteneriatele” create între proiectele *Wikimedia* și biblioteci sunt în avantajul utilizatorilor din mediul online. Soluțiile oferite avantajează, categoric, biblioteca universitară și nu numai, din punct de vedere al costurilor. Utilizarea de către biblioteci a resurselor *Wikimedia* reprezintă o oportunitate de a demonstra publicului, în slujba căruia lucrează, adaptarea la epoca digitalului.

Wikipedia, ca sursă de referință 2.0, permite bibliotecarilor să contribuie cu referințe, îmbunătățind calitatea articolelor create, din perspectivă locală sau globală, în limba maternă sau într-o limbă de circulație internațională. Se deschid astfel oportunități de parteneriate și colaborări între bibliotecari, din întreaga lume.

Wikipedia, ca instrument de editare pentru biblioteci, asigură vizibilitatea acestora pe Internet, în contextul sloganului „Nu ești pe Internet, nu ești!”. Crearea de legături între date este familiară în cercul bibliotecilor. De aceea, implicarea în proiectele *Wikidata* și *Wikimedia*, prin crearea de legături între date și autorități, scrise în diferite limbi, ontologii și taxonomii, va sprijini enorm cercetătorul contemporan.

Astfel de experiențe transformă bibliotecarul tradițional de referințe de ieri într-un profesionist cu abilități mixte în biblioteconomie și tehnologia informației (*blended librarian*). Instrumentele web 2.0 au fost adoptate de bibliotecile universitare și au avut repercusiuni asupra reconfigurării și redimensionării serviciilor de referințe.

Note

¹ John LUBBOCK. Wikipedia and libraries. În: *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, vol. 28, nr. 1, 2018, p. 55. [online] [Accesat la: 01.02.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: doi:10.1177/0955749018794968

² Stephan BARTHOLMEI, Rachel FRANKS, James HEILMAN, Mylee JOSEPH [et all.]. *Opportunities for Academic and Research Libraries and Wikipedia*, 2016, p. 2. [online]. [Accesat la: 02.02.2019]. Disponibil pe internet la adresa: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

³ *1Lib1Ref*, 2019. [online]. [Accesat la: 31.01.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://en.wikipedia.org/wiki/1Lib1Ref>

⁴ Mairelys LEMUS-ROJAS, Jere D. ODELL. *Wikipedia @ ULib: #1Lib1Ref2017*, 2017. [online]. [Accesat la: 01.02.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://scholarworks.iupui.edu/handle/1805/11866>

⁵ Capturile de ecran care descriu proiectul wiki au fost preluate din contul de utilizator creat pentru pagina bibliotecii. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Biblioteca_Universit%C4%83%C8%9Bii_%E2%80%9EDun%C4%83rea_de_Jos%E2%80%9D_Gala%C8%9Bi

⁶ Phoebe AYERS, Ben YATES, Charles MATTHEWS. *How Wikipedia works: and how you can be a part of it*. San Francisco: No Starch Press, 2008, p. 303. [online]. [Accesat la: 10.03.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://site.ebrary.com/lib/portsmouth/Doc?id=10310902>

⁷ *Ibidem*, p. 173.

⁸ *Ibidem*, p. 174.

Bibliografie

1Lib1Ref. [online]. [Accesat la: 31.01.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://en.wikipedia.org/wiki/1Lib1Ref>

AYERS, Phoebe; YATES, Ben; MATTHEWS, Charles. *How Wikipedia works: and how you can be a part of it*. San Francisco: No Starch Press, 2008. [online]. [Accesat la: 10.03.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://site.ebrary.com/lib/portsmouth/Doc?id=10310902>

BARTHOLMEI, Stephan; FRANKS, Rachel; HEILMAN, James [et all.]. *Opportunities for Academic and Research Libraries and Wikipedia*. 2016. [online]. [Accesat la: 02.02.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

LEMUS-ROJAS, Mairelys; ODELL, Jere D. *Wikipedia @ ULib: #1Lib1Ref 2017*. 2017. [online]. [Accesat la: 01.02.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://scholarworks.iupui.edu/handle/1805/11866>

LUBBOCK, John. Wikipedia and libraries. În: *Alexandria: The Journal of National and International Library and Information Issues*, vol. 28, nr. 1, 2018, p. 55-68. [online]. [Accesat la: 01.02. 2019]. Disponibil pe Internet la adresa: doi:10.1177/0955749018794968

Accesul deschis la publicațiile academice în bibliotecile instituțiilor publice de învățământ superior: propuneri și activități

Drd. Juan Miguel PALMA PEÑA

Coordonator Științe umane,

Universitatea Națională Autonomă din México (Mexic)

Societățile informaționale și ale cunoașterii (SIC) și obiectivele dezvoltării durabile până în anul 2030

Grabnica apropiere a adoptării societăților informaționale și ale cunoașterii a dus la manifestarea multiplelor tendințe, provocări și obiective, declarate de către diferitele organisme internaționale, precum ONU, UNESCO și IFLA – în domeniul bibliologic – cu scopul de a stabili că, pentru buna funcționare a acestora, sunt necesare elemente¹ și bunuri comune² pentru procesele educaționale, culturale, de cercetare, economice, politice, tehnologice, printre altele.

Concret, accentul a fost pus pe importanța publicațiilor realizate de cercetătorii și cadrele didactice din instituțiile publice de învățământ superior (IPIS) – considerați piloni fundamentali ai societăților –, deoarece sunt resurse indispensabile și utile³, așa cum sunt și resursele naturale, și pentru că susțin structurile sociale prin sprijinirea bunăstării umane ca factori ai schimbării⁴. Din acest motiv, resursele informaționale sunt foarte apreciate datorită avantajelor pe care le oferă în vederea atingerii obiectivelor globale, cum ar fi dezvoltarea socială durabilă⁵.

Cum tendințele de rezolvare a problematicilor societăților au fost până acum latente, ONU și-a exprimat interesul în cadrul Agendei 2030, în cadrul căreia au fost propuse recomandări pentru abordarea aspectelor sociale, precum și pentru promovarea unor schimbări esențiale în vederea îndeplinirii obiectivelor dezvoltării durabile.

La rândul său, IFLA⁶ a creat instrumente metodologice care să ajute la îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile și pentru a justifica importanța bibliotecilor⁷ și a accesului la informația publică și deschisă, ca elemente care să se regăsească în toate arile sociale, cu scopul principal de a promova, în aceste contexte, conștientizarea valorii și a semnificației, care reprezintă accesul la rezolvarea de exerciții cognitive ce culminează cu aplicarea conținutului acestor contribuții în cadrul elementelor sociale, în vederea sprijinirii dezvoltării și inovării în aceste societăți.

În același timp, învățământul superior reprezintă un element al lanțului educațional și are ca obiective principale cercetarea, predarea și diseminarea, aceleași funcții care sunt angajate atât social, cât și instituțional, în vederea structurării informațiilor și în construirea de cunoștințe în diferite arii de studiu, care urmează a fi publicate și diseminate, deoarece acestea stau la baza proceselor de predare-învățare și cercetare.

Instituțiile publice de învățământ superior sunt incubatoare ale materialelor informaționale cu care funcționează fenomenele globalizatoare, economice, tehnologice și informatice⁸, știut fiind faptul că fără formare și predare, fără cercetare fundamentală și/sau aplicată, fără rezultate publicate și fără alte bunuri și servicii ar lipsi informația structurată și cunoștințele descriptive, operative, aplicabile și critice⁹, care pun bazele dezvoltării durabile și dorite. De asemenea, manifestările informaționale ale drepturilor omului, sociale și culturale sunt disponibile în acces deschis.

Accesul deschis la publicațiile academice și științifice ale instituțiilor publice de învățământ superior în științele umane și sociale

Pentru crearea și consolidarea societăților informaționale și ale cunoașterii¹⁰ și pentru îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile¹¹, accesul deschis reprezintă o axă a acestora¹², întrucât încurajează accesul la informație, fără să existe nicio barieră sau limitare din punct de vedere al drepturilor omului. Accesul deschis la informație se caracterizează prin aplicarea tehnologiilor informatice, care modifică modalitățile de elaborare, distribuție, circulație, disponibilitate, vizibilitate, acces și utilizare a informațiilor și a cunoașterii, fără restricții, în mod liber, gratuit și deschis cu obiectivul socializării și al uzufructului, prin intermediul Internetului, serviciilor sau platformelor de recuperare a informațiilor.

În pofida celor de mai sus, trebuie menționat că accesul deschis nu este un scop în sine și că tehnologiile informatice nu sunt suficiente pentru a justifica scopurile, având în vedere că accesul și activitatea intensă a societății în mediul online au provocat schimbări radicale proceselor și formelor de dezvoltare a atribuțiilor sociale și informaționale, precum elaborarea de resurse, formate, manifestări, expresii pentru a exprima informațiile și cunoașterea, rezultate în urma cercetărilor.

La baza accesului deschis stau Declarația de la Budapesta din 2002¹³, Declarația de la Bethesda¹⁴ și Declarația de la Berlin¹⁵, ultimile din anul 2003; acestea sunt cunoscute ca cele trei „BBB” și au în centru conceptele de acces deschis, drepturi de autor și forme de distribuție, punerea la dispoziție și vizibilitatea publicațiilor academice și științifice, realizate cu fonduri publice ale instituțiilor publice de învățământ superior, prin intermediul celor mai adecvate modalități¹⁶ de acces, deoarece una dintre funcțiile cheie ale acestuia este abordarea atributelor ce permit identificarea, vizibilitatea, consultarea¹⁷ și recuperarea publicațiilor academice ale instituțiilor publice de învățământ superior în medii diferite.

Accesul deschis, ca mijloc de comunicare academică a publicațiilor realizate de cercetătorii și cadrele didactice ale instituțiilor publice de învățământ superior din științele umaniste și sociale, constituie obiectul dezbaterilor academice multidisciplinare, centrate pe analiza tipurilor de publicații, a proprietății, distribuției, disponibilității, vizibilității și a altor factori implicați în aceste manifestări. În acest sens, un factor esențial al mișcării accesului deschis este identificarea publicațiilor cu cea mai mare prezență¹⁸ și reprezentivitate în contextul științelor umaniste și sociale¹⁹, și care sunt prezentate mai jos:

Cărți	Articole	Capitole de cărți	Rapoarte și evocări
Carte compilată	Editorial		
Carte coordonată	Prezentare		
Carte editată	Note de cercetare		
Carte tradusă	Articole de opinie		
Antologie	Coordonare (<i>număr sau volum</i>)		
Ediție critică			
Secțiuni de Carte			
Introducere			
Prezentare			
Prolog			
Altele preliminare			
Epilog			

Tab. 1. *Publicații academice IPIS* [Sursa: Elaborat de autor]

De asemenea, o parte fundamentală a mișcării accesului deschis este aceea de a cunoaște asupra cărui tip de publicații se va aplica; prin urmare, o propunere a conceptului de publicații academice ale instituțiilor publice de învățământ superior este următoarea:

- sunt reprezentări cu informații structurate, cunoștințe elaborate și rezultate în urma proceselor de cercetare, predare și diseminare, finanțate din fonduri publice ale entităților menționate, realizate de membri, cercetători și cadre didactice;

- și sunt concretizate²⁰ în manifestări multiple în format tipărit, digital, multimedia sau în alte formate, cu scopul ca înregistrarea și organizarea prealabile să stimuleze circulația, vizibilitatea și accesul, astfel încât publicațiile să fie utilizate²¹ și utile²² în funcție de obiective, precum: susținerea inițierii, dezvoltării, actualizării și inovării diferitelor obiecte de studiu științifice și sociale; satisfacerea nevoilor informaționale atât ale comunității studenților, profesorilor și cercetătorilor, cât și ale oricărei persoane interesate; păstrarea memoriei intelectuale realizate în instituțiile publice de învățământ superior, în cazul științelor umaniste și sociale.

În ansamblul informațional din **Tab. 1** se aplică procese informatice, pentru a dezvolta formate digitale, datorită disponibilității lor online. De asemenea, acest tip de reprezentare a încurajat diferite dezbateri din partea organismelor academice, publice și private, a editorilor, informaticienilor și a altor specialiști din alte domenii ale cunoașterii.

Ansamblul de publicații academice sunt considerate axe și linii de acțiune²³ pentru funcționarea elementelor și structurilor sociale, în vederea susținerii dezvoltării durabile²⁴ și cristalizării obiectivelor globale, deoarece tendințele de globalizare, economice și tehnologice au acordat o atenție deosebită materialelor informaționale, considerându-le de prim rang în funcționarea și sustenabilitatea lor.

Principalul scop al publicațiilor academice, în legătură cu accesul deschis, este²⁵ creșterea gradului de acces la acestea, în vederea consultării de către comunitate și societate, astfel încât conținutul lor să fie util în evoluția teoretică și empirică a domeniilor cunoașterii și societății.

În prezent, publicațiile academice ale instituțiilor publice de învățământ superior din științele umaniste și sociale în acces deschis au fost proiectate, pentru a valida impactul cercetării cu ajutorul parametrilor cantitativi, în vederea sprijinirii evaluărilor meritore, de a legitima calitatea și utilitatea acestor bunuri, printre alte forme subiective de aprobare.

Cu toate acestea, este esențial ca pentru științele umaniste și sociale să identificăm și să cunoaștem particularitățile publicațiilor, pentru a fi cunoscute și evaluate din punct de vedere al relevanței, semnificației intelectuale, valorilor epistemologice, simbolice, culturale, educaționale și sociale etc.

Unul dintre avantajele publicațiilor academice este importanța lor pentru cercetare și pentru sectoarele societății, dat fiind faptul că accesul, disponibilitatea, vizibilitatea și utilizarea acestor publicații completează ciclul cercetării, repercutează în tematici universale, cum ar fi dezvoltarea durabilă, în îmbunătățirea elementelor și structurilor sociale, în declarațiile Informației pentru Toți²⁶, accesul deschis stimulând disponibilitatea în orice moment al bunurilor informaționale și utilizarea lor nelimitată, fără restricții, dar citându-se autorul.

În general, accesul deschis ajută la realizarea analizelor și studiilor formale privind aspectele sale teoretice, pragmatice, legislative, universitare și biblioteconomice, în vederea protejării, garantării și exercitării acestui fenomen.

Dreptul la acces deschis: propunere și activități în bibliotecă

În declarațiile privind accesul deschis se recomandă ca literatura științifică să fie disponibilă, vizibilă și gratuită, iar în cadrul obiectivelor dezvoltării durabile, consolidarea evaluării accesului deschis la informațiile publice. Prin urmare, în acest document sunt identificate două aspecte care vor fi analizate în continuare: în primul rând, aspectele legale, pentru ca publicațiile realizate cu bani proveniți din fonduri publice ale instituțiilor publice de

învățământ superior să fie vizibile, disponibile și în acces deschis, pentru a fi folosite în scop educațional și de cercetare nonprofit; al doilea aspect se referă la faptul că instituțiile publice de învățământ superior ar trebui să gestioneze și să reglementeze accesul deschis la publicațiile academice atât teoretic, cât și practic. Așadar, pe baza celor două chestiuni prezentate mai sus, este propus Dreptul la Acces deschis (DAA).

Există câteva concepte multidisciplinare care ajută la construirea Dreptul la Acces deschis: din perspectivă juridică, informațiile reprezintă un bun cu valoare autonomă²⁷, util în cunoașterea activităților instituțiilor și reprezentanților publici, precum și un atribut ce consolidează procesele și rezultatele cercetărilor științifice și umaniste.

Dreptul la informație²⁸ este similar cu libertatea de exprimare și este strâns legat de dreptul la comunicare²⁹, aceleași atribute sociale ale cetățenilor, întrucât prin lege „... *fiecare persoană are dreptul să cerceteze și să primească informații* ...”³⁰. În pofida celor de mai sus, dreptul de acces la informație nu este clar definit, deoarece se poate interpreta termenul „a primi” ca fiind sinonim cu „acces” la cercetare; prin urmare, este necesar să se precizeze în mod explicit dacă dreptul la informație favorizează accesul deschis la astfel de resurse. Un exemplu în acest sens este Mexicul, în care unele progrese legislative, care sunt considerate a susține Dreptul la Acces deschis, sunt cele propuse de Legea organică a Consiliului Național al Științei și Tehnologiei³¹, Legea federală privind transparența și accesul la informațiile publice guvernamentale³², precum și recentul Decret de reformare și adăugare a prevederilor Legii științei și tehnologiei³³.

La nivelul instituțiilor publice de învățământ superior din Mexic, la art. 3, alin. VIII din *Constituția politică a Statelor Unite ale Mexicului*, se indică faptul că: „... *Universitățile și alte instituții de învățământ superior, cărora legea le acordă autonomie, vor avea puterea și responsabilitatea de a se autogestiona; își îndeplinesc obiectivele de educare, cercetare și diseminare a culturii în conformitate cu principiile acestui articol, respectând libertatea profesorilor, a cercetării și a dezbaterilor libere; își elaborează planurile și programele; stabilesc condițiile de angajare și promovare a personalului academic și își gestionează propriile bunuri...*”³⁴.

Tot în Constituția menționată anterior, la alin. IX, lit. c, se stabilește că instituțiile publice de învățământ superior trebuie: „... *să genereze și să disemineze informații și, astfel, să emită linii directoare relevante, pentru a contribui la deciziile care vizează îmbunătățirea calității educației și a echității sale, ca factor esențial în respectarea egalității sociale...*”³⁵.

Luând în considerare cele două alineate pentru contextul actual și legate de accesul deschis, este posibil să fie pusă la îndoială situația juridică și protecția patrimoniului informațional contemporan al acestor entități, deoarece acesta nu apare și/sau nu este luat în considerare; se protejează prin lege numai patrimoniul administrativ și economic, precum și patrimoniul mobil și imobil și cel istoric (opere de artă, picturi etc).

Progresele legislative și normative privind legiferarea și reglementarea accesului deschis în instituțiile publice de învățământ superior sunt limitate și provin din diverse norme, în

funcție de domeniile în care sunt abordate. Conform acestui articol, conceptul Drept de Acces deschis trebuie să fie explicit, din punct de vedere conceptual, și pragmatic, pentru îndeplinirea obiectivului său.

Dreptul de Acces deschis este propus a fi inclus în cadrul legal al instituțiilor publice de învățământ superior și în cel biblioteconomic, datorită responsabilității și a funcțiilor pe care mediile informaționale contemporane le au în democratizarea informațiilor, bazate pe recunoașterea și exercitarea instituțională a accesului deschis. Această includere este luată în considerare prin integrarea fundamentelor și normelor legale³⁶, a aspectelor teoretice ale drepturilor omului și ale științei informării, pentru a garanta oricărei persoane dreptul de acces la informații.

Obiectivul principal al Dreptului de Acces deschis este acela de a garanta membrilor instituțiilor publice de învățământ superior și societăților utilizarea corectă, accesul liber și deschis la publicațiile editate din fonduri publice, nerealizarea niciunui profit de către cetățeni de pe urma acestor publicații, în contextul legalității, respectării ideilor, conținutului și citarea autorului. De asemenea, acest tip de drept este destinat consolidării și reglementării acțiunilor de acces deschis, desfășurate în prezent în instituțiile publice de învățământ superior.

În conformitate cu obiectivul acestui document, se propune ca publicațiile academice în acces deschis să reducă diversitatea globală, economică, informatică și editorială la care sunt supuse aceste informații. În acest scop, instituțiile publice de învățământ superior trebuie să coordoneze și să gestioneze, cu ajutorul bibliotecilor universitare specializate (BUS), accesul deschis pe baza elementelor teoretice de biblioteconomie, precum și procesele de organizare și de standardizare a informației, disponibilitatea, în vederea vizibilității și utilității publicațiilor.

În acest sens, se promovează echitabilitatea și democratizarea accesului deschis, în primul rând de către entitățile educaționale și academice, care își editează propriile publicații academice, și ca acestea să fie disponibile atât comunității lor (editori), cât și pentru societății.

În același timp, Dreptul de Acces deschis dobândește ingerințe și susține argumentarea conform căreia informațiile publice sunt o formă de răspundere pentru fondurile publice primite de către instituțiile publice de învățământ superior și sunt destinate cercetării teoretice și aplicative, ale cărei rezultate sunt publicate.

Se dorește ca Dreptul de Acces deschis să aibă în vedere ca puterile globale, economice și tehnologice, să diversifice reglementarea și abordarea accesului în privința publicațiilor pe care le editează instituțiile publice de învățământ superior, întrucât analizând aspectele legale ale dreptului de proprietate asupra informațiilor și cele de acces la acestea apar întrebări, precum: Cine are acces la informații? Cine deține controlul tipurilor în care se găsește informația?

Din perspectivă biblioteconomică, la aspectele menționate mai sus se găsește o soluție plecând de la modalitățile în care sunt tratate formele sub care se organizează și se standardizează informațiile din publicații, precum și de la stabilirea mediilor și motivațiilor legale în care și prin care este pusă în practică libertatea sau limitarea accesului.

Prin urmare, se propune ca Dreptul de Acces deschis să fie tratat teoretic și practic de către bibliotecile universitare specializate ale instituțiilor publice de învățământ superior, întrucât unul dintre elementele esențiale ale accesului deschis este vizibilitatea. În consecință, în privința disponibilității și accesului la publicații, participarea bibliotecilor este esențială, deoarece atât pentru dezvoltarea durabilă, cât și în scopuri educaționale, academice și de cercetare, bibliotecile sunt principalele spații în care informațiile sunt disponibile și vizibile, conform normelor și standardelor care permit acest lucru³⁷.

Activități privind dreptul la acces deschis în bibliotecile universităților specializate din instituțiile publice de învățământ superior

Se propune ca bibliotecile universitare specializate³⁸ din instituțiile publice de învățământ superior să fie actorii principali în gestionarea accesului deschis la publicațiile științifice ale acestor entități, în funcție de evoluția platformelor de informații, dezvoltate în prezent, privind identificarea, localizarea și accesul la informații. Bibliotecile universitare specializate din instituțiile publice de învățământ superior au un rol fundamental în viața informațională a acestor instituții, precum și în operativitatea și practica accesului deschis, deoarece, conform misiunii și viziunii lor, sunt responsabile de dezvoltarea unor activități, resurse și servicii inovatoare, care îmbunătățesc accesul și vizibilitatea informațiilor, în conformitate cu obiectivele educaționale și de cercetare.

Abordând accesul deschis al publicațiilor academice din științele umane aparținând bibliotecilor universitare specializate, se observă că procesele teoretice și practice de bibliotecă sunt folosite la selecția, achiziția, organizarea, standardizarea, punctele de acces, dezvoltarea sistemelor și a serviciilor informaționale pentru consolidarea vizibilității, disponibilității și capacității de utilizare a acestora, precum și pentru completarea manifestărilor informaționale efectuate până în prezent, cu privire la spațiu/timp, prezență, interactivitate³⁹.

Ideal pentru studierea în bibliotecile universitare specializate a Dreptului de Acces deschis la publicațiile academice ale instituțiilor publice de învățământ superior ar fi democratizarea accesului, a libertății și gratuității acestora pentru a considera aceste instituții ca fiind „incubatoare” de manifestări cu rol informațional și care, la rândul lor, sunt creatoare de societăți democratice, de oameni informați, de pe urma cărora vor avea de câștigat și societățile.

Principalele funcții care fac ca manifestările cu rol informațional ale instituțiilor publice de învățământ superior să fie vizibile, accesibile și utilizabile sunt înregistrarea, organizarea și standardizarea datelor prin care sunt redată informațiile.

Din aceste motive, se propune ca bibliotecile universitare specializate să fie considerate cel mai bun mediu pentru astfel de scopuri, având în vedere relația strânsă, responsabilitatea socială și dezvoltarea serviciilor, astfel încât manifestările informaționale să fie identificate, cunoscute în mod direct pentru a satisface nevoile informaționale, așa cum cer procesul de predare-învățare și construirea de noi cunoștințe.

În cele din urmă, implicarea bibliotecilor universitare specializate în managementul publicațiilor academice ale instituțiilor publice de învățământ superior este stabilită în concordanță cu dezvoltările informatice și digitale, deoarece sunt factori actuali și utili pentru circulația informațiilor și pentru mijloacele de acces la informații. La rândul lor, bibliotecile furnizează resurse de stocare și referință, precum și servicii de informații digitale printre alte activități, care vor fi special dezvoltate pentru a promova disponibilitatea, vizibilitatea și accesul la manifestări informaționale, deoarece aceste tipuri de resurse sunt relevante pentru comunitățile de studenți ai instituțiilor publice de învățământ superior și vitale pentru cercetare și predare.

Considerații finale

Drumul spre înființarea societăților informaționale și de cunoaștere este una dintre provocările secolului XXI, în care factorii sociali, culturali, educaționali, informaționali, politici, economici influențează, printre altele, cristalizarea acesteia. De asemenea, obiectivele de dezvoltare durabilă evidențiază relevanța cu care societățile, sectoarele private și domeniile științifice și umaniste ale cunoașterii consideră ca fiind semnificative informațiile și cunoștințele pentru procesele și funcțiile lor, dar și pentru că acestea sunt indispensabile și utile pentru bunăstarea umană, fie pentru aspecte care țin de cotidian sau cognitiv, fie pentru că oferă siguranță în rezolvarea problemelor și nevoilor sociale, care afectează societățile contemporane.

Având în vedere stabilirea obiectivelor de dezvoltare durabilă, bibliotecile au șansa de a-și demonstra importanța în sprijinirea proceselor sociale și de a-și aduce o contribuție semnificativă la dezvoltarea propusă, prin funcțiile sale elementare de acces, prin serviciile și resursele existente în instituțiile publice de învățământ superior, ce conduc în mod direct la găsirea de soluții, de îmbunătățiri sau inovări pentru a sprijini societățile informate.

La rândul său, accesul deschis întărește valoarea și semnificația bunurilor și a datelor informaționale produse de umanitate, în acest caz informațiile structurate și cunoștințele publicate construite de instituțiile publice de învățământ superior, astfel încât acestea să fie disponibile în mod deschis spre a fi consultate, utilizate și aplicate de către o societate, în momentul în care sunt cerute și de câte ori este nevoie, având o utilizare nelimitată și fără alte restricții decât cea a citării autorului.

Accesul deschis are ca punct de plecare posibilitatea de a ajunge la informații în mediul instituțiilor publice de învățământ superior și se concentrează pe utilizarea unor mijloace specifice pentru o comunicare generală și particulară, cum sunt revistele și documentele de popularizare. Cu toate acestea, în aceleași instituții publice de învățământ superior sunt elaborate mai multe formate, manifestări, expresii și formate digitale, multimedia și electronice, în care informațiile și cunoștințele structurate și construite sunt prezentate, așa cum este aria științelor umane și sociale. Prin urmare, este necesar să se ia în considerare și să se studieze în profunzime aceste manifestări atât pentru a îmbunătăți disponibilitatea și vizibilitatea lor, cât și

pentru valoarea lor socială pentru a fi considerate patrimoniu informativ al instituțiilor publice de învățământ superior.

Manifestările informaționale este necesar a fi lăsate în acces deschis, deoarece, fiind realizate din fonduri publice și având scopuri educaționale, academice și de cercetare, ele aparțin societăților și instituțiilor de învățământ. În acest fel se stabilesc scopurile de diseminare a rezultatelor cercetării din instituțiile publice de învățământ superior și se consolidează legătura cu societatea.

Pe de altă parte, „proprietatea” acestui tip de resurse are mai multe modalități de abordare, deoarece, deși există drepturi de autor și drepturi patrimoniale, informațiile și cunoștințele academice sunt utilizate, în principal, în scopuri recreative, educaționale și non-profit.

Prin urmare, o reglementare pe care trebuie să o ia în considerare instituțiile publice de învățământ superior este aceea de a gestiona informațiile și cunoștințele publicate, deoarece „proprietatea” nu ne permite să înțelegem că informațiile și cunoștințele sunt rezultate și bunuri comune care aparțin societății; iar această idee s-a răspândit întrucât că s-a considerat că informațiile științifice și umaniste sunt bunuri lucrative, remunerabile din punct de vedere economic.

Astfel de idei limitează utilizarea liberă, deschisă și gratuită a rezultatelor informaționale, ceea ce duce la restrângerea cristalizării beneficiilor sociale și îngreunează și mai mult conștientizarea importanței sociale și a conținutului pe care îl oferă acest set de informații instituțiilor publice de învățământ superior și societăților.

Prin urmare, se propune crearea conceptuală a Dreptului de Acces deschis, luând în considerare două obiective: primul, care servește drept cadru pentru instituțiile publice de învățământ superior și pentru bibliotecile universitare specializate, este acela de a gestiona și a lua decizii cu privire la uzufructul publicațiilor pe care le elaborează; și al doilea constă în consolidarea funcțiilor biblioteconomice cu privire la setul informativ în acces deschis.

În concluzie, principala problemă identificată prin care s-a propus ca bibliotecile universitare specializate să fie coordonatoare ale funcțiilor Dreptului de Acces deschis este aceea că modelul actual, conform căruia consorțiile și furnizorii de informații reglementează și coordonează accesul la publicațiile instituțiilor publice de învățământ superior, este unul complex, deoarece aceștia au dobândit publicațiile contra cost, urmând ruta de aur (Gold open access) sau folosind alte mijloace. Un astfel de acces este oferit instituțiilor publice de învățământ superior prin vânzarea de licențe, care limitează caracterul temporal al acestuia. Mai mult, aceste licențe sunt integrate în colecțiile bibliotecii, pentru utilizarea ipotetică de către comunitatea cercetătorilor și profesorilor. Prin urmare, devine evidentă necesitatea apariției Dreptului de Acces deschis și coordonarea accesului deschis în bibliotecile universitare specializate de către instituțiile publice de învățământ superior.

Traducere din limba spaniolă de

Nicoleta-Roxana Dinu

Serviciul Dezvoltare Instituțională, Biblioteca Națională a României

E-mail: roxana.dinu@bibnat.ro

Note

- ¹ Principalele sectoare sociale sunt: sănătatea, alimentația, mediul, agricultura, educația, cultura, guvernul, ocuparea forței de muncă și știința.
- ² Fundația Heinrich Böll. *Fortalecer los bienes comunes ¡Ahora!*, 2009, p. 5. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.boell-latinoamerica.org/downloads/Almmendemanifest_span_ohne_US.pdf
- ³ Sunt considerate indispensabile datorită folosirii lor în sprijinirea societăților cu persoane informate, ceea ce are repercusiuni la nivel global.
- ⁴ E. MORALES CAMPOS. La universidad pública y su compromiso social en la producción de conocimiento. Seminario de Bibliotecología, Información y Sociedad (2010: México: Costa Rica). În: *Derecho a la información, bien público y bien privado: acceso comunitario y acceso*. México: UNAM, Centro Universitario de Investigaciones Bibliotecológicas, 2011, p. 169. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://132.248.242.3/-publica/archivos/libros/derecho_a_la_informacion.pdf
- ⁵ ONU. *Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*. Asamblea General, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=S
- ⁶ IFLA. *Las bibliotecas y la implementación de la Agenda 2030 de la ONU. Programa de Acción para el Desarrollo a través de las Bibliotecas (IFLA/ ALPA)*, primera revisión, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/novtoolkitspanish.pdf>
- ⁷ *WSIS+10: outcome documents recognise role of libraries*, 2014. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.ifla.org/node/8666>
- ⁸ S. MAURO; D. DEL VALLE; F. MONTERO. *El aporte de la Universidad a los procesos de democratización y desarrollo. Universidad pública y desarrollo: innovación, inclusión y democratización del conocimiento*. Argentina: IEC: CONADU; CLACSO, 2015, p. 13. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/se/20160301022159/universidad_publica.pdf
- ⁹ UNESCO. *Hacia las sociedades del conocimiento*. Ediciones UNESCO, 2005, p. 105. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001419/141908s.pdf>
- ¹⁰ K. KRÜGER. El concepto de ‚sociedad del conocimiento‘. În: *Biblio 3W: revista bibliográfica de geografía y ciencias sociales*, 2006, XI, p. 683.
- ¹¹ ONU. *Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*. Asamblea General, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=S
- ¹² Stabilite de UNESCO ca una din axele societăților informaționale și ale cunoașterii.
- ¹³ Open Society Foundations. *Budapest Open Access Initiative*, 2002.
- ¹⁴ Howard Hughes Medical Institute in Chevy Chase. *Bethesda Statement on Open Access Publishing*, 2003.
- ¹⁵ Max Planck Society and the European Cultural Heritage Online. *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*, 2003.
- ¹⁶ Principalele căi de acces deschis sunt următoarele: Revistele de acces deschis: fac parte din așa-numita rută de aur (Gold open access), condiția este de a plăti pentru a publica; Depozitele constituie așa-numita cale verde și sunt spații electronice de stocare a documentelor într-un mod organizat și standardizat, iar operațiunile informatice îmbunătățesc recuperarea și vizibilitatea documentelor din mediul online. Ruta verde (Green open access) se realizează prin intermediul depozitelor instituționale; cu toate acestea, există mai multe tipuri de depozite care nu sunt instituționale, care consolidează prezența, funcționalitatea și operativitatea accesului deschis în această cale și direcționează informațiile în mediul online, extinzându-și orizontul de utilitate științifico-umanistă prin analiza citărilor, precum și libertatea de consultare și utilizare de către societate în general. Câteva exemple sunt: Academia.Edu; ResearchGate, Microsoft Research, End Note; Resursele de acces deschis sunt materiale în format digital și multimedia care sunt oferite gratuit profesorilor, studenților și persoanelor autodidacte pentru a fi utilizate și reutilizate. Exemplu: Internet, Reviste digitizate în acces deschis, Teze, Obiecte de învățare. M. Á. SICILIA. Más allá de los contenidos: compartiendo el diseño de los recursos educativos abiertos. În: *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC)*, vol. 4, nr. 1, 2007. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://rusc.uoc.edu/rusc/es/index.php/rusc/article/view/v4n1-sicilia.html>

¹⁷ „Consultarea online” se referă la: „... accesarea unui catalog (adică prin ordonarea logică a datelor bibliografice și ale autorității și prezentarea căilor clare prin care se trece dintr-o parte în alta, inclusiv prezentarea relațiilor dintre lucrări, expresii, manifestări, exemplare, persoane, familii, entități corporative, concepte, obiecte, evenimente și locuri)”. IFLA. *Declaración de Principios Internacionales de Catalogación*, 2009. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-es.pdf

¹⁸ Prezența determinată de relevanța și reapariția cu care sunt utilizate publicațiile.

¹⁹ Tipologia prezentată pornește de la nucleul de publicații luate în considerare în Sistemul de informații academice HUMANINDEX, al cărui obiectiv principal este acela de a oferi în acces deschis publicații cercetătorilor din Subsistemul umanist și de științe sociale din cadrul Universității Naționale Autonome din Mexic. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.humanindex.unam.mx/>

²⁰ Informațiile și cunoștințele academice și științifice sunt reprezentate și publicate în diferite manifestări. Misiunea lor este de a transmite informații care să fie utilizate în cadrul instituțiilor publice de învățământ superior fără niciun scop lucrativ și fără alte implicații decât cele necesare activităților de învățare, predare și cercetare.

²¹ Utilizarea se referă la faptul că un document a fost supus revizuirii și/sau analizei pentru o anumită necesitate informativă și se consideră că utilizarea este limitată la asimilarea cognitivă și nu poate avea adaptări conceptuale. Utilizarea nu garantează utilitatea. De exemplu, un document poate fi numit folositor în momentul în care a fost revizuit pentru conținutul pe care îl are pentru structura și/sau crearea unui alt document. Se reflectă utilizarea în revizuirea lucrărilor consultate sau bibliografia existentă.

²² Utilitatea se referă la faptul că după utilizarea anumitor informații se trece la procesul de asimilare, iar atributele de adaptare sunt aplicabile; în funcție de gradul de aplicare, se va determina utilitatea acesteia. Un exemplu: un document poate fi considerat util în momentul în care a fost luat ca bază a corpusului teoretico-științific al unui alt document. Utilitatea este reflectată în revizuirea citărilor existente în document.

²³ WSIS Forum. *WSIS - SDG Matrix Linking WSIS Action Lines with Sustainable Development Goals*, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.itu.int/net4/wsis/sdg/Content/wsis-sdg_matrix_document.pdf.

²⁴ ONU. *Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*. Asamblea General, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=S

²⁵ A. Swan. *Directrices para políticas de desarrollo y promoción del acceso abierto*. UNESCO: Sector de Comunicación e Información (Serie UNESCO de Directrices Abiertas), 2013. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002225/222536S.pdf> p. 8.

²⁶ UNESCO. *La UNESCO y la Sociedad de Información para Todos: documento de orientación*. UNESCO, 1996. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001085/108540Sb.pdf>

²⁷ M. CARBONELL. El derecho de acceso a la información como derecho fundamental. Villanueva, Ernesto. În: *Derecho de acceso a la información pública en Latinoamérica*. Mexico, UNAM, 2003, p. 7.

²⁸ T. MENDEL. *El derecho a la información en América Latina: comparación jurídica*. Ecuador: UNESCO, 2009.

²⁹ UNESCO. *Hacia las sociedades del conocimiento*, Ediciones UNESCO, 2005, p. 18 [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001419/141908s.pdf>

³⁰ IFAI. *Guía para el ejercicio del derecho de acceso a la información y el uso de las herramientas electrónicas de acceso a la información en México*. México: Instituto Federal de Acceso a la Información Pública, Alianza Cívica, 2009. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://inicio.ifai.org.mx/Publicaciones/GuiaDerechoAccesoInformacion7.pdf>

³¹ México. *Ley orgánica del Consejo Nacional de Ciencia y Tecnología*. México: Cámara de Diputados, 2002. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/243.pdf>

³² México. *Ley Federal de Transparencia y Acceso a la Información Pública Gubernamental*. México: Cámara de Diputados, 2014. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://inicio.ifai.org.mx/LFTAIPG/LFTAIPG.pdf>

³³ México. Secretaría de Gobierno. *DECRETO por el que se reforman y adicionan diversas disposiciones de la Ley de Ciencia y Tecnología*, 2014. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5345503&fecha=20/05/2014

³⁴ México. *Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ IFAI. *Guía para el ejercicio del derecho de acceso a la información y el uso de las herramientas electrónicas de acceso a la información en México*. México: Instituto Federal de Acceso a la Información Pública, Alianza Cívica, 2009, p. 10.

³⁷ A. SWARTZ. *El acceso abierto y los estándares*, p. 2. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://ru.iiec.unam.mx/2211/1/1302_open_access.html

³⁸ Bibliotecile universitare specializate aparțin instituțiilor publice de învățământ superior. Obiectivele lor sunt: sprijinirea instruirii, predării și cercetării, punând la dispoziție serviciile și resursele informaționale pe care le dețin. Comunitățile de utilizatori cărora se adresează sunt: cercetători, profesori și studenți, la nivel de licență și de master. Resursele informaționale din colecțiile lor sunt specializate, dar și enciclopedice.

³⁹ UNESCO. *Hacia las sociedades del conocimiento*. Ediciones UNESCO, 2005, p. 69. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001419/141908s.pdf>

Bibliografie

CARBONELL, M. El derecho de acceso a la información como derecho fundamental. În: VILLANUEVA, Ernesto. *Derecho de acceso a la información pública en Latinoamérica*. México, UNAM, 2003.

Fundación Heinrich Böll. *Fortalecer los bienes comunes ¡Ahora!*. 5, 2009. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.boell-latinoamerica.org/downloads/Almmendemanifest_span_ohne_US.pdf

IFAI. *Guía para el ejercicio del derecho de acceso a la información y el uso de las herramientas electrónicas de acceso a la información en México*. México: Instituto Federal de Acceso a la Información Pública, Alianza Cívica, 2009. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://inicio.ifai.org.mx/Publicaciones/GuiaDerechoAccesoInformacion7.pdf>

IFLA. *Declaración de Principios Internacionales de Catalogación*, 2009. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-es.pdf

Las bibliotecas y la implementación de la Agenda 2030 de la ONU. Programa de Acción para el Desarrollo a través de las Bibliotecas (IFLA/ALPA), primera revisión, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/novtoolkitspanish.pdf>

KRÜGER, K. El concepto de 'sociedad del conocimiento'. În: *Biblio 3W: revista bibliográfica de geografía y ciencias sociales*, vol. XI, nr. 683, 2006.

MAURO, S.; DEL VALLE, D.; MONTERO, F. El aporte de la Universidad a los procesos de democratización y desarrollo. În: *Universidad pública y desarrollo: innovación, inclusión y democratización del conocimiento*. Argentina: IEC: CONADU; CLACSO, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/se/20160301022159/universidad_publica.pdf

MENDEL, T. *El derecho a la información en América Latina: comparación jurídica*. Ecuador: UNESCO, 2009.

México. *Ley Federal de Transparencia y Acceso a la Información Pública Gubernamental*. México: Cámara de Diputados, 2014. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://inicio.ifai.org.mx/LFTAIPG/LFTAIPG.pdf>

Ley orgánica del Consejo Nacional de Ciencia y Tecnología. México: Cámara de Diputados, 2002. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/243.pdf>

Secretaría de Gobierno. *DECRETO por el que se reforman y adicionan diversas disposiciones de la Ley de Ciencia y Tecnología*, 2014. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5345503&fecha=20/05/2014

MORALES CAMPOS, E. La universidad pública y su compromiso social en la producción de conocimiento. Seminario de Bibliotecología, Información y Sociedad (2010: México: Costa Rica). În: *Derecho a la información, bien público y bien privado : acceso comunitario y acceso*. México: UNAM, Centro Universitario de Investigaciones Bibliotecológicas, 2011. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://132.248.242.3/-publica/archivos/libros/derecho_a_la_informacion.pdf

ONU. *Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible*. Asamblea General ONU, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/L.1&Lang=S

SICILIA, M. Á. Más allá de los contenidos: compartiendo el diseño de los recursos educativos abiertos. În: *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC)*, vol. 4, nr. 1, 2007. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://rusc.uoc.edu/rusc/es/index.php/rusc/article/view/v4n1-sicilia.html>

SWAN, A. *Directrices para políticas de desarrollo y promoción del acceso abierto*. UNESCO: Sector de Comunicación e Información, 2013. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002225/222536S.pdf>

SWARTZ, A. *El acceso abierto y los estándares*. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://ru.iiec.unam.mx/2211/1/1302_open_access.html

UNESCO. *Hacia las sociedades del conocimiento*. Ediciones UNESCO, 2005. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001419/141908s.pdf>

La UNESCO y la Sociedad de Información para Todos: documento de orientación. UNESCO, 1996. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001085/108540Sb.pdf>

WSIS+10 *outcome documents recognise role of libraries*, 2014. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.ifa.org/node/8666>

WSIS Forum. *WSIS -SDG Matrix Linking WSIS Action Lines with Sustainable Development Goals*, 2015. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.itu.int/net4/wsis/sdg/Content/wsis-sdg_matrix_document.pdf

Utilizarea programului de modelare econometrică EViews în statistica bibliotecilor. Studiu de caz

Mirel BERECHET

Serviciul Comunicarea colecțiilor, Biblioteca Academiei Române

E-mail: relpublic@biblacad.ro

Luminița BERECHET

Serviciul Catalogare–Clasificare Carte, Biblioteca Academiei Române

E-mail: luminita.berechet@biblacad.ro

Umanitatea a fost, în ultimele decenii, martora unor schimbări rapide, fundamentale, în toate domeniile vieții cotidiene și, nu în ultimul rând, în sistemele de valori. Mutațiile care s-au produs cu o viteză surprinzătoare în societate au la bază impactul noilor tehnologii de informare și comunicare, în care Internetul devine un punct de referință. Acestea își fac cunoscută prezența tot mai acut în toate domeniile de activitate ale omului contemporan, de la cercetarea științifică aprofundată, până la entertainment.

Fenomenul globalizării, care este, practic, produsul Internetului și care nu ar fi existat fără revoluția IT&C, a transformat întregul mapamond într-un „sat planetar”, așa cum a fost conceptualizat în 1967 de către canadianul Marshall McLuhan, filosof al cunoașterii și profesor la Universitatea din Toronto. Prin celebra frază „*Timpul s-a sfârșit, spațiul a dispărut, bine ați venit în Satul Global!*”, acesta a decretat apariția *Global Village*-ului, happening-ul simultan în care timpul și spațiul se dizolvau.

Potrivit acad. Mihai Drăgănescu, „*după ce s-a parcurs, perioada primei revoluții industriale, s-a intrat într-o epocă într-adevăr fascinantă, aceea a societății informaționale, care se prelungește într-o societate a cunoașterii*” (Drăgănescu Mihai, 2001).

Teoreticienii de marcă, precum Anthony Giddens, Ulrich Beck și Manuel Castells, au afirmat în anii '70 că omenirea asistă pe zi ce trece la o transformare la scara planetară a societății industriale într-una a informației.

Conceptul de „societate informațională”, apărut spre sfârșitul anilor '70, o desemnează ca fiind succesoarea „societății industriale” din secolele XIX-XX. Ea reprezintă societatea umană „*în cadrul căreia crearea, generarea, distribuirea, comunicarea, utilizarea, integrarea și manipularea informației reprezintă activități economice, politice și culturale având ponderi semnificative*”¹.

Potrivit aceleiași surse, „*scopul societății informaționale constă în dobândirea de avantaje competitive pe plan internațional, prin utilizarea tehnologiilor informației, în mod creativ și productiv*”.

Odată cu începutul anilor '90, datorită saltului tehnologic și sub presiunea tot mai mare a globalizării, omenirea a trecut într-o nouă eră, cea a cunoașterii. Societatea cunoașterii în care trăim astăzi este cea în care informația înseamnă putere sub orice formă: economică, financiară, politică etc., scopul principal al acesteia fiind obținerea, deținerea și valorificarea în mod superior a informației. Ea conferă noi valențe învățării, pregătirii și perfecționării continue, ca modalitate principală de implementare a progresului umanității.

Așa cum sunt definite de cel mai înalt for științific al țării, Academia Română, în *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani, 2016-2035*, „*bibliotecile reprezintă pentru societate instituții de depozitare ale cunoașterii naționale și universale*”². Nu se poate concepe o dezvoltare sustenabilă a societății cunoașterii fără aportul lor, de aceea strategiile de dezvoltare, cu accent pe un mai bun management al resurselor materiale și umane, reprezintă o preocupare permanentă a factorilor de decizie implicați.

Bibliotecile contemporane trebuie, în mod continuu, să-și adapteze colecțiile și serviciile cerințelor informaționale tot mai exigente ale utilizatorilor, de aceea managementul modern trebuie să ia în considerare utilizarea de mijloace software adecvate de adoptare a deciziilor pe baza modelării. Într-un cadru presărat cu incertitudini, utilizarea modelării de către manager permite experimentarea diverselor strategii cu costuri mult mai mici, precum și măsurarea riscului dat de o anumită acțiune.

În științele numite generic metrice, precum sociometria, econometria, bibliometria etc., adică acele științe care măsoară cantitativ fenomene cercetate îndeosebi sub raport calitativ, studierea directă a realității obiective poate deveni de multe ori un deziderat greu de atins, datorită apariției unor obstacole insurmontabile.

De aceea, în practică se parcurge la o cale de cercetare indirectă, simplificată și abstractă, mai precis se analizează fenomene și obiecte cât mai asemănătoare cu cele ce fac obiectul analizei respective, astfel încât rezultatele ce vor fi obținute vor fi transpuse domeniului studiat.

Această metodologie de cercetare se numește *modelare* și reprezintă un puternic instrument de analiză științifică ce are ca obiect construirea unor reprezentări numite *modele*, care permit o mai bună înțelegere și o mai profundă cunoaștere științifică a fenomenelor.

Potrivit definiției, modelul este un obiect material sau ideal, care înlocuiește, în procesul de cercetare, obiectul original, păstrând unele caracteristici esențiale, importante pentru procesul de cercetare. El trebuie să reprezinte, într-o formă simplificată, fenomenul sau obiectul studiat, păstrând doar acele caracteristici care sunt strict esențiale și semnificative.

Esența modelării constă tocmai în înlocuirea procesului real printr-un model mai accesibil studiului. El trebuie astfel creat încât să servească direct scopului pentru care a fost gândit, în el fiind incluse, în mod obligatoriu, cele mai importante variabile împreună cu relațiile dintre ele.

În practică putem folosi metodele econometriei, disciplina care se ocupă cu măsurări în economie, în știința biblioteconomică, deoarece datele statistice culese în biblioteci se pot prelucra prin aceste metode.

Modelele metrice, deci și econometrice, implicit operează cu variabile, ecuații, parametri și serii de date. Astfel, un model metric presupune:

- un set de variabile de intrare, cunoscute și controlabile;
- un set de variabile de ieșire, necunoscute și necontrolabile;
- relațiile funcționale ale modelului (ecuații, inecuații etc.).

Econometria analizează fenomenele economice, parcurgând următoarele etape ce țin de metodologie:

- încadrarea fenomenului în teoria economică;
- transpunerea modelului teoretic în format matematic;
- identificarea modelului econometric;
- colectarea datelor ce vor fi supuse analizei;
- estimarea parametrilor modelului econometric;
- testarea statistică a ipotezelor propuse de teoria economică respectivă;
- interpretarea rezultatelor prin prisma modelului econometric;
- utilizarea modelului econometric pentru luarea deciziilor.

Modelele econometrice operează cu variabile, ecuații, parametri și serii de date.

Variabilele unui model econometric sunt de trei tipuri:

- endogene (aplicate) – variabile ale căror valori sunt obținute prin rezolvarea modelului;
- exogene – variabile pentru care starea și evoluția lor sunt determinate de factori exteriori sistemului modelat;
- de abatere (eroare) – reprezintă discrepanțele dintre evoluția anticipată și cea reală a variabilei respective.

Parametrii modelului econometric reprezintă caracteristicile cantitative ale sistemului analizat. De regulă, în modelare se consideră din start, ca ipoteză, că se cunoaște forma legăturii dintre variabile, nu și parametrii modelului studiat.

Ecuațiile modelului servesc la identificarea legăturilor dintre variabilele endogene și cele explicative. Ele pot fi:

- de comportament – descriu comportamentul unui agent economic;
- de definiție – servesc la precizarea unor noțiuni sau determinarea unor variabile;
- contabile (de echilibru) – sunt folosite pentru a asigura coerența modelului.

Seriile de date utilizate de către modelele econometrice sunt de trei tipuri:

- serii de distribuție (repartiție) – structura șomajului, structura ocupării forței de muncă etc.;
- serii de timp – evoluția cursul de schimb valutar, dinamica veniturilor etc.;
- serii de tip panel – combină serii de distribuție cu serii de timp.

Tipologia modelelor econometrice este foarte variată, ele se pot, totuși, încadra în câteva tipuri și clase:

- unifactoriale și multifactoriale;
- liniare și neliniare;
- parțiale și agregate;
- statice și dinamice;
- cu o singură ecuație și cu ecuații multiple;
- euristice și operaționale.

Calitatea analizelor economice, realizate prin intermediul modelării, poate fi afectată de o multitudine de factori:

- accelerarea ritmului de evoluție a proceselor economice (Godet, 1977);
- inexactitatea datelor (Morgenstern, 1972);
- pierderea informației prin agregare;
- erorile de interpretare (Popper, 1934);
- imprecizia aparatului metodologic folosit (Wiener, 1948);
- efectul de anunțare (efectul Oedip³);
- apariția unor fenomene de instabilitate în dinamica sistemelor (Thom, 1972);
- apariția (manifestarea) unor elemente surpriză, neașteptate (evenimente de tip „lebăda neagră” în formularea lui Taleb, 2001 – o combinație de predictibilitate scăzută și impact semnificativ)⁴.

Pornind de la datele culese în biblioteci (număr de utilizatori, frecvența sosirii acestora, distribuția lor în funcție de timp, număr de monografii și periodice intrate sau solicitate la sala de lectură, domeniul CZU al acestora), putem realiza modele econometrice simple care ne ajută să efectuăm prognoze ce descriu anumite tendințe de evoluție, deosebit de utile în adoptarea deciziilor manageriale. Analiza acestor modele o putem efectua cu programe statistice precum EViews, R etc.

EViews (Econometric Views), dezvoltat de firma Quantitative Micro Software (QMS), funcționează sub sistemul de operare Microsoft Windows și este un software pentru statistică, folosit în special pentru analiză econometrică. Programul, care are și un limbaj de programare integrat, combină software-ul de tip calcul tabelar (spreadsheet) și baze de date relaționale cu funcții consacrate din software-ul statistic.

EViews suportă fișiere de tip Excel, SPSS, SAS, Stata, RATS TSP, fiind, totodată, compatibil și cu baze de date ODBC (Open Database Connectivity). Ajuns în prezent la versiunea 9.5, oferă cercetătorilor, corporațiilor, agențiilor guvernamentale, precum și studenților accesul la instrumente puternice de statistică, prognoză și modelare printr-o interfață inovatoare, ușor de utilizat, orientată obiect. Softul suportă o gamă largă de analize statistice de bază care cuprind totul, de la cele simple, descriptive, simulări prin metoda Monte Carlo (ce constau în estimarea valorii medii a unei variabile aleatoare), până la teste parametrice și neparametrice. Software-ul

poate fi descărcat gratuit, cu funcționalitate limitată (varianta Student), de pe Internet la adresa: <http://www.eviews.com/EViews9/EViews9SV/evstud9.html>.

Pentru a exemplifica modul de utilizare a acestuia, am ales ca studiu de caz să testăm în EViews normalitatea și staționaritatea unei serii de date reprezentând numărul total zilnic de utilizatori care au studiat la sala de lectură „Ioan Bianu” a Bibliotecii Academiei Române; adică să testăm cei doi indicatori amintiți mai sus, deoarece sunt simptomatici în ceea ce privește tendința vizitelor utilizatorilor la sala de lectură pe termen mediu și lung.

Astfel, vom considera o serie de date intitulată *BAR*, reprezentând numărul zilnic de utilizatori care au studiat la sala de lectură „Ioan Bianu” a Bibliotecii Academiei Române (B.A.R.). Seria de date este prelevată pe durata a 1.000 de zile (1.000 de observații) și se încadrează în categoria seriilor de timp. Ne propunem să verificăm normalitatea și staționaritatea distribuției seriei cu ajutorul programul EViews 8. O serie de date este *normală* atunci când graficul acesteia are forma unui clopot (clopotul lui Gauss), iar *staționară* atunci când reprezentarea grafica a valorilor sale, pe termen mediu sau lung, oscilează în jurul unei tendințe constante.

Fig. 1. Distribuție gaussiană normală (kurtosis zero) [Sursa: <https://community.sw.siemens.com/servlet/rtImage?eid=ka54O000000GzWO&feoid=00N4O000006LZn5&refid=0EM4O00000113Pw>]

Am procedat pentru început la introducerea seriei de date avută în vedere într-un fișier Excel intitulat „BAR”, apoi la importul coloanei de date din Excel în Eviews, prin meniul „File – Import – Import from file...”. Pentru a testa normalitatea seriei din meniul „Quick – Series statistics”, alegem „Histogram and stats” și obținem histograma⁵ de mai jos:

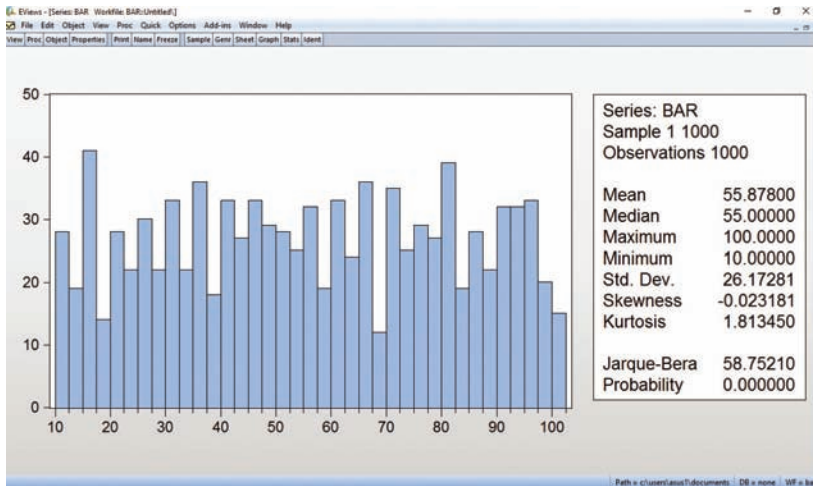

Fig. 2. Histograma seriei de timp BAR [Sursa: autorii]

După cum se poate observa, probabilitatea este mai mică decât 0,05 (5%), așadar distribuția nu este normală. În legenda histogramei de mai sus, *skewness* reprezintă asimetria „clopotului” rezultat, iar *kurtosis*, boltirea acestuia.

În practică, atât asimetria (*skewness*), cât și boltirea (*kurtosis*) pot fi pozitive sau negative, așa cum este ilustrat în figurile 3, 4, 5 și 6.

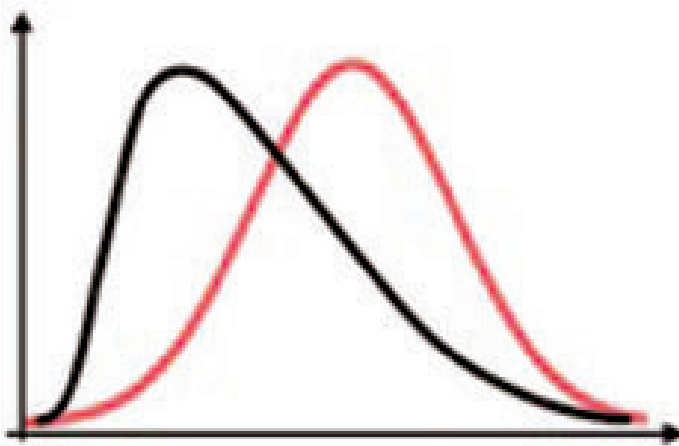

Fig. 3. Distribuție care prezintă asimetrie (*skewness*) pozitiv
[Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/674695587898956808/>]

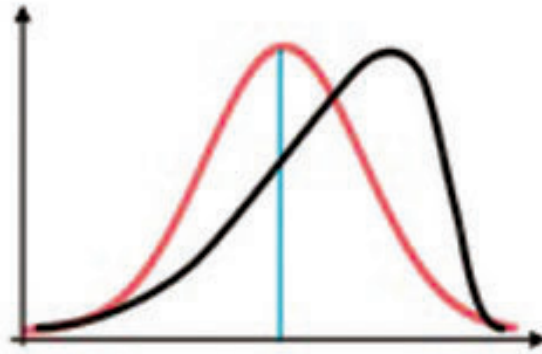

Fig. 4. Distribuție care prezintă asimetrie (skewness) pozitiv
[Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/674695587898956808/>]

În cele doua figuri de mai sus, graficul roșu reprezintă distribuția statistică normală, iar cel negru, distribuțiile cu asimetrie pozitivă, respectiv negativă.

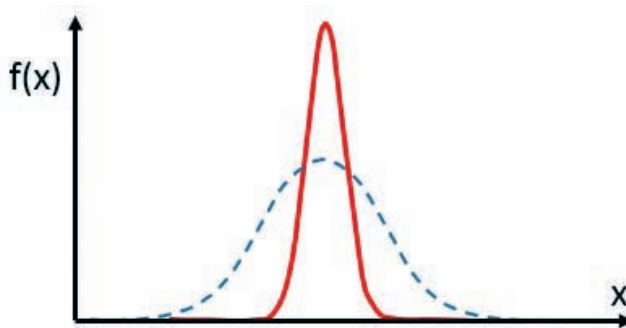

Fig. 5. Distribuție care prezintă kurtosis pozitiv [Sursa: <https://community.sw.siemens.com/servlet/rtaImage?eid=ka54O000000GzWO&feoid=00N4O000006LZn5&refid=0EM4O00000113Pw>]

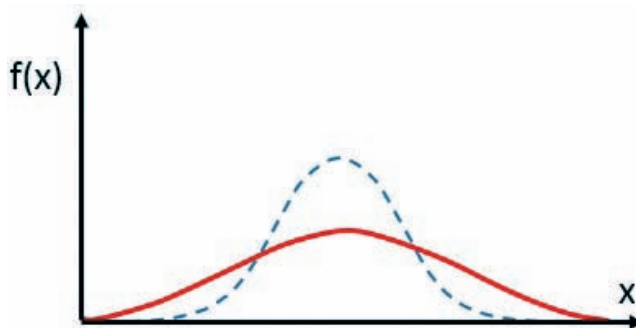

Fig. 6. Distribuție care prezintă kurtosis negativ [Sursa: <https://community.sw.siemens.com/servlet/rtaImage?eid=ka54O000000GzWO&feoid=00N4O000006LZn5&refid=0EM4O00000113Pw>]

Am figurat punctat graficul distribuției statistice normale, iar cu roșu pe cel al distribuțiilor cu boltire pozitivă, respectiv negativă.

Pentru a testa staționaritatea seriei, alegem din meniul „Quick – Series statistics” opțiunea „Unit root test”. Pentru analiza efectivă a staționarității seriei, alegem din fereastra nou apărută „level”. Va rezulta astfel că valoarea testului statistic Dickey-Fuller (-30,79) este mai mică decât cele 3 valori critice, deci, implicit, seria este staționară.

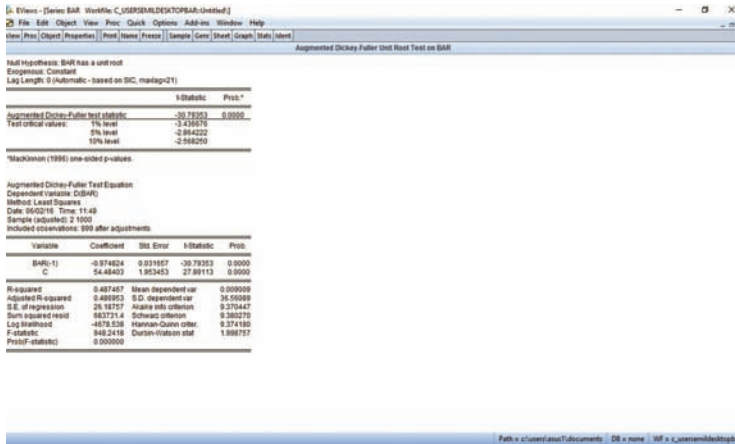

Fig. 7. Testarea staționarității seriei BAR cu ajutorul testului de rădăcină unitate (Unit root test) [Sursa: autorii]

Dacă seria nu era staționară, pasul următor ar fi fost să verificăm cu o a doua metodă, introducând opțiunile trend și pantă.

Următorul test pe care îl vom efectua va fi cel de **autocorelare**. În urma lui a rezultat corelograma de mai jos. După cum se observă din aceasta, nu există corelație de ordinul 1, 2, 3, ... etc.

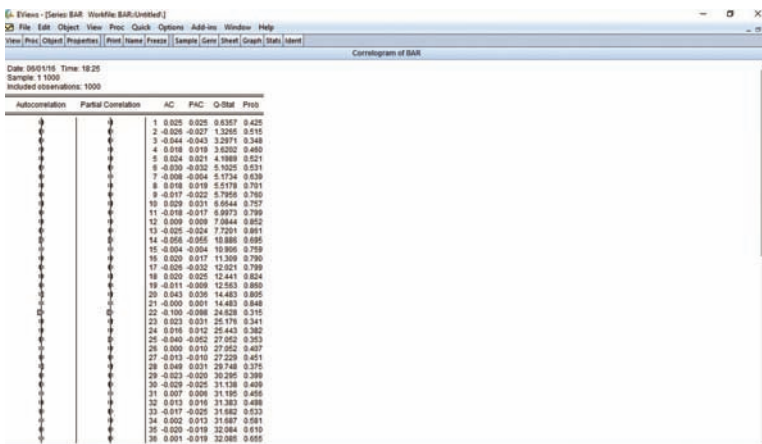

Fig. 8. Testul de autocorelare [Sursa: autorii]

Aplicând filtrul Hodrick-Prescott din meniul „Quick – Series statistics – Hodrick-Prescott filter...” obținem graficul de mai jos, care reprezintă seria originală și trendul seriei (cu albastru, respectiv roșu), precum și componenta ciclică (cu verde).

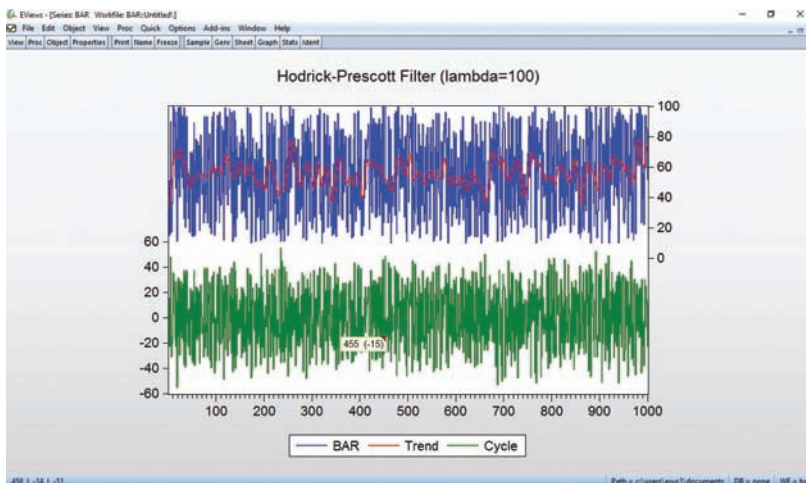

Fig. 9. *Seria originală (albastru), trendul seriei (roșu) și componenta ciclică (verde)*
[Sursa: autorii]

În urma aplicării filtrului Hodrick-Prescott din meniul „Quick – Series statistics – Hodrick-Prescott filter...” asupra seriei BAR, vom obține seria trend *hptrend01* calculata cu acest filtru.

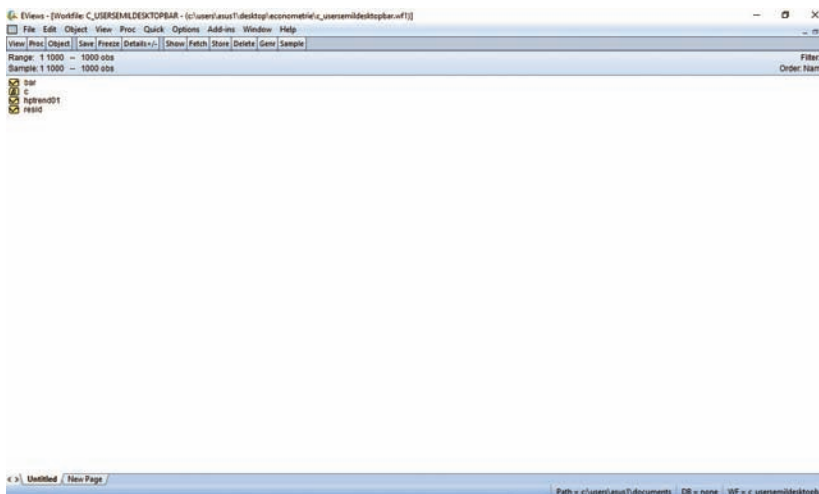

Fig. 10. *Seria trend hptrend01 obținută în urma aplicării filtrului Hodrick-Prescott* [Sursa: autorii]

Vom analiza, în continuare, normalitatea și staționaritatea trendului *hptrend01* prin aceleași metode ca în cazul seriei inițiale BAR.

Vom obține astfel histograma de forma:

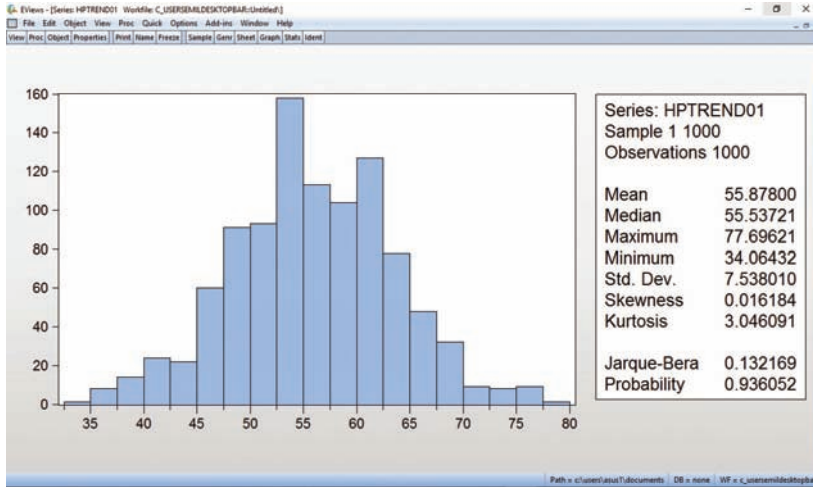

Fig. 11. Histograma trendului *hptrend01* [Sursa: autorii]

Se poate observa că probabilitatea este 0,93, mai mare decât pragul de 0,05, deci trendul este normal.

Testând staționaritatea trendului prin intermediul opțiunii „Unit root test” din meniul „Quick – Series statistics”, putem observa că valoarea testului statistic Dickey-Fuller (-7,93) este mai mică decât cele 3 valori critice, deci, implicit, trendul este staționar.

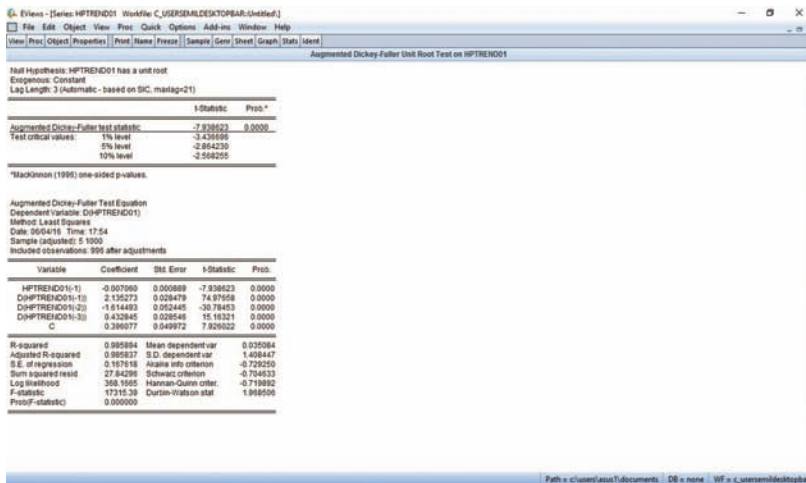

Fig. 12. Testarea staționarității trendului [Sursa: autorii]

Concluzia la care ajungem este aceea că, datorită faptului că seria BAR este staționară în jurul unei valori constante, ca și trendul, pe termen mediu și lung, tendința vizitelor utilizatorilor la sala de lectură rămâne neschimbată.

În 1990, Peter F. Drucker nota în lucrarea sa *Managing the Non Profit Organization*: „Managementul, în forma sa actuală, a apărut într-adevăr mai întâi în marile organizații economice. Ne-am dat însă curând seama că managementul este necesar în toate organizațiile moderne, indiferent dacă acestea sunt sau nu economice. De fapt, am realizat că acesta este mai necesar, cu atât mai mult în organizațiile care nu au un caracter economic, precum cele care nu urmăresc profilul financiar (așa-zisul sector social) sau în instituțiile de stat. Ele au nevoie de management tocmai pentru faptul că nu sunt supuse disciplinei impuse de câștig și pierdere”⁶.

Începând cu anii '80, literatura de specialitate scoate tot mai mult în evidență legătura dintre economie și cultură, cu accent pe tendința instituțiilor culturale de a-și organiza propriile activități pe baze asemănătoare celor din economie. De aceea, se impune pe viitor tot mai stringent utilizarea în instituțiile de cultură, deci și în biblioteci, a modelării și a metodelor de cercetare utilizate în economie, scopul final fiind acela de a servi mai bine interesele utilizatorilor.

Note

¹ *Information society*. [online]. [Accesat la: 28.08.2016]. Disponibil pe Internet la adresa: http://en.wikipedia.org/wiki/Information_society

² ACADEMIA ROMÂNĂ. *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*. București: Editura Academiei, 2015, p. 411-439. [online]. [Accesat la: 28.08.2016]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.academiaromana.ro/bdar/strategiaAR/doc11/Strategia.pdf>

³ Prin efectul Oedip, Karl Popper (vezi *Mizeria istoricismului*. Editura ALL: București, 1996, p. 7) numește efectul de influențare a evenimentului prezis chiar de către predicția în sine.

⁴ Dorin JULA. *Metode și tehnici performante de testare a ipotezelor în economie*. Referat prezentat în cadrul Proiectului „Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și postdoctorală – READ”, Workshop-ului „Cercetarea – protocoale și creativitate în cunoaștere”. Disponibil pe Internet la adresa: <http://mone.acad.ro/wp-content/uploads/2014/12/Jula-Testarea-ipotezelor.pdf>

⁵ Histograma este o reprezentare precisă prin intermediul unui grafic format din bare a distribuției datelor numerice; a fost introdusă pentru prima dată de Karl Pearson și se referă doar la o singură variabilă.

⁶ Peter F. DRUCKER. *Managing the Non-Profit Organization*. New York: Harper Collins, 1990.

Bibliografie

Monografii

BOBOC, Ion. *Managementul cultural în economia de piață*: Ghid practic. București: Protector AS, 1998.

CHIVU, Iulia. *Manualul învățării organizaționale în economia bazată pe cunoaștere*. București: Editura ASE, 2011.

DRUCKER, Peter F. *Managing the Non-Profit Organization*. New York: Harper Collins Publishers, 1990.

POPPER, Karl R. *Mizeria istoricismului*. București: ALL, 1996.

PORUMBEANU, Octavia L. *Managementul cunoașterii și structurile infodocumentare*. București: Editura Universității din București, 2011.

REPANOVICI, A.; REGNEALĂ, M. *Ghid de cultura informației*. București: Editura ABR, 2012.

STANCU, Stelian. *Econometrie: teorie și aplicații utilizând Eviews*. București: Editura ASE, 2011.

Resurse web

ACADEMIA Română. *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani*. București: Editura Academiei, 2015, p.411-439. [online]. [Accesat la: 28.08.2016]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://www.academiaromana.ro/bdar/strategiaAR/doc11/Strategia.pdf>

BIBLIOTECA Academiei Române. *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 ani, 2016-2035*. PROIECT 10: „România – Societate a cunoașterii și a valorii adăugate la ceea ce are”. Raport FAZA IV, p. 21. [online]. [Accesat la: 16.08.2016]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.biblicad.ro/cercetare/StrategieAR/SAR_Tema10_BAR_Faza4-27.06.2016.pdf

ENACHE, Ionel; MAFTEI, Mihaela. *Marketingul în bibliotecă*. București: Editura Universității din București, 2003. [online]. [Accesat la: 16.08.2016]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/enache-market/23.htm>

JULA, Dorin. *Metode și tehnici performante de testare a ipotezelor în economie*. Referat prezentat în cadrul Proiectului „Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și postdoctorală – READ”, Workshop-ul „Cercetarea – protocoale și creativitate în cunoaștere”. [online]. Disponibil pe Internet la adresa: <http://mone.acad.ro/wp-content/uploads/2014/12/Jula-Testarea-ipotezelor.pdf>

Anexa 1

Valorile numerice ale seriei *BAR*, reprezentând numărul total zilnic de utilizatori care au studiat la sala de lectură „Ioan Bianu” a Bibliotecii Academiei Române (B.A.R.) pe durata a 1.000 de zile (1.000 de observații)

Notă: ordinea înregistrărilor este de sus în jos, pe coloane, și de la stânga la dreapta.

	72	37	16	42	70	44	80	19
43	93	77	53	73	54	65	81	43
51	46	36	90	92	73	40	89	11

15	26	69	93	93	30	11	31	87
23	99	40	56	58	85	76	41	27
90	55	74	96	35	79	64	63	26
25	20	18	62	45	31	49	49	64
17	92	42	15	46	80	27	95	90
37	37	81	57	98	76	33	63	43
36	93	67	57	80	50	71	32	66
63	59	65	24	57	31	34	17	15
100	48	56	41	60	27	72	82	88
87	56	42	85	30	37	25	87	69
98	26	48	94	96	72	12	91	43
89	54	23	94	70	19	100	36	100
53	17	82	54	11	95	82	65	82
46	41	93	38	29	99	25	15	93
96	70	30	23	58	66	57	21	46
61	46	49	96	97	45	66	39	93
11	60	42	37	22	47	49	24	63
78	69	42	35	91	40	13	34	92
52	15	93	39	14	95	13	79	98
99	14	23	87	72	93	37	29	69
55	71	49	68	26	69	47	18	60
40	89	65	84	80	10	60	16	79
84	64	72	43	53	15	46	100	67
100	15	82	12	66	70	73	11	22
95	50	20	54	48	79	96	92	73
59	78	59	85	66	66	16	89	52
53	52	35	99	76	65	63	35	55
29	19	41	84	57	19	23	100	22
78	44	63	85	45	34	37	87	99
56	22	94	73	24	49	51	31	47
48	32	20	27	47	99	100	45	31
24	84	49	25	44	52	49	72	18
50	38	74	85	95	88	36	78	29

34	27	53	54	34	30	47	46	95
32	59	80	43	97	77	48	74	70
67	67	30	47	43	59	50	94	64
55	17	30	75	66	92	23	47	33
88	52	21	80	32	67	93	66	68
34	56	29	55	64	53	41	50	22
13	94	47	48	84	27	73	72	88
76	55	15	20	15	89	30	27	80
91	88	43	17	32	46	85	63	82
54	64	62	44	15	27	10	80	13
58	98	16	47	41	87	23	42	23
83	70	19	79	23	53	54	17	53
57	29	90	60	21	88	34	11	74
12	36	44	79	39	65	39	82	73
45	25	77	81	65	33	43	94	35
92	10	14	29	78	92	45	80	72
49	48	84	60	45	28	55	37	88
86	54	36	13	61	78	95	79	36
73	17	75	62	72	43	28	79	24
24	70	95	31	76	61	61	89	28
77	95	28	14	81	88	97	80	29
94	49	72	78	78	15	16	93	73
76	58	67	36	88	100	54	70	35
54	81	63	95	49	37	72	16	81
16	77	34	24	16	87	82	38	92
86	76	82	15	90	100	31	69	48
60	31	26	77	20	73	67	81	70
75	52	33	41	16	39	25	93	70
44	64	35	92	39	37	48	53	40
52	83	65	52	17	21	43	58	55
25	76	66	93	14	67	92	87	42
59	89	22	38	64	11	73	20	51
86	82	26	74	51	85	91	62	42

56	96	45	47	30	99	50	81	25
49	23	41	14	44	88	16	96	85
70	34	84	49	89	90	75	66	41
67	28	66	33	51	86	92	80	90
91	79	39	88	57	14	80	65	13
11	37	62	82	79	67	35	83	72
48	10	93	14	72	72	93	20	99
13	92	25	49	75	33	48	100	18
52	60	53	52	51	53	28	38	16
73	35	56	73	86	22	71	10	44
95	52	40	44	96	38	26	72	55
15	34	77	44	51	96	55	85	95
70	72	10	28	49	32	38	86	43
59	21	11	90	78	74	20	57	62
62	60	62	10	95	40	46	45	67
46	29	55	10	28	27	55	76	23
95	54	73	60	58	72	42	68	97
43	83	33	77	88	17	35	76	37
40	69	14	31	73	92	32	84	17
35	34	76	63	11	47	22	12	44
12	79	56	57	82	93	63	25	19
34	17	35	65	35	13	39		
90	22	61	39	85	37	55		
60	81	31	91	47	67	40		
60	78	98	99	86	68	22		
75	31	98	76	47	41	59		
78	82	74	10	93	94	94		
64	85	56	69	41	98	59		
31	22	79	40	96	36	94		
21	49	17	75	48	17	86		
77	84	100	61	39	28	84		
91	94	24	59	10	44	52		
83	44	19	74	98	12			

40	84	10	24	63	79
67	64	96	58	96	84
60	66	80	99	58	74
27	72	78	50	50	28
67	38	84	32	40	16
22	16	57	83	91	80
100	33	36	26	94	95
34	80	21	100	94	61
47	13	54	10	25	63
70	17	63	29	25	80
50	17	100	18	23	95
41	31	29	61	32	100
33	43	29	79	91	61
94	60	13	48	90	99
71	78	31	99	61	95
58	20	32	61	54	75
53	18	31	89	80	23
18	63	87	73	89	94

Rezumate

Claudia MĂRGĂRIT – **Comportamentul de lectură al românilor și Anul Cărții în România**

E greu de imaginat o societatea modernă fără beneficiile aduse de carte, în general. De aceea, e foarte important de monitorizat și analizat consumul de carte sub toate formele lui, prin urmărirea unei serii de indicatori ce reflectă producția editorială, comportamentul de lectură sau frecventarea bibliotecilor. În ceea ce privește consumul de carte în România, situația este dezastroasă, conform *Barometrului de consum cultural* din 2017 și 2018, realizat de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCF), și *Anuarului Statistic al României*, în comparație cu piața și consumul de carte la nivel european. Din păcate, nici industria de carte autohtonă în raport cu cea europeană și în comparație cu celelalte țări nu arată prea bine, România situându-se pe una dintre ultimele poziții între țările din Uniunea Europeană; nici la numărul de titluri publicate într-un an sau la tirajul mediu pentru o carte raportat la un milion de locuitori România nu stă mai bine, înregistrând valori de până la 10 ori mai mici decât în țările ce conduc clasamentul. Aceste rezultate sunt consecința faptului că nu a existat o politică culturală națională și s-au agravat pe fondul degradării sistemului educațional și al nenumăratelor „reformate” din ultimii 30 de ani. În lipsa unor soluții la problemele industriei de carte, unele edituri au inițiat o serie de campanii și programe de promovare a lecturii, la fel și bibliotecile care derulează programe și proiecte de promovare a lecturii (serii de lecturi publice, cluburi de carte ș.a.). Un exemplu în acest sens este campania „*Dăm startul la citit*”, lansată de Biblioteca Națională a României în cadrul *Nocturnei Bibliotecilor* (din 27 septembrie 2019).

Cuvinte-cheie: *comportament de lectură, consum de carte, industrie de carte, campanie de lectură, promovarea lecturii, România.*

Doina HENDRE BIRO – **Scrisoarea directorului observatorului astronomic din Paris adresată primului astronom al observatorului fondat la Alba Iulia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea**

Documentul în care Observatorul astronomic de la Alba Iulia, parte a Bibliotecii Batthyaneum, apare ca obiectiv științific european este (și) scrisoarea de răspuns trimisă de la Paris de către Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1732-1807) lui Antonius Mártonfi, la data de 26 martie 1796 (aflată în arhiva Bibliotecii Batthyaneum, nr. inv. 12340). Aceasta face parte din corpul de documente care i-a aparținut episcopului Ignác Batthyány, depozitate în 1912, în camera blindată în care se păstrează și în prezent. Descoperită în urmă cu câțiva ani, în timpul cercetării aspectelor legate de tipografia episcopală, scrisoarea în limba franceză face obiectul acestui articol, datorită importanței ei documentare, dar și pentru că iminenta restituire a fost semnalată într-un alt articol apărut recent.

Astfel, mai întâi este redată traducerea textului integral al scrisorii (copia și transcrierea textului în limba franceză se află în anexe), urmată de o scurtă analiză a conținutului, asociată cu textul altei scrisori, aflată în fondurile Bibliotecii Observatorului astronomic din Paris – cea a baronului Franz Xaver von Zach către Pierre Picot (1746-1822), pastor protestant și colaborator al Observatorului astronomic din Geneva. Iar pentru o mai clară înscriere a Observatorului de la Alba Iulia în contextul științific al Europei secolului al XVIII-lea, va fi prezentată succint activitatea a două mari personalități cu rol determinant în istoria astronomiei – Jérôme Lalande, director al Observatorului din Paris, și Maximilian Hell (1720–1792), care a fondat un prim observator astronomic la Cluj, alese întrucât au avut, fie și tangențial, prin scrisori, o legătură cu actuala Bibliotecă Batthyaneum. Concluzia care se desprinde ar fi: instituția fondată la sfârșitul secolului al XVIII-lea nu poate fi valorificată decât prin corecta ei raportare la istoria politică, religioasă și științifică a Transilvaniei, în care au fost create, de-a lungul secolelor, adevăratele premise ale evoluției culturale și științifice, prin schimburi europene de valori morale și materiale. Prin urmare, Batthyaneum-ul, ca obiectiv cultural occidental, merită și trebuie să fie restituit ca atare.

Cuvinte-cheie: *Bibliotecă Batthyaneum, Observatoriu astronomic de la Alba Iulia, arhive, Jérôme Lalande, Antonius Mártonfi, Maximilian Hell.*

Cristian MLADIN – **Recenzia lui Johann Binder la opera *Initia Astronomica***

Articolul este traducerea unei recenzii de epocă, apărută în volumul *Siebenbürgische Quartalschrift*, vol. 7, din 1801, la paginile 152-175 din original (volumul poate fi accesat online ca open source la adresa https://books.google.ro/books?id=UuZGAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Siebenbürgische+Quartalschrift,+1801&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjI0_OZn9vdAhUQZ1AKHbjCBIUQ6AEIKTAA#v=onepage&q=batth&f=false). Este scrisă de Johann Binder (1767-1805), rectorul gimnaziului evanghelic din Sibiu (din 1804), autor al volumelor *Über die Sprache der Sachsen in Siebenbürgen* (1795), *Beiträge zur mathematischen Geographie von Siebenbürgen*, *De politia veteris urbis Romae*, pentru care primește, în 1791, un premiu din partea Universității din Göttingen. Lucrarea recenzată, care ar fi trebuit să fie prima lucrare dintr-o lungă și complexă serie de șase volume, este *Initia astronomica speculae Batthyanae Albensis* scrisă de primul director al observatorului astronomic de la Alba Iulia, Anton Mártonfi (1748-1799), numit în acest post de Ignatius Batthyány (1741-1798), episcopul Transilvaniei și fondatorul Bibliotecii care îi poartă numele.

Cuvinte-cheie: *recenzie, Johann Binder, Anton Mártonfi, Observatoriu astronomic de la Alba Iulia.*

Aurelia MIRCESCU – **Uniformizarea modului de lucru în descrierea bibliografică: privire istorică**

Articolul își propune să prezinte un scurt istoric al regulilor de catalogare, începând cu cele 92 de reguli din volumul *Rules for Compilation of the Catalogue* a lui Antonio Panizzi (1797-1879), director al British Museum și bibliotecar principal la Departamentul de cărți

tipărite, până la standardizarea descrierilor bibliografice din zilele noastre, pe baza Principiilor Internaționale de Catalogare (2016). Sunt amintiți Charles Ammi Cutter (1837-1903) cu a sa *Rules for a Printed Dictionary Catalogue*, apărută în 1876, prin care stabilește funcțiile catalogului și regulile de descriere bibliografică, sau Seymour Lubetzky (1898-2003), care au pus bazele codurilor de catalogare moderne. De asemenea, face o trecere în revistă a Principiilor de Catalogare de la Paris (1961), Declarația de Principii Internaționale de Catalogare din 2016, transformările ISBD de-a lungul anilor, AACR (Anglo-American Cataloging Rules), apărut în 1967, ediția a doua a acestuia – AACR2, din 1978, RDA (Resource Description and Access) din 2009 și modelele conceptuale (FRBR, FRAD, FRISAD, LRM) care reunesc toate manifestările unei lucrări astfel încât aceasta să vină în întâmpinarea nevoii de informare a utilizatorilor. Concluzia este una firească: standardizarea descrierilor bibliografice vine în ajutorul tuturor, eficientizează activitatea catalogatorilor și face posibil schimbul de date, astfel încât regăsirea informației să se realizeze rapid și eficient.

Cuvinte-cheie: *reguli de catalogare, standardizare, descriere bibliografică, istoric.*

Lenuța URSACHI – Wikipedia în serviciile de referințe ale bibliotecii universitare din România

Bibliotecile universitare din România sunt slab reprezentate în enciclopedia liberă *Wikipedia*, care se situează pe locul 5 în topul accesărilor pe Internet. Campania 1Lib1Ref, care se desfășoară anual, are ca obiectiv principal mobilizarea bibliotecarilor din întreaga lume cu scopul de a contribui cu o referință bibliografică în *Wikipedia*, oferind astfel oportunități de colaborare și de dezvoltare profesională. Articolul de față prezintă o soluție de integrare a *Wikipediei* în serviciile de referințe ale bibliotecilor universitare din România. Este descris pas cu pas procesul de creare a unei pagini wiki pentru o bibliotecă universitară (Biblioteca Universității „Dunărea de Jos” din Galați), accentul punându-se pe elementele cele mai importante care o caracterizează: citarea referințelor, legăturile cu alte pagini wiki, inserarea de imagini *Wikimedia*, caseta cu informații succinte, elementul *Wikidata*.

Cuvinte-cheie: *Wikipedia, pagina wiki, servicii de referințe, biblioteci universitare, Campania 1lib1ref.*

Juan Miguel PALMA PEÑA – Accesul deschis la publicațiile academice în bibliotecile instituțiilor publice de învățământ superior: propuneri și activități

Adoptarea societăților informaționale și ale cunoașterii (SIC) în domeniul bibliologic a dus la manifestarea unor multiple tendințe, provocări și obiective, declarate de către diferite organisme internaționale. Accentul a fost pus pe importanța publicațiilor realizate de cercetătorii și cadrele didactice din instituțiile publice de învățământ superior (IPIS), motivul fiind acela că sunt resurse indispensabile și care susțin structurile sociale. Astfel, resursele informaționale sunt foarte apreciate datorită avantajelor pe care le oferă în vederea atingerii

obiectivelor globale, cum ar fi dezvoltarea socială durabilă. Pentru crearea și consolidarea SIC și pentru îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile, accesul deschis reprezintă o axă de legătură, întrucât încurajează accesul la informație. Din acest motiv, este necesar să se analizeze toate publicațiile academice cu ajutorul metodelor teoretice și empirice pentru înregistrarea, vizibilitatea și utilizarea lor în diferitele sisteme de regăsire a informațiilor. Una din principalele probleme este aceea că aceste comunități IPIS trebuie să cunoască și să pună în valoare produsele informaționale realizate în instituțiile lor, scopul fiind acela de a gestionarea mai bine accesul deschis de către propriile biblioteci. Articolul este structurat în următoarele secțiuni: argumentarea etapei societăților informaționale și ale cunoașterii și obiectivele dezvoltării durabile în legătură cu accesul deschis la publicațiile academice IPIS în științe umane și sociale; propunerea conform căreia Dreptul la Acces deschis (DAA) să fie gestionat de către bibliotecile universitare specializate ale IPIS și considerații finale. Obiectivele avute în vedere sunt: analiza situației accesului liber la publicațiile academice publicate în științele umane și sociale ale IPIS; motivul pentru care publicațiile academice ar trebui să fie în acces deschis, prezentându-se și cadrul legal; propunerea conform căreia toate procedeele privind accesul deschis să fie gestionate de bibliotecile universitare specializate ale IPIS.

Cuvinte-cheie: *acces deschis, publicații academice, instituționalizare, instituții publice de învățământ superior (IPIS), obiective ale dezvoltării durabile.*

Mirel BERECHET, Luminița BERECHET – **Utilizarea programului de modelare econometrică EViews în statistica bibliotecilor. Studiu de caz**

În era informațională, bibliotecile, precum și alte instituții, trebuie să își adapteze modul de gândire și strategia la cerințele economiei de piață. Acest lucru presupune utilizarea modelării ca instrument important de gestionare a luării deciziilor. Modelul este o construcție teoretică, simplificată, menită să reprezinte realitatea într-un limbaj cantitativ. Astfel, modelul este o prezentare formalizată a problemei sau a realității studiate. În acest context, utilizarea programelor computerizate pentru analiza, prognoza și simularea econometrică EViews se poate dovedi a fi o soluție binevenită în bibliometrie, servind ca un sistem de sprijin pentru luarea deciziilor în managementul bibliotecilor. EViews, ajuns acum la Versiunea 9.5, oferă cercetătorilor, corporațiilor, agențiilor guvernamentale și studenților acces la statistici relevante, prognoză și modelare printr-o interfață inovatoare, ușor de utilizat, orientată spre obiecte. Software-ul acceptă o gamă largă de analize statistice de bază, care acoperă totul, de la testul simplu, descriptiv, până la testul parametric și nonparametric.

Cuvinte cheie: *statistici, decizie, management, software, opinie.*

Abstracts

***Claudia MĂRGĂRIT* – The reading behavior of Romanians and the Year of the Book in Romania**

It is difficult to imagine a modern society without the benefits of books. Therefore, it is very important to monitor and analyze book consumption in all its forms, by following a series of indicators that reflect editorial production, reading behavior, or library attendance. In terms of book consumption in Romania, the situation is dire, according to the Cultural Consumption Barometer from 2017 and 2018 published by the National Institute for Cultural Research and Training (INCFC), and the *Statistical Yearbook of Romania*, compared with the market and consumption book at European level. Unfortunately, the domestic book industry in relation to the European one and compared with the other countries does not look too good, Romania being on one of the last positions among the countries in the European Union; nor to the number of titles published in a year or to the average circulation for a book related to one million inhabitants Romania is not better, registering values up to 10 times lower than in the countries that lead the ranking. These results are the consequence of the fact that there has been no national cultural policy and have worsened due to the degradation of the education system and the countless „reforms” of the last 30 years. In the absence of solutions to the problems of the book industry, some publishing houses have initiated a series of campaigns and programs to promote reading, as well as libraries that run programs and projects to promote reading (series of public readings, book clubs, etc.). An example of this is the campaign „Let’s start reading”, launched by the National Library of Romania during the Library Night (September 27, 2019).

Keywords: *reading behavior, book consumption, book industry, reading campaign, reading promotion, Romania.*

***Doina HENDRE BIRO* – The letter from the Director of the Astronomical observatory in Paris to the first astronomer of the astronomical observatory founded in Alba Iulia at the end of the 18th century**

The document in which the Astronomical Observatory in Alba Iulia, part of the Batthyaneum Library, appears as a European scientific objective is (also) the reply letter sent from Paris by Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1732-1807) to Antonius Mártonfi, on March 26, 1796 (located in the archives of the Batthyaneum Library, inv. No. 12340). It is part of the corpus of documents that belonged to Bishop Ignác Batthyány, stored in 1912, in the armored room in which it is still kept today. Discovered a few years ago, while researching

issues related to episcopal printing house, the letter in French is the subject of this article, due to its documentary importance, but also because the imminent restitution was reported in another recent article. Thus, first of all, the translation of the full text of the letter (the copy and transcript of the French text are in the appendices) is given, followed by a brief analysis of the content, together with the text of another letter, which can be found in the Library of the Astronomical Observatory in Paris - the one of baron Franz Xaver von Zach sent to Pierre Picot (1746-1822), Protestant pastor and collaborator of the Astronomical Observatory in Geneva. And for a clearer description of the Alba Iulia Observatory in the scientific context of 18th century Europe, the work of two great personalities with a leading role in astronomy history will be briefly presented – Jérôme Lalande, Director of the Paris Observatory, and Maximilian Hell (1720–1792), who founded a first astronomical observer in Cluj, chosen as they had, even tangential, by their letters, a connection with the current Batthyaneum Library. The conclusion would be: the institution established at the end of the 18th century can only be valorized by its proper reference to the political, religious and scientific history of Transylvania, in which the true preconditions of cultural and scientific evolution have been created over the centuries, through European exchanges of moral and material values.

Keywords: *Batthyaneum Library, Alba Iulia Astronomical Observatory, archives, Jérôme Lalande, Antonius Mártonfi, Maximilian Hell.*

*Cristian MLADIN – Johann Binder's review of *Initia Astronomica**

The article is a translation of an old-time review, published in the *Siebenbürgische Quartalschrift*, vol. 7, from 1801, on pages 152-175 of the original (the volume can be accessed online as open-source at https://books.google.ro/books?id=UuZGAAAacAAJ&printsec=frontcover&dq=Siebenb%C3%BCrgische+Quartalschrift,+1801&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjI0_OZn9vdAhUQZ1AKHbjCBiUQ6AEIKTAA#v=onepage&q=batth&f=false). It is written by Johann Binder (1767-1805), the rector of the evangelical gymnasium in Sibiu (since 1804), author of *Über die Sprache der Sachsen in Siebenbürgen* (1795), *Beiträge zur mathematischen Geographie von Siebenbürgen*, *De politia veteris urbis Romae*, for which he received, in 1791, an award from the University of Göttingen. The reviewed work, which should have been the first in a long and complex series of six volumes, is *Initia astronomica speculae Batthyanianae Albensis* written by the first director of the astronomical observatory in Alba Iulia, Anton Mártonfi (1748-1799), appointed by Ignatius Batthyány (1741-1798), bishop of Transylvania and founder of the Library that bears his name.

Keywords: *review, Johann Binder, Anton Mártonfi, Astronomical Observatory of Alba Iulia.*

Aurelia MIRCESCU - Uniforming the way of making the bibliographic description: a historical point of view

The article aims to present a brief history of cataloging rules, starting with the 92 rules in the volume *Rules for Compilation of the Catalog* by Antonio Panizzi (1797-1879), director of the British Museum and senior librarian at the Department of Printed Books, until the standardization of bibliographic descriptions today, based on the International Cataloging Principles (2016). Charles Ammi Cutter (1837-1903) is mentioned with his *Rules for a Printed Dictionary Catalog*, published in 1876, which establishes the functions of the catalog and the rules of bibliographic description; or Lubetzky Seymour (1898-2003) who founded modern cataloging codes. It also reviews the Paris Cataloging Principles (1961), the 2016 Declaration of International Cataloging Principles, ISBD transformations over the years, AACR (Anglo-American Cataloging Rules), published in 1967, its second edition – AACR2, from 1978, RDA (Resource Description and Access) from 2009 and the conceptual models (FRBR, FRAD, FRSAD, LRM) that bring together all the manifestations of a work so that it meets the need to inform users. The conclusion is a natural one: the standardization of bibliographic descriptions helps everyone, streamlines the activity of cataloguers, and makes possible the exchange of data so that the retrieval of information can be done quickly and efficiently.

Keywords: *cataloging rules, standardization, bibliographic description, history.*

Lenuța URSACHI – Wikipedia in the reference services of university libraries in Romania

University libraries in Romania are underrepresented in the free encyclopedia *Wikipedia*, which ranks in the top five hits on the Internet. The annual 1Lib1Ref campaign aims to mobilize librarians around the world to contribute a bibliographic reference to *Wikipedia*, thus providing opportunities for collaboration and professional development. This article presents a solution to integrate *Wikipedia* into the reference services of university libraries in Romania. It describes step by step the process of creating a wiki page for a university library (Library of the “Dunărea de Jos” University in Galați), focusing on the most important elements that characterize it: citing references, links to other wiki pages, inserting *Wikimedia* images, the brief information box, the *Wikidata* element.

Keywords: *Wikipedia, wiki page, reference services, university libraries, 1lib1ref Campaign.*

Juan Miguel PALMA PEÑA – Open access to academic publications in the libraries of public higher education institutions: proposals and activities

The adoption of Information & Knowledge Societies (IKS) in the field of librarianship has led to the manifestation of multiple trends, challenges and objectives, declared by various international bodies. Emphasis was placed on the importance of publications by researchers and teachers in public institutions of higher education (PIHE), the reason being that they are

indispensable resources and support social structures. Thus, information resources are highly valued due to the advantages they offer in order to achieve global goals, such as sustainable social development. For the creation and consolidation of IKS and for the achievement of sustainable development goals, open-access is an important link, as it encourages access to information. For this reason, it is necessary to analyze all academic publications using theoretical and empirical methods for recording, visibility and their use in various information retrieval systems. One of the main problems is that these PIHE communities need to know and value the information products made in their institutions, the aim being to better manage the open access of their own libraries. The article is divided into the following sections: arguing the stage of information and knowledge societies and the objectives of sustainable development in relation to open access to PIHE academic publications in the humanities and social sciences; the proposal that the Right to Open Access (ROA) be managed by PIHE's specialized university libraries and final considerations. The objectives are: to analyze the situation of free access to academic publications published in the humanities and social sciences of PIHE; the reason why academic publications should be in open access, as well as the legal framework; the proposal that all open access procedures be managed by PIHE's specialized university libraries.

Keywords: *open access, academic publications, institutionalization, public institutions of higher education (PIHE), sustainable development goals.*

Mirel BERECHET, Luminița BERECHET – Using the EViews econometric modeling program in library statistics. Case Study

In the information era, libraries, as well as other institutions must adapt their way of thinking and strategy to the requirements of the market economy. This requires the use of modeling as an important management tool for decision-making. The model is a theoretical construct, simplified, meant to represent reality in a quantitative language. Thus, the model is a formalized presentation of the problem or the reality studied. In this context, the use of computer programs for econometric analysis, forecasting and simulation EViews may prove to be a welcome solution in bibliometrics, serving as a support system for decision making in the management of libraries. EViews, now reached Version 9.5 offers researchers, corporations, government agencies, and students access to powerful statistical, forecasting, and modeling through an innovative interface, easy to use, object-oriented. The software supports a wide range of basic statistical analysis, covering everything from the simple, descriptive to the parametric and nonparametric test.

Keywords: *statistics, decision, management, software, Eviews.*

BIBLIOTECA
NAȚIONALĂ
BNR
A ROMÂNIEI

Preț: 44 lei

ISSN 2734-5890
ISSN-L 2734-5890

